

Prva številka//poljudni članek: Ptice, »ujete« s čopiči umetnikov//varstvo ptic:
Abernethy - spektakularno zatočišče za divje živali//narava: Kukavice malo drugače//
portret ptice: Liska//določevalni kotiček: Trstnice in cvrčalci//mi za ptice in naravo: Ko
ohranjena narava postane prednost/Anketa o reviji Svet ptic/Letni zbor članov DOPPS

Svet ptic: 01,'12

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije//letnik 18, številka 01, marec 2012//ISSN: 1580-3600

→ SVET PTIC:

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, letnik 18, številka 01, marec 2012//ISSN: 1580-3600 prej Novice DOPPS//ISSN: 1408-9629

spletna stran revije:

<http://www.ptice.si/projekti/svetptic>

izdajatelj:

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS – BirdLife Slovenia®), p. p. 2990, SI-1000 Ljubljana

© Revija, vsi v njej objavljeni prispevki, fotografije, risbe, skice, tabele in grafikoni so avtorsko zavarovani. Za rabo, ki je zakon o avtorskih pravicah izrecno ne dopušča, je potrebno soglasje izdajatelja. Revija nastaja po velikodušnosti avtorjev, ki svoje pisne in slikovne prispevke podarjajo z namenom, da pripomorejo k varovanju ptic in narave.

naslov uredništva:

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS – BirdLife Slovenia®), Tržaška cesta 2 (p. p. 2990), SI-1000 Ljubljana, tel.: 01 426 58 75, fax: 01 425 11 81, e-pošta: dopps@dopps.si, spletna stran: www.ptice.si

glavna urednica:

Petra Vrh Vrezec

e-pošta: petra.vrh@dopps.si

uredniški odbor: Marjana Ahačič, Luka Božič, Alenka Bradač, Katarina Denac, Tomaž Mihelič, Jakob Smole, Barbara Vidmar, dr. Al Vrezec

lektoriranje: Henrik Ciglič

art direktor: Jasna Andrič

oblikovanje: Mina Žabnikar

prelom: Metka Ciuha, Camera d.o.o.

tisk: Schwarz print d.o.o.

naklada: 2500 izvodov

izhajanje: letno izidejo 4 številke

Člani DOPPS prejmejo revijo brezplačno. Revijo sofinancirajo Grand hotel Union d.d., Ministrstvo za šolstvo in šport, Ministrstvo za okolje in prostor in Javna agencija za knjigo Republike Slovenije iz naslova razpisa za sofinanciranje poljudno-znanstvenih periodičnih publikacij.

Revija je vpisana v register javnih glasil pod zaporedno številko 1610. Mnenje avtorjev ni nujno mnenje uredništva.

Prispevke lahko pošiljate na naslov uredništva ali na elektronski naslov: petra.vrh@dopps.si

Za objavo oglasov pokličite na društveni telefon ali pošljite e-mail glavni urednici.

Poslanstvo DOPPS je varovanje ptic in njihovih habitatov z naravovarstvenim delom, raziskovanjem, izobraževanjem, popularizacijo ornitologije in sodelovanjem z drugimi naravovarstvenimi organizacijami.

predsednik:

Rudolf Tekavčič

podpredsednica: dr. Tatjana Čelik

upravni odbor: Tilen Basle, Peter Krečič, Cvetka Marhold, Tomaž

Mihelič, mag. Iztok Noč, Tanja Šumrada

nadzorni odbor: dr. Franc Janžekovič, dr. Peter Legiša,

Bojan Marčeta, dr. Tomi Trilar

direktor: dr. Damijan Denac

IBAN: SI56 0201 8001 8257 011

DOPPS je slovenski partner svetovne zveze naravovarstvenih organizacij BirdLife International.

Fotografija na naslovnici:

Med gnezdenjem postanejo liske (*Fulica atra*) zelo teritorialne in vneto branijo svoj del mokrišča. Pri bitkah s tekmeči jim pridejo prav močne noge in kljun.

foto: Tone Trebar

6

10

15

22

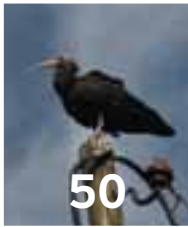
24

38

45

50

4

Ptice naših krajev

// Al Vrezec

6

Ptice, "ujete" s čopiči umetnikov

// Joaquín Gómez Cano, prevod Henrik Ciglič

10

Etiopija

// Janez Mihovec

15

Kukavice malo drugače

// Jernej Figelj

18

Abernethy - spektakularno zatočišče za divje živali

// Ross Watson, prevod Henrik Ciglič

20

Liska

// Jernej Figelj

22

Kmečka lastovka

// Rajko Gnezda

24

Slavko Polak

// pogovarjala se je Petra Vrh Vrezec

27

Orli v mestu ali ornitologija za najmlajše

// Alenka Bradač

33

Spoznajmo naše trstnice in cvrčalce

// Dare Šere

36

O najmanjši slovenski kuri

// Jakob Smole

38

Pomladna opazovanja v naravi

// Ivan Esenko, Simona Strgulc Krajšek, Al Vrezec, Petra Vrh Vrezec

40

Ko ohranjena narava postane prednost

// Tanja Šumrada

41

Anketa o reviji Svet ptic

// Petra Vrh Vrezec

42

Letni zbor članov DOPPS 2012

// Petra Vrh Vrezec

45

Naravni rezervat Iški morost

// Eva Vukelič

46

Vtis z zimskega štetja vodnih ptic

// Gregor Bernard

47

Prvi izlet sekcij na Ptujsko jezero in Šturmovce

// Matjaž Premzl

48

Sredozemska mokrišča

// Nataša Šalaja

49

Delavnica »Campaigning for Nature« v Bruslju

// Bia Rakar

50

Misija klavžar

// Matej Gamser

54

Novice

pokrovitelja DOPPS

GRAND HOTEL UNION D.D.
Miklošičeva 1, Ljubljana, Slovenija

Stopili smo v triintrideseto leto našega delovanja – varovanja ptic in njihovih bivaljšč. V vseh teh letih je bilo napisanega že marsikaj, zato bi se tokrat osredotočil na probleme, ki se pojavljajo v zadnjem času in vplivajo na delovanje našega društva. Zdi se mi povsem nepotrebni in nam jemljejo energijo! Nanje moramo namreč odgovarjati argumentirano in se z njimi ukvarjati, namesto da bi ta dragoceni čas namenili bolj koristnemu delu, kot je varovanje ptic, habitatov, vsakoletnim popisom, monitoringom ... Dotaknil se bom le nekaterih problemov. Nekatere sicer že poznate, drugih pa verjetno ne in prav se mi zdi, da vas z njimi seznanim.

>> Volovja reber in vetrne elektrarne kar nočejo z dnevnega reda. Stalno nam lepijo etikete, da smo proti pridobivanju obnovljive energije. Nikjer v časopisih nisem zasledil članka, da DOPPS temu načinu pridobivanja energije ne nasprotuje, želi pa, da se vetrnice umeščajo tja, kjer ne bo naravovarstvene škode, izkoristek energije pa bo za investitorja res optimalen. DOPPS je predlagal že marsikaj, a žal je denar sveta vladar.

Kormorani (*Phalacrocorax carbo*) so še ena zgodba, ki nikakor ne gre z dnevnega reda. Resnično smo verjeli, da lahko najdemo rešitev v poglobljenem strokovnem sodelovanju z ribiško srenjo. Žal se je izkazalo, da se od rešitve celo oddaljujemo. Ribiška stran sodeluje s figo v žepu. V več kot letu dni dela strokovne skupine nismo mogli dobiti nobenih resnih podatkov o ogroženosti rib. Ko pa so bili podatki za reko Krko končno na mizi, se je izkazalo, da je podust večji del upada populacije doživela pred letom 1993, še preden so se na Krki začele pojavljati prve jate kormoranov. Ribiška zveza je kljub temu ponovno vložila zahtevo za plašenje in streljanje kormoranov tudi na Krki. Vse bolj se zdi, da je kormoran le izgovor, za katerim se skrivajo drugi problemi v ribištvu.

Z ustanovitvijo Krajinskega parka Ljubljansko barje je bil ustanovljen tudi Naravni rezervat Iški morost. S trdim naravovarstvenim delom je DOPPS nekaj deset hektarjev barja spremenil v prvovrsten habitat za barjansko živalstvo in rastlinstvo. Ker je rezervat namenjen tudi obiskovalcem in naravoslovnemu pouku šolarjev, je vlada na območju rezervata lov prepovedala. Nemalo smo bili presenečeni nad odzivom Lovske zveze Slovenije, ki prepovedi lova na območju našega rezervata goreče nasprotuje – mimogrede, veliko večino rezervata ima DOPPS v lasti oz. zakupu! Lovska zveza v zadnjih letih rada poudarja, da je naravovarstvena organizacija. Slovenski lovci upravljajo z več kot milijonom hektarov lovišč. Ali je lahko za nekoga, ki se ima za naravovarstvenika, kakorkoli sporno, da se lov omeji na manj kot eni tisočinki lovskih površin? Videti je, da je Lovska zveza padla na izpitu naravovarstvene is-

foto: Rudolf Tekavčič

krenosti. Še več. Izkazalo se je, da se lovci požvižgajo tudi na predpise. Ogorčena občanka nas je obvestila, da je pri skupinskem lovu znotraj našega rezervata zalotila večje število lovcev. Prekršek smo prijavili okoljski inšpekciji.

Zgodb okoli sivih vran (*Corvus cornix*) ne bi pogreval, ker so to »filmske« zgodbe. Ljudem, ki jim verjamejo, bomo pustili veselje. Škoda, da so vrane samo črno-sive, kajti če bi bile zeleno-rdeče, bi jih imeli že v kletkah. Se pa strinjam, da lepega petja res ne obvladajo.

Zadnja novica v minulem letu pa so poskusi diskreditacije DOPPS v primeru Ormoških lagun v medijih in drugje. Neutemeljene, izmišljene navedbe tistih, ki se jim v preteklosti niso izpolnile vse želje, ki so jih imeli namen izpeljati. Sedaj pa je trn v peti DOPPS. Med njimi so »nekdanji« politiki. Na vse obtožbe smo jasno odgovorili, »nekdanji politiki« pa se sedaj ne oglasijo več. Obdobje volitev je mimo.

Upam, da vas s perečimi novicami nisem preveč užalostil, spoštovani članice in člani. Želel sem vam prikazati, da se v naši več kot dvajsetletni samostojni demokratični državi še dogajajo stvari, ki bi morale biti že davno preživete. Naša pot ni v iskanju nasprotnikov, saj imamo jasno poslanstvo in smo v njegovem duhu odprti za vsako sodelovanje. Nasprotovanje naravi pa nam je tuje.

Naj vas na koncu povabim k sodelovanju tudi v tem letu. Pisarna nas sproti obvešča o tekočih zadevah in pričakujem vašo polno podporo, da vsi skupaj ureničimo načrt, pripravljen za letošnje leto. Z našim poslanstvom se ukvarjajmo še naprej, na morebitne zlonamerne kritike pa se ne ozirajmo. Tudi te bodo minile z našim vztrajnim delom.

Rudolf Tekavčič, predsednik

PTICE NAŠIH KRAJEV

// ureja Al Vrezec

Naslov urednika rubrike za kopije objavljenih prispevkov:

Al Vrezec, Prirodoslovni muzej Slovenije, Prešernova 20, p.p. 290, SI-1001 Ljubljana, Slovenija, e-mail: al.vrezec@nib.si

Belolična gos (*Branta leucopsis*)

Januarja 2005 se je en osebek te pri nas tujerodne vrste zadrževal v Sečoveljskih solinah [Škornik, I. (2010): Prispevek k poznavanju favnistike in ekologije ptic Sečoveljskih solin. Soline, Portorož].

foto: Ivan Esenko

Nilsko gos (*Alopochen aegyptiaca*)

Ponovno je bila tujerodna gos pri nas opazovana ob Kamniški Bistrici v okolici Domžal decembra 2011, pri čemer je šlo najverjetneje za drug osebek, kot je bil opazovan v Ljubljani istega leta [Nemec, J. (pisno)].

izvirni foto: Jože Nemec

Kostanjevka (*Aythya nyroca*)
Zaradi vznemirjanja ob lovu na mlakarico se je velika golitvena jata 139 kostanjevk na IBA Črete v letu 2010 več kot prepolovila [Denac, K. *et al.* (2010): Monitoring populacij izbranih vrst ptic. Poročilo za MOP. DOPPS, Ljubljana].

foto: Jakob Smole

Virginijski kolin (*Colinus virginianus*)

Nova tujerodna vrsta v Sloveniji je bila januarja 2007 opazovana ob reki Dragonji v Sečoveljskih solinah [Škornik, I. (2010):

Prispevek k poznavanju favnistike in ekologije ptic Sečoveljskih solin. Soline, Portorož].

foto: Dare Fekonja

Fazan (*Phasianus colchicus*)

Zaradi neurja s točo v okolici Bizeljskega julija 2011 je glede na najdene kadavre poginilo kar nekaj ptic, največ fazanov, našli pa so tudi pobite mlakarice, sive čaplje, grivarje in tudi pevce [Poteko, J. (2011): *Lovec* 94 (10): 535].

foto: Eva Vukelič

Mali klinkač (*Aquila pomarina*)

Mladosten osebek se je aprila 2010 skupaj z drugimi vrstami ujed selil prek Dravskega polja, natančneje pri Cirkovcih [Forumptice: <http://www.forumptice.si/forum1?mingleforumaction=viewtopic&t=92>].

foto: Nikos Samaritakis

Veliki klinkač (*Aquila clanga*)
Februarja 2009 se je ta pri nas redka in večinoma zgolj preletna ujeda zadrževala v Sečoveljskih solinah [Škornik, I. (2010):

Prispevek k poznavanju favnistike in ekologije ptic Sečoveljskih solin. Soline, Portorož].

foto: Mark Zekhuis / Saxifraga

Stepski lunj (*Circus macrourus*)

Vrsta je bila septembra 2010 zabeležena tudi na zadrževalniku Medvedce, ponovno pa spet marca 2011 [Forumptice: <http://www.forumptice.si/forum1?mingleforumaction=viewtopic&t=120>].

foto: Alen Ploj

Postovka (*Falco tinnunculus*)

Čeprav je bila postovka nekoč redna gnezdilka Sečoveljskih solin, pa danes ni več tako, saj gnezdenje ni bilo zabeleženo že od leta 1992 dalje [Škornik, I. (2010):

Prispevek k poznavanju favnistike in ekologije ptic Sečoveljskih solin. Soline, Portorož].

foto: Branko Brečko

Kosec (*Crex crex*)

V obdobju 1999 do 2010 se je slovenska populacija vrste prepolovila, na območju IBA Dolina Reke pa v letu 2010 ni bil zabeležen niti en pojoči samec [Denac, K. *et al.* (2010): Monitoring populacij izbranih vrst ptic. Poročilo za MOP. DOPPS, Ljubljana].

foto: Ivan Esenko

Polojnik (*Himantopus himantopus*)

Leta 1990 je vrsta v Sečoveljskih solinah prvič gneznila, od takrat pa se njena populacija v solinah strmo povečuje in je v letu 2010 dosegla rekordnih 77 gnezdečih parov [Škornik, I. (2011): Naravovarstveni monitoring Sečoveljskih solin 2010-2011. KPSS: <http://www.kpss.si/si/upravljanje/publikacije>].
foto: Alen Ploj

Beločeli deževnik (*Charadrius alexandrinus*)

Rezultati sistematičnega obročkanja vsako leto večje populacije v Sečoveljskih solinah kažejo, da se ptice premaknejo vse tja do Padske ravnine v Italiji. Leta 2011 so pri italijanskem kraju Comacchio opazovali v Sečoveljah obročkane ptice [Škornik, I. (2011): Naravovarstveni monitoring Sečoveljskih solin 2010-2011. KPSS: <http://www.kpss.si/si/upravljanje/publikacije>].
foto: Matej Vranič

Tenkokljuni škurh(*Numenius tenuirostris*)

Ali je bila ta izjemno redka evropska ptica, ki je morda danes že izumrla, še aprila 1997 opazovana pri nas v Sečoveljskih solinah, in to kar skupina petih ptic? [Škornik, I. (2010): Prispevek k poznavanju favnistike in ekologije ptic Sečoveljskih solin. Soline, Portorož. risba: Kokay Szabolcs

Črnomorski galeb (*Larus cachinnans*)

Opazovanja te vzhodne vrste velikega galeba prihajajo večinoma iz notranjosti Slovenije, januarja 2004 pa je bil en osebek opazovan tudi na Obali v Sečoveljskih solinah [Škornik, I. (2010): Prispevek k poznavanju favnistike in ekologije ptic Sečoveljskih solin. Soline, Portorož].
foto: Luc Hoogenstein / Saxifraga

Triprsti galeb (*Rissa tridactyla*)

Izjemno redek galeb na Obali, kjer je bil ponovno opazovan novembra 2006 v Sečoveljskih solinah [Škornik, I. (2010): Prispevek k poznavanju favnistike in ekologije ptic Sečoveljskih solin. Soline, Portorož].
foto: Gregor Bernard

Mala čigra (*Sternula albifrons*)

Gnezditvena populacija male čigre v Sečoveljskih solinah strmo narašča, saj je v letu 2011 tu gnezdilo že rekordnih 44 parov [Škornik, I. (2011): Naravovarstveni monitoring Sečoveljskih solin 2010-2011. KPSS: <http://www.kpss.si/si/upravljanje/publikacije>].
foto: Kajetan Kravos

Velika uharica (*Bubo bubo*)

Na območju južnega roba Trnovskega gozda in Nanosa je bilo v letu 2010 gnezditveno uspešnih le 20 % parov, domnevno predvsem zaradi elektroudara in vznemirjanja na gnezdiščih [Denac, K. et al. (2010): Monitoring populacij izbranih vrst ptic. Poročilo za MOP. DOPPS, Ljubljana].
foto: Matej Vranič

Črnočeli srakoper (*Lanius minor*)

Na edinem slovenskem gnezdišču na Šentjernejskem polju populacija vrste od leta 2007 naprej strmo upada in je leta 2010 dosegla skromna 2 do 3 pare [Denac, K. et al. (2010): Monitoring populacij izbranih vrst ptic. Poročilo za MOP. DOPPS, Ljubljana].
foto: Andrej Hudoklin

Travniški vrabec (*Passer hispaniolensis*)

Posamezni pari naj bi v zadnjih letih gnezdili po slovenskem Primorju, v Sečoveljskih solinah pa se ta vrabec pojavlja le na selitvi [Škornik, I. (2010): Prispevek k poznavanju favnistike in ekologije ptic Sečoveljskih solin. Soline, Portorož].
foto: Dare Fekonja

Ostroglež (*Calcarius lapponicus*)

Ta redki severni gost je bil v Sečoveljskih solinah prvič opazovan novembra 2007, ponovno pa še oktobra 2008 [Škornik, I. (2010): Prispevek k poznavanju favnistike in ekologije ptic Sečoveljskih solin. Soline, Portorož].
foto: Mark Zekhuis / Saxifraga

Gozdni strnad (*Emberiza rustica*)

Ta pri nas izjemno redka vrsta strnada je bila v Sloveniji spet opažena marca 2011 v Godoviču [Forumptice: <http://www.forumptice.si/forum1?mingleforumaction=viewtopic&t=152>].
izvirni foto: Peter Grošelj

Črnohlavi strnad(*Emberiza melanocephala*)

Domnevo izumrla vrsta, ki pa je pri nas vnovič gneznila leta 2006, ko je bil nad Kraškim robom opazovan gnezdeči par, junija pa je bilo najdeno tudi gnezdo [Škornik, I. (2010): Prispevek k poznavanju favnistike in ekologije ptic Sečoveljskih solin. Soline, Portorož].
foto: Erik Šinigoj

1

1: *Zrak* Martina de Vosa z različnimi vrstami ptic, med njimi pa kameleon, počivajoč na božji roki.

Med pticami, ki “letajo” po madridskem Muzeju Prado, lahko opazimo vodomce, droplje, taščice, žličarke, orle, jastrebe, sokole, smrdokavre in liščke. Njihov “let” so namreč “ujeli” čopiči umetnikov, kakršni so bili Brueghel starejši, Rubens, Bosch, Goya, Snyders ali Jan Fyt. Ta dragocena, a doslej slabo raziskana umetniška, znanstvena in naravoslovna pridobitev zdaj prihaja v središče zanimanja javnosti po zaslugi temeljitega preučevanja, ki ga je omogočil BirdLife Španija (SEO). Študijo je opravil biolog in učitelj Joaquín Gómez Cano s tehnično pomočjo dveh umetnikov in izvedencev: Juana Varele in Gerarda Orellane. Na podlagi študije so izdali knjigo *Ptice v zbirki muzeja Prado (Las Aves en el Museo del Prado)* – s finančno podporo družbe Red Electrica de España in po zaslugi pripravljenosti tega imenitnega muzeja, da pri projektu sodeluje.

Ptice, "ujete" s čopiči umetnikov

// Joaquín Gómez Cano, prevod Henrik Ciglič in Mihael Bricelj

Z namenom, da bi razkrili nov vidik razmerja med človekom, naravo in umetnostjo, so skrbno analizirali več kot osem tisoč slik, ki jih tako znotraj kot zunaj svojih sten hrani Muzej Prado. Med temi slikami jih 729 upodablja ptice, pripadajoče 136 različnim vrstam. Poglavitna tema raziskave je bil torej let ptic, "ujetih" s čopiči različnih umetnikov, ki so pticam na svojih slikah namenili glavno vlogo, ali pa so jih upodobili kot spremljajoče elemente, tu in tam kot nekaj naključnega, ob drugih priložnostih pa, prav nasprotno, z zelo posebnim pomenom ali jasnim namenom v mislih.

Pobuda za tako obsežno delo je izhajala iz preteklih raziskav umetniškega bogastva muzeja in iz čedalje večjega zanimanja družbe za naravo. Finančno je delo podprla družba Red Electrica de España, pomoči pa je bila deležna tudi s sodelovanjem muzeja samega, ki jim je omogočil dostop do svojih podatkovnih baz in zelo dragocenega grafičnega materiala velike ločljivosti, vključno z velikim številom detajlnih fotografij, narejenih posebej za to knjigo. SEO BirdLife se je potrudil, da je, kjer je bilo to mogoče, sistematično določil vrste ptic, predstavljene na muzejskih slikah, in v precejšnji meri obogatil muzejsko bazo podatkov o hranjenih umetniških delih. To pa je seveda terjalo poglobljene raziskave z namenom, da bi osvetlili vidik, ki s strani muzeja dotlej ni bil deležen kake večje pozornosti. Z raziskavo so želeli prikazati tudi izjemno naravoslovno nadarjenost, s katero so se lahko postavljali nekateri zelo prestižni slikarji. Pri nekaterih umetniških delih so potrebovali veliko časa in truda, da so z vso gotovostjo prepoznali veliko število ptic, predstavljenih na precej majhnih prostorih. Ker je bila določitev ptic zaradi nenavadnih podrobnosti ali pomanjkanja osnovnih značilnosti pogosto težavna, je bilo treba digitalne podobe povečati. To naporno in visoko specializirano opravilo jim je omogočilo, da so prišli do nekaterih jasnih zaključkov, ki utegnejo zanimati tako ljubiteljske naravoslovce kot ljubitelje umetnosti z nagnjenjem do narave.

Slikarski družini Brueghel in Bassano - specialisti za upodabljanje ptic

Njihov prvi zaključek je bil, da so bili nekateri umetniki pravi specialisti za upodabljanje krilate favne, da jo nekateri drugi vključujejo v svoja dela le občasno in, nazadnje, da obstajajo umetniki, ki ptic nikoli ne slikajo ali pa jih upodablajo zgolj kot preproste dekorativne obrise na nebu. Prva skupina zajema člane dveh dobro znanih družin: šest generacij na Nizozemskem živčice družine Brueghel in družino Bassano. Najbolj znani in prvi slikar družine Brueghel je bil Pieter Brueghel starejši (1525-1569), renesančni slikar in grafik, ki je našel največji navdih v naravi in je znan po svojih pokrajinskih in kmečkih prizorih. Družina Bassano, izvirajoča iz Italije, je bila ravno tako produktivna kot družina Brueghel, njeni člani pa so bili aktivni na slikarskem področju pol manj časa kot čla-

ni prej omenjene družine. Prvi član družine, Francesco da Ponte Starejši, je bil rojen leta 1475.

Seveda moramo tu nujno spregovoriti tudi o Hieronymusu Boschu (1450-1516) in Petru Paulu Rubensu (1577-1640). Samostojno ali v sodelovanju z drugimi umetniki se je obema posrečilo osvetliti nebo Nizozemske z nekaterimi najvernejšimi podobami ptic, kar jih poznamo. Vendar pa so bili manj znani umetniki, kot na primer Frans Snyders (1579-1657) ali Paul (1591-1678) in Martin de Vos (1532-1603), tisti, ki so sestavljali jedro pravih izvedencev v ornitološkem slikarstvu.

Slikanje ptic v letu - težava

Potem ko so raziskovalci obdelali temo določanja vrst, upodobljenih na različnih slikah, ki pripadajo muzejski zbirki, so se posvetili tehničnim podrobnostim, če so hoteli razumeti, zakaj takšno pomanjkanje realizma v določenih podobah. Dokler ni bilo 19. stoletje že v polnem teku, slikarji niso imeli na voljo fotografskih podob, ki bi jih lahko uporabljali kot model za upodabljanje ptic v letu. Tisti z večjim zanimanjem za pernate živali so se zato zatekali k preučevanju ptičjih preparatov ali nedavno ujetih ptic in dejstvo je, da so znali mrtve ptice, ki jih vidimo v tihožitjih, naslikati z osupljivo popolnostjo. Enako so še kar korektno upodobljene ptice, čepeče na kakšni veji ali tleh. S pticami, upodobljenimi v letu, pa so imeli težave, saj se zdijo nenavadno nerealne.

Izmišljene ptice

Še eno pomembno vprašanje se je zastavljalo avtorjem ob poskusu, da določijo neko ptičjo vrsto, in sicer ugotoviti, ali si je avtor to ptico izmislil, ali pa jo je preprosto zgolj slabo naslikal. Kadar so barve ali oblika jasen dokaz o umetnikovi domišljiji, skrivnosti ni. Težave nastanejo takrat, ko je po vsej verjetnosti izmišljena vrsta videti tako realna, da nas prevzame dvom. Če Bosch, na primer, naslika šojo (*Garrulus glandarius*) z vsemi njenimi detajli v *Vrtu zemeljskih radosti* in je ta ptica tako brezhibna kot žličarka (*Platalea leucorodia*) ali mlakarica (*Anas platyrhynchos*) poleg nje, se zdi logično, da enako razmišljamo o čudovitem ptiču, naslikanem v *Haywainu*, ki ga pri priči prepoznamo kot kivija (*Apteryx* sp.) – morda kot malce čudnega, pa vendar kot kivija. Tu nadvse preseneča dejstvo, da je Bosch naslikal to fantastično delo dolgo preden so Novo Zelandijo prvič obiskali Evropejci in tam odkrili to osupljivo vrsto. Hipotetični kivi torej ne more biti nič drugega kot še ena izmed mnogih fantazijskih ptic, ki jih je upodobil ta nizozemski slikar.

Drug problem nastane, ko med pregledovanjem ptic, upodobljenih v španskih tihožitjih, naletimo na primer na vrsto, ki je tako redka, kot je frankolin (*Francolinus* sp.). V tem primeru je razlaga drugačna. Na evropskem ozemlju

2: *Vrt naslad*
Hieronymusa
Boscha je slika,
ki izraža uganko,
saj na njej slikar
sestavlja sliko s
pticami, narisanimi
v hiperrealistični
tehniki in
popolnoma
stvarnimi pticami.
V osrednji sliki
triptiha se zbirajo
ptice, med drugimi
žličarka (*Platalea
leucorodia*), pav
(*Pavo cristatus*),
kavka (*Corvus
monedula*),
šoja (*Garrulus
glandarius*), lišček
(*Carduelis carduelis*),
zelena žolna (*Picus
viridis*), smrdokavra
(*Upupa epops*),
mlakarica (*Anas
platyrhynchos*), lesna
sova (*Strix aluco*),
veliki skovik (*Otus
scops*), bela štorclja
(*Ciconia ciconia*),
vodomec (*Alcedo
atthis*) in taščica
(*Erethacus rubecula*).

je frankolin izumrl nedavno, saj je bil prav v tem delu sveta dolgo razmeroma pogosta vrsta, a je pozneje zaradi nejasnih vzrokov popolnoma izginil.

Naslednji problem izhaja iz uporabe umetniških grafik pri slikanju in posledično dozdevne nesorazmernosti med nekaterimi vrstami ptic. Dobro je znano, da so imele različne slikarske delavnice v lasti izvrstne zbirke grafik s podobami iz narave. In člani družine Bassano in Brueghel so jih pogosto uporabljali. Problem pa nastane, če pridobi slikar iz umetniške grafike edino znanje o ptičji vrsti. Ker poleg tega na tej grafiki ni nobenega podatka o resničnih dimenzijah ptice, se lahko zgodi, da bodo vrste zelo različnih velikosti nazadnje upodobljene tako, kot da bi bile praktično enake velikosti.

Pisci knjige

Pri pisanju te knjige so združili peresa trije izvedenci. Biolog in učitelj Joaquín Gómez Cano, glavni avtor pričujočega dela, je prevzel naporno delo raziskovanja in določanja različnih vrst na muzejskih slikah. Gerardo Orellana in Juan Varela sta se mu pridružila pri tehničnem urejanju projekta. Orellana, raziskovalec umetnosti, učitelj in umetnik, ki se je specializiral v litografiji, je tudi avtor zanimivega splošnega uvoda na temo ptic v umetnosti. Upodabljalec narave in biolog Juan Varela pa se ukvarja z vprašanji vloge ptic v naravi in tudi s težavami, s katerimi so se umetniki ubadali med upodabljanjem različnih vrst v svojih delih. ●

Objavo članka sta omogočila Josefina Maestre in SEO BirdLife, za kar se jima zahvaljujemo.

OSNOVNI PODATKI O PUBLIKACIJI

Naslov: Las Aves en el Museo del Prado

Izdajatelj: SEO/BirdLife s finančno pomočjo družbe Red Eléctrica de España

Avtor: Joaquín Gómez Cano, s sodelovanjem Gerarda Orellane in Juana Varela

Število strani: 236

Dimenzija knjige: 25 cm x 29 cm

Na prodaj v spletni trgovini SEO/BirdLife, v knjigarni Muzeja Prado in drugih trgovinah

Dodatne informacije: www.seo.org

3: Sveti Frančišek pridiga pticam na sliki Antonia Carnicera; iz Kraljevske bazilike Svetega Frančiška velikega v Madridu

4: Detajl iz Štirih elementov Jana Brueghla starejšega

Pomlad prihaja! - Spring Alive

Prve kukavice (*Cuculus canorus*) v naših krajih lahko slišimo, ko prične zeleneti listje. Šele takrat se namreč vrnejo po dolgi poti s svojih prezimovališč južno od ekvatorja, da si bodo pri nas poiskale gostiteljska gnezda, v katera bodo izvalile svoja jajca. Svojih pravih staršev kukavičji mladiči nikoli ne bodo poznali. Ko boste tudi vi to pomlad slišali ali pa morda celo videli prvo kukavico, podatek o svojem prvem opazovanju vnesite na spletni strani www.springalive.net.

Že šesto leto zapored zbiramo podatke o prvih opazovanih petih znanilk pomladi, in sicer poleg kukavice še podatke o opazovanih kmečke lastovke (*Hirundo rustica*), bele štokrlje (*Ciconia ciconia*), hudournika (*Apus apus*) in čebelarja (*Merops apiaster*). Mladi do 16. leta starosti pa lahko sodelujete v fotografskem natečaju »Moje prvo opazovanje« (navodila in pogoje za sodelovanje najdete na navedeni spletni strani). Podatke o prvih opazovanjih bomo zbirali le do konca pomladi.

Vabljeni na Mladinski ornitološki raziskovalni tabor

Tudi letos bomo v začetku poletnih počitnic organizirali mladinski ornitološki tabor. Potekal bo **od petka 22. do petka 29. junija 2012** na slovenski Obali. Na tabor ste vabljeni mladi med 12. in 22. letom, ki si želite poglobiti znanje na področju ornitologije in naravovarstva, se izpopolniti v prepoznavanju ptic na terenu ter se ob tem družiti in izmenjevati izkušnje z vrstniki in mentorji.

Na taboru bo delovalo sedem skupin, ki jih bodo vodili izkušeni mentorji – ornitologi in drugi strokovnjaki. V skupini bodo največ štirje udeleženci. Vsaka skupina se bo lotila raziskovanja določene teme. Letos bo poseben poudarek na raziskovanju morskih vrst ptic ter predstavljanju naravovarstvenih in ornitoloških tem javnosti, čemur se bo posvečala vsaj ena skupina. Letošnji tabor bo potekal v okviru projekta LIFE »SIMARINE-NATURA: Vzpostavitev morskih ob-

močij Natura 2000 za sredozemskega vranjeka (*Phalacrocorax aristotelis desmarestii*). Poleg bolj specializiranih bodo delovale tudi skupine za začetnike.

Kako se prijaviš

Če se želiš udeležiti tabora, nam to čim prej sporoči na naslov eva.vukelic@dopps.si ali **DOPPS, p.p. 2990, 1000 Ljubljana**, s pripisom »Prijava na tabor«. V prijavi navedi osebne podatke (ime, priimek, naslov, datum rojstva, telefon in elektronski naslov) ter napiši, katera ornitološka tema te najbolj zanima oz. kaj bi se na taboru želel naučiti. Prijave zbiramo do **31. maja 2012** oziroma do zapolnitve prostih mest. Število udeležencev je omejeno na 28. Kotizacija za udeležbo znaša **25 €** in vključuje prehrano, preprosto nastanitev in prevoz v času tabora. Za več informacij pokliči na številko 01/426 58 75, 031 652 152 ali piši na zgornji naslov.

Etiopija

// Janez Mihovec

Površina: 1.050.000 km²

Št. prebivalcev: približno 85 milijonov

Glavno mesto: Adis Abeba

Etnična raznolikost: največja etnična skupnost je ljudstvo Oromo, glavno besedo v državi pa imajo Amharci in Tigrejci

Jezik: amharščina

Vera: kristjani (dve tretjini prebivalcev), muslimani in animisti

Št. vrst ptic: 924

Endemične vrste ptic: orjaški krokav (Corvus crassirostris), etiopski hagedaš (Bostrychia carunculata), frankolin vrste Francolinus harwoodi, priba vrste Vanellus melanocephalus, papiga vrste Poicephalus flavifrons, kobilar vrste Oriolus monacha, sinica vrste Parus leuconotus, lastovka vrste Hirundo megaensis, grilček vrste Serinus flavigula (skupaj 23 vrst)

Zanimive živali: riba vrste Nemacheilus abyssinicus, žaba vrste Altiphrynoides malcolmi, kača vrste Ancyclus ashangiensis, škorpion vrste Buthus awashensis, dželada (Theropithecus gelada), etiopski goščar (Tragelaphus buxtoni), swaynova kama (Alcelaphus buselaphus swaynei), etiopski kozorog (Capra walie), etiopski volk (Canis simensis)

Zanimive rastline: Habenaria vollesenii, Kniphofia foliosa, Lobelia rhynchopetalum, Amorphophallus gombocianus, Gladiolus balensis, Euphorbia makallensis, Aloe pulcherrima, Carduus macracanthus, Impatiens rothii, Echinops longisetus, Erythrina brucei, Helichrysum gofense, Urtica simensis in nedavno odkrita Acacia fumosa

Endemični rodovi rastlin:

Hypogophytum, Nephrophyllum, Chiliocephalum, Afrovivella, Leptagrosti

Habitati: etiopske gorske puščave, etiopski gorski pašniki in gozdovi, etiopski gorski pragozdovi, jezero Tana in Etiopsko višavje

Dežele podsaharske Afrike so nekako na slabem glasu. Ne vemo kaj dosti o njih, če pa že, so to stereotipi, kot so lakota, revščina ter h korupciji nagnjeni diktatorski državni sistemi, povezani s politično nestabilnostjo. Žal je marsikje to resnica, tudi za Etiopijo, ki je med afriškimi državami nekaj posebnega. Dežela ima tisočletno tradicijo in njen sloves sega po vsem svetu.

Etiopija, ki leži tik nad ekvatorjem, je zelo velika država. Ima 1.050.000 kvadratnih kilometrov površine in na prst ocenjenih petinosemdeset milijonov prebivalcev. Prav hitra rast prebivalstva je največja grožnja naravi in s tem tudi nekaterim etiopskim vrstam ptic, ki jih je tukaj malo manj kot tisoč.

1: Freske v samostanu na jezeru Tana so v resnici poslikane tapiserije.

2: Polja in terase v gorovju Simien

3: Pisani škorci vrste *Lamprolornis superbus*

4: Revščina v Etiopiji je velika, številni ljudje živijo na ulici.

5: Frankolin vrste *Francolinus leucoscepus*

6: Pleme Mursi v dolini reke Omo na skrajnem jugu Etiopije. Ženske nosijo v ustnici glineno ploščico. Večja ko je, lepša in večja je dekletova dota.

7: Etiopska planota

foto: vse Janez Mihovec

8

9

10

8: Slapovi na Modrem Nilu približno 25 kilometrov južno od jezera Tana. V Etiopiji pravijo rekam in slapovom Abuya.

9: Marabu (*Leptoptilos crumeniferus*), nenavadna ptica iz družine škorkelj (Ciconiidae), je bil med počivanjem videti, kot bi imel polomljene noge.

10: Dolgodlake opice dželade (*Theropithecus gelada*), ki sodijo med pavijane, imajo pod grlom predel gole rdeče kože, ki v času parjenja še posebej močno zažari.

Življenjska okolja

Prebivalstvo države niti približno ni enovito. Pravi Etiopijec pravzaprav sploh ne obstaja. Poleg približno deset velikih ljudstev, ki si medsebojno niso kaj dosti sorodna, jih v državi živi še več sto, od katerih najmanjša štejejo le nekaj tisoč članov. Podobno kot s prebivalci je tudi z okoljem. Jedro države je na Etiopski visoki planoti, ki v povprečju sega kakih 2500 metrov v višino in ima zmerno podnebje z dvema deževnima dobama. Prvo večjo med junijem in septembrom in drugo manjšo februarja in marca. Letnih časov ne poznajo. Nad planoto se dvigajo posamezna pogorja, ki najvišjo točko dosežejo v gorovju Simien na Ras Dashen z 4620 metrov višine. Tu je že gorsko podnebje. Snežne padavine niso nič posebnega. Morda se nam zdi, da subtropsko podnebje na planoti ni posebej prijazno, vendar nas prave preizkušnje čakajo na jugu in vzhodu. Južno Etiopijo obvladuje porečje reke Omo, ki teče v jezero Turkana, ki leži na Velikem tektonskem jarku le nekaj sto metrov nad morsko gladino. Tu imamo tropsko podnebje in savanski tip rastja. Življenje ni lahko, saj tu vladajo tropske bolezni, kot so malarija, rumena mrzlica, spalna bolezen in še kaj bi se našlo. Padavine prihajajo zaradi vrtenja Zemlje vedno z zahoda in Etiopska visoka planota zaradi tega vrže padavinsko senco na vzhodno Etiopijo, ki se nato brez geografske meje nadaljuje v sosednjo Somalijo. V tej širni pokrajini vlada puščavsko in polpuščavsko podnebje. Najnižjo točko se v državi doseže v delu Velikega tektonskega jarka na skrajnem severu, in sicer v Danakilski depresiji z -117 metri višine. V takšnem svetu je nekoliko drugačno in prijaznejše okolje le ob brežinah nekaj osamljenih rek, ki tečejo proti jugovzhodu. Divje ptice v Etiopiji imajo celo srečo, bi lahko rekli. Zaradi vrskih omejitev jih domačini praktično ne lovijo za prehrano, zato jim nevarnost, kar se ljudi tiče, ne grozi neposredno, pač pa posredno, z uničevanjem habitatov. Posledica uničenja sega daleč izven državnih meja. Številne ptice selivke v Etiopiji namreč prezimujejo in tako se posledice vlečejo tja do Evrope.

Življenje v Adis Abebi ali na deželi

V tako raznoliki pokrajini je tudi ptičji svet zelo raznolik. Prvi stik z njim je v nekem pogledu strašljiv. Prav vsa mesta in vasi je mogoče zaradi ptic določiti že od daleč, precej prej preden človek vidi prve zgradbe. Nad vsakim naseljem od jutra do večera kroži veliko število jastreb in črnih škarnikov (*Milvus migrans*), ki v naseljih brez komunalne infrastrukture delujejo kot komunalna služba. Njim pa delajo družbo številne ptice iz rodov kavk in vrnov. Zanimivo je, da takšna podoba velja tudi za petmilijonsko glavno mesto Adis Abebo. Metropola spominja bolj na orjaško pločevinasto naselje, z izjemo strogega centra, kjer so približki avenij in poslovnih zgradb.

Adis Abeba je edino res veliko mesto v državi. Praktično vse preostalo prebivalstvo živi na deželi. Visoka Etiopska planota danes kaže bistveno drugačno podobo, kot jo je kazala še pred nekaj stoletji. Takrat je bila še skoraj v celoti porasla z gozdovi, med katerimi so bila izkrčena posamezna polja. Od druge svetovne vojne naprej je število prebivalcev naraslo za petkrat in še vedno strmo narašča. Posledice so jasno vidne. Praktično vsa mokrišča so uničena in na njihovem mestu se zdaj raztezajo polja. Po tistem, ko so obdelali ravninski svet, so se lotili pobočij in jih prepredli s polji. Le tam, kjer je strmina prehuda, so uredili terase. Posledica takšnega početja je silovita erozija, katere vidni del je kalnost vseh rek, tudi v sušnem obdobju.

V državi je tekoče gorivo drago in ga je mogoče kupiti le z gotovino. Zato vse še deluje na bazi lesa. Ker naravnih gozdov ni več, so jih nadomestili z evkaliptusom, ki pa pri svoji rasti potrebuje veliko vode, ki je že tako malo. V takšnih razmerah se je, zanimivo, ohranilo bujno rastje na cerkvenih zemljiščih, še posebej na otokih jezera Tana, ki je največje jezero v državi in izvir Modrega Nila hkrati. Na številnih otočkih in polotokih tega nenavdnega jezera so samostani, kamor civilni ljudje nimajo dostopa. Ker so samostanska ozemlja tako zaprta, se je

11

12

13

ohranilo življenjsko okolje, ki omogoča preživetje številnim malim pticam, kot so vrabci in ptice pevke, na samem jezeru pa tudi vodnim pticam, kot so čopaste (*Ardeola ralloides*) in male bele čaplje (*Egretta garzeta*), race, rožnati pelikani (*Pelecanus onocrotalus*) ipd. Ob jezeru in rekah, ki teko v jezero in iz njega, pa je mogoče videti še številne tkalce in njihova zanimiva tkana gnezda na koncu vej.

Rastlinski in živalski svet visokogorja

V gorovjih, kot je Simien, so težave enake kot na planoti. Zaradi pomanjkanja rodovitne zemlje so kmetije že na štirisočakah. Avtohtoni gozd je zaradi stalne vlage ves obrasel z lišaji in pospešeno izginja. Z gorovja se pobočja strmo, včasih celo prepadno, spuščajo več sto metrov v globino. Tu najdemo številne slapove, od katerih je najvišji Jinbar, ki je visok skoraj 500 metrov. Ohranil pa se je tudi rastlinski in živalski svet. Med rastlinami bodejo v oči božične zvezde, agave, poper, juka ali drevo življenja in številne druge cvetlice. Med živalmi je treba omeniti etiopskega volka (*Canis simensis*), ki živi na območju alpskih predelov Etiopije približno 3000 metrov nadmorske višine. Pojavlja se le na približno dvanajstih predelih, s skupnim številom okoli 550 osebkov. Zanimiv je tudi etiopski kozorog (*Capra waliae*), povečana verzija našega kozoroga, ki živi na ozkih skalnih policah Simienskega gorovja v severni Etiopiji na približno 2500 do 4500 metrov nadmorske višine. Populacija je leta 1997 štela le 400 osebkov. Izredno zanimive so dolgodlake opice dželade (*Theropithecus gelada*), ki sodijo med pavijane. Med pticami je daleč najbolj zanimiv brkati ser (*Gypaetus barbatus*). V Evropi ga praktično ne poznamo več, v Etiopskih gorah pa ga je mogoče videti na vsakem koraku. Zraven pa še številne sokole, kanje in pa ptice iz rodu vran. Ptice imajo zaradi večje mobilnosti v primerjavi z drugimi živalmi pravzaprav srečo. Svoje zavetje si lahko najdejo v nedostopnih pečinah in tam tudi gnezdiijo. Dželade in parkljarji pa so v gorskem svetu v neposrednem konfliktu z ljudmi, ki gorske travnike spremi-

najo v polja. Ker se divje živali hranijo s pridelki, seveda niso zaželeni in njihovo število hitro upada.

Varstvo narave

V Etiopiji je veliko število narodnih parkov. Žal pa kaže, da so bolj sami sebi namen. Farendžiji (tujci, torej belci) morajo plačati vstopnino, najeti vodnike in skavte, ki naj bi skrbeli za varnost. Varstvu narave ni posvečeno kaj dosti pozornosti. Ponavlja se vzorec, ki je viden na številnih krajih v Afriki in tudi seveda še marsikje drugod na svetu. Življenjski standard večine prebivalstva je dostikrat na meji samega obstoja. V tem primeru ekoloških dilem ni več in uničevanje se nadaljuje z nebrzdano naglico. Dokler ne rešijo demografskega vprašanja, je žal vsaka bitka za ohranitev narave že vnaprej obsojena na propad in pomeni le brezupno trošenje sredstev.

Nižavja južne Etiopije

V trenutku, ko se z visoke planote spustimo v nižavja južne Etiopije, se ponovno spremeni življenjsko okolje. Večina obiskovalcev sledi orjaškemu Velikemu tektonskemu jarku, ki teče pravzaprav natančno od severa proti jugu. Nepozoren opazovalec ga pravzaprav komajda opazi. Jarek je namreč širok krepko prek dvajset kilometrov, njegove brežine so položne in vse skupaj je bolj podobno širni dolini. Jarek nima stika z morjem, zato je na najnižjih točkah nastala vrsta jezer. Kot taka bi morala biti pravi raj za vodne ptice, vendar ni vedno tako. Tektonski jarek je seizmično in vulkansko izredno aktiven. Tako poleg vulkanov tu najdemo tudi vrsto vrelcev, ki so slane, grenkega, alkalnega in kislega značaja hkrati. Tako so nekatera jezera, kot je na primer Abaya, praktično popolnoma brez življa. Druga, kot na primer Zawija in Chamo, pa preprosto vrvita od življenja.

Vendar pa se tudi tu pojavljajo težave. Vsa regija je v fazi počasnega sušenja in pozorno oko na brežinah jezera prav

11: Ob jezerih ali vsaj občasno stoječih vodah se vodne ptice posebno radi zadržujejo v bližini živine, ki se pase v plitvih močvirjih. Na sliki je sveti ibis (*Threskiornis aethiopicus*).

12: Gorovje Simien je naravna pregrada, v katero se zadevajo vlažne zračne gmote z zahoda, zato vsako popoldne prihrumi močna nevihta.

13: Le še nekaj sto etiopskih kozorogov (*Capra waliae*) je danes ostalo v Etiopiji.

foto: vse Janez Mihovec

14

14: Beloprša vrana (*Corvus albus*), slikana v gorovju Simien

15: »New York« na območju plemena Konso pri jezeru Chama ni čisto nič drugega kot orjaška erozija, posledica neustreznega gospodarjenja z zemljo.

foto: vse Janez Mihovec

hitro opazi, da je bila njihova gladina včasih bistveno višja, za kar so krive podnebne spremembe oziroma človek. Ves jug in vzhod države je bil od nekdaj naseljen izključno z domorodnimi plemeni. Nižavje je namreč polno tropskih bolezni, ki hitro in zanesljivo pobijajo tako ljudi kot tudi njihovo živino. V takšnih razmerah so stoletja preživel le tista ljudstva, ki so sčasoma razvila določeno odpornost. Njihovo število je bilo praktično nespremenjeno tja do sedemdesetih let prejšnjega stoletja. Potem pa se je višek ljudi z višavja začel seliti na vse strani, z modernimi zdravili pa so kolikor toliko ukrotili tropske bolezni.

Jug Etiopije ima subtropsko podnebje in običajna podoba pokrajine je precej gozdnata savana. Skozi njo sedaj gradijo ceste. Temu sledijo kmetje, ki savano spreminjajo v plantaže in so v direktnem konfliktu z živinorejci, ki tu živijo že od nekdaj. Poleg tega država s pomočjo Kitajcev gradi ostalo infrastrukturo, med drugim tudi hidroelektrarne. Reki Omo, ki teče po tektonskem jarku proti jugu in se po 800 kilometrih steka v jezero Turkana, se je zaradi hidroelektrarn pretok zmanjšal in posledično se je znižala tudi gladina jezera, voda v njem pa je postala bistveno bolj slana. A to so šele začetki in do ekoloških sprememb pravzaprav šele prihaja. Ob jezerih ali vsaj občasno stoječih vodah opazimo tudi vodne ptice. Te se posebno rade zadržujejo v bližini živine, ki se pase v plitvih močvirjih. Čaplje, pelikani in številne race so praktično na vsakem koraku. Vendar pa sta me kot nepoznavalca prevzeli dve ptici, marabu in afriški jezerec. Marabu (*Leptoptilos crumeniferus*) je nenavadna ptica iz družine štokrelj (Ciconiidae). Bistveno večji je od štokrlje in razpon njegovih peruti doseže skoraj tri metre. Pod kljunom ima napihljivo vrečo, ki se v primeru njegove razdraženosti ali v času spolne aktivnosti napihne, s čimer se njen volumen nekajkrat poveča, dobi pa tudi živo rdečo barvo. Zanimivo je tudi, kako ptica počiva, saj je videti, kot da bi imela polomljene noge. Čeprav spada med štokrlje, je njeno vedenje bolj podobno mrhovinarjem. Pravzaprav poje in prebavi vse, kar je vsaj približno užitnega, zato je ptica z

15

velikim in polnim kljunom stalna prebivalka vseh mogočih smetišč. Na tleh pravzaprav ni lepa, a se vse spremeni, ko razpre krila in začne jadрати na afriškem nebu. Deluje mogočno in graciozno obenem. Enako velja tudi za afriškega jezera (*Haliaeetus vocifer*). Ta zaseda podobno nišo kot sorodni ameriški jezerec v Severni Ameriki. Orel je na jezeru končni plenilec na vrhu prehrabne piramide. Za ljudi so afriška jezera motna mlakuža, njegovemu očesu pa pod jezersko gladino nič ne uide.

Kaj reči za konec o afriških pticah in njihovi prihodnosti v Afriki? Zmeren optimizem in velik strah pred prihodnostjo. V Etiopiji, ki je v nasprotju s številnimi afriškimi državami bogata z vodo, je mogoče ptice videti na vsakem koraku in za zdaj se ni bati, da bi jim grozila kaka huda nevarnost. Vendar pa se vse skupaj lahko prav hitro spremeni, saj so človeške obremenitve okolja vse hujše in prav nič ne kaže, da bo v bližnji prihodnosti prišlo do kakšnega temeljitega izboljšanja. ●

→ Radi berete ptičje pravljice? Mogoče pa jih še raje pišete?!

Gotovo ste opazili, da v reviji Svet ptic objavljamo pravljice o pticah. Ker vemo, da jih radi prebirate tudi odrasli, bi bolj pišoče povabili k pisanju.

Ptice vsi radi opazujemo in marsikdaj doživimo tudi presenetljiva srečanja z njimi. Še bolj zvedavi pa so otroci, ki svet spoznavajo skozi igro in poučne pravljice. Zato smo se pri reviji odločili približati svet ptic tudi najmlajšim skozi svet pravljic in zgodb, v katerih imajo glavno vlogo ptice. Vabimo vas, da tudi vi napišete takšno poučno zgodbo ali pravljico ter tako prispevate k zakladnici ptičjih pravljic za naše najmlajše. Zgodba naj bo napisana preprosto, kratko in osebno. Zaželeno je, da je pravljica v premih govorih in ne samo pripovedna (v tretji osebi).

Prijazno vabljeni! Najboljše pravljice bodo objavljene v reviji Svet ptic!

1

Kukavice malo drugače

// Jernej Figelj

Ena prijetnejših stvari delovanja v DOPPS-u je podoživljanje terenskih prilog s prijatelji iz društva. Spominjam se, kako sem navdušeno pripovedoval o stotinah kukavic, ki sem jih prejšnji dan opazoval na nekem travniku v Vipavski dolini. Pripadale so vsaj trem različnim vrstam in tisti travnik je bil res čudovit. Med pripovedovanjem sem dobil občutek, da prijatelji ne razumejo mojega navdušenja, in občutek me ni varal. V Sloveniji namreč poznamo samo dve vrsti kukavic, »navadno« (*Cuculus canorus*) in izjemno redko čopasto (*Clamator glandarius*), nobena pa se ne pojavlja v stoglavih jatah. Prijatelji so torej imeli v glavi ptice, jaz pa rastline, vrste iz rodu *Orchis*, ki spadajo v družino kukavičevk oziroma divjih orhidej (Orchidaceae).

Strategije za pritegnitev pozornosti žuželk

Po svetu je razširjenih okoli 20.000 različnih vrst orhidej, izjema so le območja večnega ledu ter puščave. Njihova porazdelitev je dokaj neenakomerna, največ vrst raste v tropskem pasu, mnogo manj v zmernem pasu, v arktičnem pasu pa uspeva le nekaj vrst. V Sloveniji raste približno 80 različnih vrst in podvrst kukavičevk, ki jih uvrščamo v 27 rodov. Naše kukavičevke so zeljnate trajnice, ki pogosto tvorijo koreninske ali redkeje stebelne gomolje. Iz te lastnosti izhaja njihovo znanstveno ime Orchidaceae. Starogrška beseda *Orchis* v prevodu pomeni moška moda in na njih spominja koreninski sistem mnogih kukavičevk. Pod zemljo imajo dva gomolja; eden izginja, drugi nastaja. Iz prvega rastlina črpa hranila, s katerimi ustvari socvetje, se oplodi in spet razmnožuje. Hkrati pa listi ustvarjajo z energijo sonca drugi gomolj, iz katerega bo novo socvetje pognalo šele naslednje leto.

Ravno tako zanimivi, predvsem pa bolj opazni od korenin, so dvospolni cvetovi kukavičevk. Njihovi cvetovi niso med največjimi, so pa gotovo med najatraktivnejšimi. Pisana paleta barv, oblik in vonjev hitro pritegne človekovo pozornost. Njihov pravi namen pa je pritegniti pozornost žuželk, ki so njihove opraševalke. Pestrost cvetov je odsev pestrosti načinov privabljanja opraševalcev. Najuspešnejše pri tem so tiste vrste kukavičevk, ki v zameno za oprašitev ponujajo opraševalcem hrano v obliki nektarja. Nektar je lahko brez vonja, kot npr. pri kukavičevki zeleni volčji jezik (*Coleoglossum viride*), piramidasti pilovec (*Anacamptis pyramidalis*) pa proizvaja nektar z vonjem, da še bolj privablja žuželke. Mnogo kukavičevk v zameno za oprašitev žuželkam ne ponuja nič. Načini, kako te vrste privabijo opraševalca, so resnično presunljivi, nekakšna rdeča nit vseh pa je zavajanje. Načinov zavajanja je več, nekatere vrste se na primer izdajajo za rastlino, ki daje nektar. Najpogostejše se izdajajo za vrste iz družin ustnatic (Lamiaceae) in metuljnic (Fabaceae). Bleda kukavica (*Orchis pallens*), ki je ena prvih cvetočih rastlin v naših gozdovih, se izdaja za spomladanski grahor (*Lathyrus vernalis*). Za uspešnost takšne taktike mora kukavica zacveteti pred grahorjem, tudi število kukavic mora biti mnogo manjše od števila grahorjev. V nasprotnem primeru si žuželka zapomni videz prevaranta ter se ga začne ogibati. Lepi čevljič (*Cypripedium calceolus*) je imitaciji dodal svojo noto, in sicer tako, da ujame svojega opraševalca v past. Peščene čebele iz rodu *Andrena* priletijo na njegov cvet, misleč, da so pike v cvetu pelod. Nato padejo v medeno ustno, od koder vodi ven samo pot mimo lepljive brazde in prašnikov na zadnji strani coklaste medene ustne. Tako čebela spotoma pobere nekaj peloda, ki ga na naslednjem cvetu pusti na lepljivi brazdi in tako se cepetec, kot se je včasih

1: Pisano nasprotje intenzivno gojenih travnikov so negnojene košenice, ki jih kosijo enkrat do dvakrat na leto. Na sliki je košenica z navadnimi kukavičniki (*Gymnadenia conopsea*).
foto: Jernej Figelj

2

3

4

2: Muholiko mačje uho (*Ophrys insectifera*) oprašujejo samci ose grebače, ubijalke škrlatov (*Argogorytes mystaceus*). Njeni cvetovi so v samčevih očeh tako podobni samicam, da z njimi celo kopulirajo. foto: Miha Kocjan

3: Kamniško murko (*Nigritella lithopolithanica*) bomo našli samo v nekaterih predelih Karavank in Kamniško-Savinjskih Alp. Leta 1978 jo je kot svojo vrsto opisal prof. dr. Vlado Ravnik, njeno klasično nahajališče (*locus typicus*) je Krvavec. foto: Jernej Figelj

4: Jadranska smrdljiva kukavica (*Himantoglossum adriaticum*) je poleg Loeselove grezovke (*Liparis loeselii*) in lepega čevljarca (*Cypripedium calceolus*) ena izmed treh kukavičevk, zaradi katerih smo v Sloveniji določili posebna območja varstva Natura 2000. foto: Josip Otopal

reкло lepemu čevljarju, oplodi. Vse v Evropi rastoče kukavice imajo en prašnik, le lepi čevljarji imajo dva.

Vrste iz rodu mačjih ušes (*Ophrys*) so naredile še korak dlje in dvignile zavajanje žuželk na čisto drugo raven. Večina vrst se oprašuje izključno s pomočjo različnih vrst čebel samotark (npr. vrste iz družin Andrenidae, Apidae, Anthophoridae idr.). Medena ustna mačjih ušes je presunljivo podobna svojim opraševalcem. Mačja ušesa se izdajajo za samice svojih opraševalcev. Da je prevara prepričljivejša, iz zavihka na medeni ustni celo sproščajo podobne feromone kot samice opraševalcev. Tako samec žuželke misli, da je kukavičevka samica, in jo hoče oploditi. Za oploditev enega cveta mora samec nasesti dvakrat. Prvič, da odnese pelod, in drugič, da ga prenese na drugi cvet. Ker žuželke niso tako brezumne kot se zdi na prvi pogled, se to zgodi poredko, zato je tudi delež oplojenih cvetov pri mačjih ušesih manjši.

Za kalitev semen je potrebno sožitje z glivo

Semena kukavičevk so med najmanjšimi med kritosemenkami, iz oplojenega cveta pa lahko nastane tudi sto tisoč semen. Ker so tako majhna in lahka, imajo to prednost, da lahko z vetrom prepotujejo ogromne razdalje in vedno na novo kolonizirajo v tistem trenutku primerna območja. Slabost njihove majhnosti pa je ta, da nimajo zaloga hranilnih snovi. Seme dobi hranila za vzklitje šele od posebne glive, s katero mora najprej vzpostaviti sožitje. Preden kukavičevka prvič vzcveti, mora preteči od dve do petnajst let. Nekatere kukavičevke nimajo klorofila in ker niso sposobne izkoriščati energije sonca, so vse življenje povezane z glivo. Najpogostejša med njimi je rjava gnezdovnica (*Neottia nidus-avis*), ki je ena najpogostejših kukavičevk v Sloveniji.

Kukavičevke v Sloveniji in njihovo varstvo

V Sloveniji bomo kukavičevke našli tako v nižinah kot v gorah, tako na travniku kot v gozdu, na barjih in celo

med kamni na melišču. Edini pogoj je, da je okolje stabilno in ekstenzivno upravljano. Negnojene košenice, ki jih kosijo enkrat do dvakrat letno, so polne različnih vrst kukavičevk in pravo nasprotje temnozeleni sivini gnojenih in dosejanih travnikov. Ravno tako bomo največ vrst močvirnic (*Epipactis* sp.), ki so razen navadne močvirnice (*Epipactis palustris*) gozdne vrste, našli v naravnih in negospodarskih gozdovih. Kukavičevke so dober kazalec ohranjenosti okolja, kar je razlog, da smo morali za nekatere vrste kukavičevk ob vstopu v Evropsko skupnost določiti posebna območja varstva po Habitatni direktivi. Taka vrsta je tudi že prej omenjeni lepi čevljar. Prelep je, da bi ga ljudje pustili v naravi, in tako velja v Belgiji za izumrlo vrsto, v Angliji pa jim je uspelo ohraniti samo eno rastišče. V Sloveniji raste predvsem v alpskem svetu, ohranil se je tako zaradi težke dostopnosti rastišč kot zaradi naše nekoč naravovarstvene naprednosti. Na Štajerskem je bil prvič zavarovan že leta 1915, v Sloveniji pa leta 1922, in od takrat naprej ga je prepovedano trgati, ruvati in uničevati. Hkrati z lepim čevljarjem smo zavarovali tudi murko ali zamorčka, in sicer dve vrsti, *Nigritella nigra* in *N. rubra*. Takrat še nihče ni vedel, da v Sloveniji raste tudi čisto naša, kamniška murka (*N. lithopolithanica*). Šele leta 1978 jo je v Kamniško-Savinjskih Alpah za svojo spoznal prof. dr. Vlado Ravnik, ki jo je tudi poimenoval in znanstveno opisal. Kamniško murko bomo našli samo v Kamniško-Savinjskih Alpah, v osrednjih in vzhodnih Karavankah ter na avstrijski strani Karavank.

Slovenija je s kukavičevkami še razmeroma bogata, žal pa so populacijski trendi primerljivi s trendi drugih ogroženih rastlinskih in živalskih vrst. Uničevanje njihovih habitatov je pripeljalo do opustošenja marsikaterega rastišča in tako so danes kukavičevke neprimerno manj razširjene kot nekoč. Kukavičevkam najbolj grozi izguba ekstenzivno gojenih travnikov, ki se lahko zgodi na dva načina. Travniki na strminah ali kamniti travniki, ki jih ni mogoče kositi strojno, so prepuščeni zaraščanju, kar travniškim kukavičevkam ne ustreza. Še bolj ogroženi pa so travniki v nižinah ter lahko dostopni travniki, ki so po-

5

večini že spremenjeni v njivske površine, kjer ni prostora za travniške cvetlice. Tisti, ki v njive niso spremenjeni, pa so močno gnojani ter posejani s posebnimi travami in deteljami, ki rastejo hitro in močno, da lahko kmet požanje čim več krme v najkrajšem času. Na takšnem travniku kukavičevke nimajo nikakršnih razmer za preživetje in so obsojene na propad. Grožnje kukavičevkam navkljub že skoraj osemletnemu članstvu v naravovarstveno zavedni Evropski uniji ne pojenjajo in tudi v Sloveniji kukavičevke pospešeno izginjajo. To grenko spoznanje je pripeljalo do tega, da so se ljubitelji in poznavalci kukavičevk odločili narediti temu konec. Združili so se v društvo Nigritella, društvo za preučevanje in ohranjanje samoniklih orhidej Slovenije. Njihovo poslanstvo je varovanje naših kukavičevk in njihovih habitatov. Vse ljubitelje kukavičevk in narave zato vabimo, da se včlanite v Nigritello, kjer boste lahko izvedeli več o kukavičevkah ter prispevali k njihovi ohranitvi. ●

Društvo Nigritella je združenje ljubiteljev ter poznavalcev slovenskih kukavičevk. Namen društva je varovanje samoniklih orhidej Slovenije in njihovih habitatov. Več o društvu lahko preberete na spletni strani www.nigritella.si ali pa pišite na info@nigritella.si.

Priporočena literatura

- ČUŠIN, B. (2004): NATURA 2000 v Sloveniji. Rastline. – založba ZRC, ZRC SAZU, Ljubljana.
- DELFORGE, P. (2006): Orchids of Europe, North Africa and the Middle East. 3rd edition (revised and enlarged). – A & C Black, London.
- JOGAN, N. (2000): Ključ za določanje kukavičevk, divjerastočih v Sloveniji. – Samozaložba, Ljubljana.
- MARTINČIČ, A. *et al.* (2007): Mala Flora Slovenije: ključ za določanje praprotnic in semenk. 4., dopolnjena in spremenjena izd. – Tehniška Založba Slovenije, Ljubljana.
- PEDERSEN, H. E. *et al.* (2007): Ophrys. The bee orchids of Europe. – Kew Publishing, Royal Botanic Gardens, Kew.
- RAVNIK, V. (2002): Orhideje Slovenije. – Tehniška Založba Slovenije, Ljubljana.
- SKOBERNE, P. (2007): Narava na dlani. Zavarovane rastline Slovenije: žepni vodnik. – Mladinska knjiga, Ljubljana.

5: Opičja kukavica (*Orchis simia*) je redka vrsta, ki v Sloveniji raste samo v Istri in Goriških Brdih. Ime je dobila zaradi oblike cveta, ki spominja na opico. foto: Josip Otopal

6: Najpogostejše gozdne vrste kukavičevk so iz rodu močvirnic (*Epipactis* sp.). Na sliki je po vsej Sloveniji razširjena širokolistna močvirnica (*Epipactis helleborine*). foto: Jernej Figelj

6

1

Abernethy – spektakularno zatočišče za divje živali

// Ross Watson, prevod Henrik Ciglič

1: Ostanke starodavnega Kaledonskega gozda v rezervatu Abernethy so primerno območje za divjega petelina (*Tetrao tetrix*).

Abernethy, rezervat, ki se kot del evropskega omrežja Natura 2000 lahko pohvali z več kot 4.500 različnimi vrstami, je prepoznan kot ramsarska lokaliteta in vključen v Narodni park Cairngorms. Hkrati je tudi živa kulturna krajina, v kateri je zaposlenih do 22 ljudi, ki upravljajo, tolmačijo ali raziskujejo ta izjemni del Škotske. Lastnik rezervata, Kraljevo društvo za zaščito ptic (RSPB), tu deluje že od konca 50-ih let prejšnjega stoletja, ko je na Škotskem spet začel uspešno gnezditi ribji orel (*Pandion haliaetus*), potem ko mu zaradi lova nanj in kraje jajc to ni bilo omogočeno celih štirideset let. Območje okrog velikega drevesa z orlovim gnezdnom v krošnji je društvo kupilo leta 1975, danes pa rezervat, ki obsega že 13.500 ha, vključuje tudi plantažne gozdove, ostanke Kaledonskega (starodavnega škotskega) gozda, visoka barja, vresišča in gorsko planoto.

Dolgoročna vizija RSPB – kar dvestoletna, če smo natančni – je nadvse ambiciozna. Načrt društva je namreč podvojiti gozdno površino rezervata, hkrati pa povečati pestrost in število vrst v njem. Z namenom, da uresniči to drzno vizijo, se posveča mnogim naravovarstvenim vprašanjem in tudi strateškemu načrtovanju za njihovo rešitev.

V središču tega območja stoji tako imenovani Forest Lodge. Zgrajen je bil že leta 1881 kot lovsko kočjo, danes pa je največja stalno naseljena lesenjača v Združenem kraljestvu, ki se uporablja kot baza društva za njegovo delovanje v rezervatu.

Zakaj tu deluje RSPB

Na Škotskem so izumrli volk (*Canis lupus*), ris (*Lynx lynx*), tur (*Bos primigenius*) in zober (*Bison bonasus*). Za krajši čas je to veljalo tudi za divjega petelina (*Tetrao urogallus*), dokler tu niso ponovno naselili nekaj osebkov iz skandinavske populacije. V obdobju industrijske revolucije so bili za potrebe graditve domov, bark in celo vodnih pip posekani mnogi škotski gozdovi. V približno istem času je lov na jelenjad (*Cervus elaphus*) postal zelo priljubljeno razvedrilo premožnih in slavnih, prav to pa je bil razlog, da je bilo nenadoma dovoljeno dramatično povišanje števila teh živali.

Ko je bil leta 1988 odkupljen večji del rezervata, se je jelenjad v velikem številu klatila po pobočjih brez drevja nad ostanke Kaledonskega gozda, medtem ko se je nekaj dreves bojevalo za obstanek na pečinah in strmih pobočjih. V gozdu samem so živali skoraj v celoti popasle vresje in borovničevje, kar je močno ogrozilo obstanek divjega petelina in ruševca (*Tetrao tetrix*). Hkrati se je za preživetje tu bojevalo tudi veliko drugih vrst, ki bi v tem pestrem in čudovitem delu gozda seveda morale lepo uspevati.

Dvajset let pozneje je slika sicer malce boljša, a so še vedno zelo daleč od popolne obnove ekosistema, kakršen je tu verjetno obstajal pred stoletji.

Upravljanje rezervata za prihodnost

Da bi izpolnili nadvse ambiciozni načrt vzpostavitve tega prelepega okolja, se je bilo treba domisliti inovativnega upravljanja rezervata, s čimer so želeli zaustaviti oziroma zasukati trend upadanja nekaterih vrst in to krajino spremeniti v privlačno zatočišče za divje živali.

Prva naloga je bila zmanjšati populacijo jelenjadi. Rezultat takšnega ukrepanja v zadnjih štiriindvajsetih letih je sto hektarjev novih gozdnih površin. Vse skupaj želijo še pospešiti, zato bodo v kratkem posajena dodatna drevesa, ki bodo zagotovila večjo pestrost vrst v tem novem gozdu. Odvodni kanali za izsuševanje tal, namenjeni za sajenje tujerodnih drevesnih vrst, so bili zasuti in tujerodne vrste odstranjene. Rezultat tega je bil, da so se velika območja povrnila v stanje barjanskih gozdov, na kar so se pozitivno odzvale vse vrste rastlin in kačjih pastirjev. Plantáže rdečega bora so prav zdaj v fazi preoblikovanja, in sicer z namenom, da bi bile videti bolj naravne. To poteka tako, da se dopušča nastajanje odmrlega lesa – s sekanjem, ruvanjem in celo razstreljevanjem dreves. Danes je odstranjenega zelo malo lesa, zato se lahko mnoge vrste, vezane na odmrli les, razvijajo še naprej znotraj tega nenehno rastočega gozdnega ekosistema.

Ključni element te dejavnosti so tudi ljudje. Ne le, da vse to delo in še marsikaj povrhu opravlja prizadevna dinamična ekipa, celotno območje je odprto za javnost in ga vsako leto obišče skoraj sto tisoč ljudi. Globlje v gozdu si obiskovalci lahko sami utirajo pot po omrežju poti, zgrajenem za namene upravljanja dostopnosti območja. V občutljivih letnih obdobjih od njih pričakujejo, da se v gozdu sprehajajo mirno, da ga ne obiskujejo v zgodnjih jutranjih urah, da imajo pse na povodcih in da ne taborijo v večjih skupinah.

Štipendija Alfreda Toepferja na področju naravne dediščine

Ross Watson je bil navdušen nad zamisljo, da obišče nekatera izmed območij, ki se pogosto omenjajo v zvezi s pašništvom, gorskimi gozdovi in odmrlim drevjem. Štipendija Alfreda Toepferja na področju naravne dediščine, ki se dodeljuje prek federacije EUROPARC, je bila za Rossa idealna priložnost, da prejme finančno pomoč pri poskusu uresničevanja 200-letne vizije tega škotskega zavetišča.

Potem ko je Ross ugotovil, od katerih držav bi po vsej verjetnosti lahko dobil navdih in potrebne informacije za upravljanje rezervata v smeri začrtane vizije, se je lotil iskanja ključnih stikov s temi državami. Norveška je bila najboljša izbira za primer širjenja gorskega gozda. Gozd Białowieża na Poljskem in v Belorusiji se pogosto omenja kot območje, ki ga je treba videti v povezavi z odmrlim lesom. Švedska je vsem za zgled, kadar je govor o upravljanju z odmrlim lesom v dobro divjega petelina. Ko pa se je začelo razpravljati o upravljanju pašništva, je bila najboljša izbira Slovenija, in sicer zaradi pestrosti njenih življenjskih prostorov, vrst, uporabljenih v pašniških sistemih, potencialnih partnerjev in lepote, po kateri slovi ta država z izjemno bogato biotsko pestrostjo – in ni ga razočarala! V dveh tednih v Sloveniji so zasebni gozdarji, predstavniki tako vladnih kot nevladnih organizacij in mnogi drugi posamezniki poskrbeli, da je bil Ross obisk več kot vreden truda. Poučil se je, kako se pri upravljanju habitatov uporablja paša domačih in divjih živali, in to predvsem v gozdovih. Dobil je potrebno znanje, ki zadeva pestrost zeliščnih plasti, ohranjanje odmrlega lesa in širjenje gozda. Obisk Slovenije novembra 2011 je bil prvi del štipendijskega projekta in presegel je vsa pričakovanja. ●

2: Strojno sečno izvajajo s procesorjem. To omogoča nastajanje odmrlega lesa in svetlobnih lukenj v krošnji, kar omogoča boljšo svetlobo za rast borovnic, s katerimi se prehranjuje divji petelin.

3: Lovska koča je bila zgrajena že leta 1881 in je največja lesenjača v Združenem kraljestvu, ki se uporablja kot baza društva za njegovo delovanje v rezervatu.

4: Ogenj, ki ga gasijo nepogrešljivi prostovoljci, je pomembno orodje za upravljanje rezervata.

foto: vse Ross Watson

1

2

Liska

// Jernej Figelj

Meni najljubše mokrišče, kamor hodim opazovat ptice, je Škocjanski zatok. V srcu ga nosim kot simbol zmage DOPPS nad uničevalci narave, ki so ga želeli zasuti ter zravnati z zemljo. Posledice zmage so več kot očitne, saj tu sedaj mrgoli vseh vrst ptic, večinoma vodnih, seveda. Navkljub mnogim redkostim, ki sem jih imel priložnost prvič opazovati ravno v Škocjanskem zatoku, pa mi je najbolj pri srcu ne redka ne pisana ptica z belim čelnim ščitom, liska (*Fulica atra*).

Nepozoren opazovalec bi jo utegnil imeti za raco, podrobnejši pogled pa razkrije veliko razlik in lastnosti, zaradi katerih liska sodi med tukalice (Rallidae). Liske bomo največkrat opazili v vodi, saj so dobre plavalke in se lahko za kratek čas tudi potopijo. Spretno so tudi na kopnem, posebej na poležanem trstičju in drugem vodnem in obrežnem rastlinju. Z dolgimi prsti na močnih nogah se izvrstno prilagaja takšnemu življenjskemu okolju. Oblika stopala je pri liski zelo značilna, s krpastimi izrastki na prstih, tako da zlahka prepoznamo odtise njenih stopinj v blatu.

Spomladanske bitke

Liske ne uporabljajo nog samo za hojo in plavanje. Pozno pozimi oziroma zgodaj spomladi, ko se prezimovanje izteka, postaja razpoloženje lisk paritveno in gnezditveno, kar se lepo vidi kot povečana agresivnost v prezimujoči jati. Med gnezdenjem postanejo zelo teritorialne in vneto branijo svoj del mokrišča. Pri tem jim pridejo prav močne noge, s katerimi se samci pretepajo. Morda se komu zdi zabavno, ko opazuje, kako se razburjene liske preganjajo po vodi. Pri tem kar tečejo po vodni gladini in podijo tekmece. Verjamem, da je ta čas liskam manj zabaven. Poleg možnosti, da izgubijo družico in teritorij, se med »bitkami« v skrajnem primeru lahko tudi poškodujejo. Pri bitkah s tekmeči jim poleg nog pride prav tudi močni kljun, ki jim sicer skozi vse leto rabi za pincetno pobiranje drobnih koščkov hrane. Večinoma se liske prehranjujejo z algami in mladimi poganjki vodnih rastlin, nemalokrat pa si privoščijo hrano živalskega izvora. To so večinoma mehkužci, žuželke in njihove ličinke, kdaj pa kdaj ulovijo tudi manjšo ribo.

Liske se umirijo, ko se dokončno vzpostavijo pari in teritoriji. Samec in samica si v plitvi vodi med vodnim rastlinjem iz rastlinskega materiala zgradijo gnezdo. Gnezdo je plavajoče, lahko pa je tudi zasidrano v plitvi vodi. Trajnost vezi med partnerjema je odvisna od tega, kje li-

3

ske živijo. V Sredozemlju in toplejših krajih, kjer vodne površine ne zamrznejo, ostanejo liske na svojih območjih čez celo leto. Domnevamo, da pari iz takšnih populacij ostanejo skupaj vse življenje, medtem ko se drugod pari vzpostavijo vsako leto znova.

Glede življenjskega prostora ni izbirčna

Lisko je mogoče opazovati v Sloveniji povsod, kjer je življenjsko okolje njej primerno. Pri izbiri vodnega prebivališča ni izbirčna, saj živi tako v slanih, brakičnih in sladkih vodah, ki so lahko stoječe ali tekoče. Število lisk se v Sloveniji med letom spreminja. Največ lisk bomo opazovali pozimi, ko se k nam priselijo osebk iz severnejših delov Evrope, kjer so vodne površine zamrznile. Čeprav so najraje v vodi, so liske tudi spretnke letalke. Sicer redko letijo, najpogosteje tik nad vodno gladino in na kratke razdalje. Med selitvijo pa jih lahko opazimo tudi v nenavadnih krajih. Zelo zanimiv je podatek opazovanja liske nad dolino Vrat konec oktobra. Priletela je celo višje od 2000 metrov nadmorske višine. Visokogorje tudi ni edini nenavaden kraj, kjer se bomo čudili njenemu pojavljanju. Že Valvasor je poročal o črnih racah, ki jih občasna visoka voda bruha iz kraškega podzemlja ob Cerkniškem jezeru. Februarja leta 2004 je bila liska najdena dober kilometer od vhoda v Postojnsko jamo. Liske se sicer radi zadržujejo pred vhodom v Postojnsko jamo in najbrž jo je močan tok reke odnesel v podzemlje, kjer je v temi izgubila orientacijo.

V najboljših letih v Škocjanskem zatoku prešteti celo 4.000 lisk

Vrnimo se na začetek tega spisa, v zeleno srce Kopra. Časovnico bomo zamaknili v preteklost, natančneje v zimo leta 1982. Takrat so primorski kolegi v nezamrznjeni laguni našli kar 4.000 lisk! Visoka številka je odsev kvalitete življenjskega okolja takratnega Škocjanskega zatoka. Naslednja leta je Škocjanski zatok prešel v roke

ljudi s kapitalskimi interesi. Iz leta v leto se je povečevala količina nasutega odpadnega gradbenega materiala. Prestno vodno okolje je izginjalo, posledice pa so se hitro pokazale na populaciji lisk. Od zime 1982 naprej se je število lisk zmanjševalo, deset let kasneje je v Škocjanskem zatoku prezimovalo samo 30 lisk! Po zaslugi DOPPS-a se je nezakonito zasipavanje ustavilo, kasneje pa je društvo pridobilo koncesijo za upravljanje Škocjanskega zatoka. Tako je bila v letih 2006 in 2007 opravljena renaturacija. Ob urejeni učni poti, ki obkroža Bertoško bonifiko, so postavljene lične opazovalnice. Življenje v zatoku začutimo še preden pokukamo skozi lino opazovalnice. Glasni kliki »krrrip...krrrip...« spremljajo čofotanje vode. Pogled skozi lino razkrije liske. Veliko jih je, pozimi celo 1.000! ... Nekateri se samo »vozijo« po vodi, druge smukajo obrežno rastlinje, tretje bijejo bitke za svojo družico in teritorij. Vse kaže, da se je življenje v Škocjanskem zatoku vrnilo v ustaljene tirnice. Najboljši kazalec tega je ravno liska. ●

1: Razburjene liske (*Fulica atra*) spomladi, ko se vzpostavljajo teritoriji, kar tečejo po vodni gladini in preganjajo tekmece. foto: Matej Vranič

2: Liska ima na prstih značilne krpaste izrastke, ki ji pomagajo pri plavanju in hoji po vodnem rastlinju. foto: Gregor Bernard

3: Tri do štiri dni po izvalitvi mladiči zapustijo gnezdo. Staršem sledijo še dobrih 50 dni, nato se osamosvojijo. foto: Alen Ploj

→ Kodeks slovenskih ornitologov

Vsak slovenski ornitolog, opazovalec in proučevalec ptic naj:

- pred vsemi interesi zastopa interese narave in varstva ptic,
- pri svojem delu in tudi sicer ne vznemirja ptic po nepotrebnem in jim ne škoduje; prav tako naj ne ogroža drugih živih bitij in narave,
- ne jemlje ptic iz narave in jih ne zadržuje v ujetništvu,
- bo pri fotografiranju ptic in narave obziren; ogroženih vrst naj ne slika v gnezdu,
- vestno beleži vsa opažanja in skrbi, da se podatki po beležkah ne postarajo,
- sodeluje s kolegi, jim pomaga pri delu in skrbi za dobre odnose z njimi.

Kmečka lastovka (*Hirundo rustica*)

Kmečke lastovke gnezdiijo v našem sicer majhnem hlevu že več let. Zadnji dve leti pa so se naselile tudi v garaži, a jih tam različna garažna dela prav nič ne motijo. Lansko leto je k nam priletela lastovka z obročkom. Ugotovljeno je bilo, da je bila obročkana na otoku Krku na Hrvaškem. Nato smo obročkali še druge in zelo me zanima, ali se bodo letos vrnile.

Za fotografiranje uporabljam fotoaparata Nikon D700, objektiv Nikkor 80.400 in največkrat tudi bliskavico in stativ. Običajno se malo skrijem, čeprav lastovk fotografiranje prav nič ne moti. In z malo sreče nastane tudi kakšna dobra fotografija.

Rajko Gnezda, Idrija

Slavko Polak – koordinator IBA–projekta

// pogovarjala se je Petra Vrh Vrezec

1: Slavka Polaka v DOPPS-u poznamo kot vplivnega člana, nekdanjega predsednika DOPPS in ustanovitelja Notranjske sekcije. foto: Lara Jogan Polak

2: Slavko se ukvarja tudi z osteologijo. Na sliki je delovna miza med določanjem fosilnih kosti laboda grbca (*Cygnus olor*) s kolišča na Ljubljanskem barju, ki so ga, kot piše Janez Jalen v romanu Bobri, lovili tudi naši koliščarji. foto: Slavko Polak

3: Mladič kosca (*Crex crex*), o katerem je Slavko v Svetu ptic napisal poučno zgodbico o neprimernosti prezgodnje košnje. foto: Slavko Polak

Slavka Polaka večina pozna kot koordinatorja zahtevnega in v tistem času nujnega projekta za opredelitev mednarodno pomembnih območij za ptice (IBA) v Sloveniji ter kot urednika monografije *Mednarodno pomembna območja za ptice v Sloveniji, Important Bird Areas (IBA) in Slovenia*, ki je izšla leta 2000. Prvi inventar IBA za ohranitev ogroženih vrst ptic in njihovih habitatov pri nas je bil kasneje osnova za opredelitev območij Natura 2000. Slavko, sicer magister bioloških znanosti, je društvu predsedoval med letoma 2004 in 2006, bil pa je tudi ustanovitelj Notranjske sekcije DOPPS. Vendar ptice niso edine, ki jim je Polak posvetil svoje strokovno delo, pač pa je zelo dejaven na področju entomologije, vede o žuželkah, še posebej na področju raziskav življenja v podzemlju. Trenutno predseduje Slovenskemu entomološkemu društvu Štefana Michielija, sodeloval pa je tudi pri ureditvi Vivarija Proteus v Postojnski jami, kjer skrbi za zbirko živih jamskih živalic.

Kakšni so tvoji začetki v ornitologiji; kdo te je navdušil za ptice in katere so bile tvoje prve raziskave v zvezi z njimi?

Že kot predšolski otrok sem govoril, da bom biolog ali paleontolog. Bolj kot za ptice sem se sprva zanimal za kosti živali. Informacijo o obstoju Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije sem našel v reviji *Moj mali svet* in se nemudoma včlanil. Prvi pravi ornitolog, ki sem ga srečal, je bil danes že pokojni dr. Andrej O. Župančič, ki je pri nas pod Snežnikom snemal planinskega orla. Začetki so bili podobni kot pri večini mojih vrstnikov. Iz raznih revij in

starih knjig sem izrezoval slike ptic in si delal terenski priročnik. Očetovega »Smolika«, zajetno knjigo *Živalski svet* s pičlimi slikami, sem ogulil do kosti. Do prvega »Petersona« je bila še dolga pot. Potem se je odprlo. Sklenili smo, da bomo izdali Atlas ptic gnezdilnic in kasneje prezimovalk, pa smo popisovali. Posebej so me zanimala sove. Leta 1983 sem si vodil že vzoren terenski ornitološki, entomološki in naravoslovni dnevnik. Prvi zapisani stavek v dnevniku se glasi: »Dobil sem vabilo na skupščino DOPPS.«

Kako je potekala tvoja raziskovalna pot in koga si si izbral za mentorja in vzornika?

Najboljša stvar pri DOPPS-u so bili društveni izleti. Tam sem se srečal z vrstniki, ki so danes večinoma že znani biologi in ornitologi. Po nekem čudovitem celodnevem skupinskem izletu v Sečoveljske soline sem v dnevnik napisal nove vrste (vranjek, kričava čigra, mala bela čaplja itd.) ter zaključil: »Odkrili in razdrli smo nekaj lovskih bunkerjev, kjer se skrivajo divji lovci. Umetne race smo potopili ...« V pogovorih s kolegi se je kalila naravovarstvena zavest. Na enem od izletov sem spoznal takratnega tajnika Tomija Trilarja. Kmalu me je, čeprav sem bil še dijak, povabil v izvršilni odbor društva. Na sejah odbora sem spoznal slovenske ornitološke eminence – vzornike Janeza Gregorija, Iztoka Geistra, Dareta Šereta, Sergeja D. Matvejeva in spet sem se srečal z Andrejem Župančičem. Nekaj let sem na sejah zlasti poslušal, kasneje sem dobil že kako nalogo. Vodil sem izlete, organiziral predavanja, kmalu tudi že kakšno skupščino.

Kakšni so bili uspehi in tudi težave v času, ko si bil med vodilnimi člani in kasneje tudi predsedoval DOPPS-u? Kakšne perspektive DOPPS-a vidiš danes, ko nisi več toliko vpleten v vodenje društva?

Vrsto let je bil DOPPS v širši javnosti dokaj nepoznan. Če si komu rekel, da opazuješ ptice, te je gledal postrani in si mislil, da si malo čuden. Ampak tako kot otroci je zorel tudi DOPPS in ko je prišel v puberteto, je dobil krila. V DOPPS-u smo mladi videli poslanstvo v ohranjanju ptic in narave in tu bi lahko prenehal govoriti v prvi osebi ednine. Pogovarjali smo se, marsikaj naredili, si prizadevali za zavarovanje tega ali onega močvirja in tako dalje. Prav to, da smo držali skupaj, je bila naša moč. Dobili in s svojim delom tudi zadostili smo pomembne sponzorje, zlasti družbo Mobitel, in članstvo je skokovito naraslo na zavidljivih dva tisoč članov. Postali smo prepoznavni v širši laični, naravovarstveni in strokovni javnosti. Redke posameznike, ki so se poskušali z delom društva okoriščati, smo podzvestno izločili. Še pred vstopom Slovenije v Evropsko unijo smo opravili trnovo pot pogajanj z evropskimi delegati za pridobitev polnopravnega partnerstva v sedaj naši krovni organizaciji BirdLife International. Bil sem na več srečanjih, delavnicah in konferencah BirdLife. Tudi tu smo se DOPPS-ovci izkazali. Dali so nas za zgled, kako se lahko neka »vzhodnoevropska« organizacija sama postavi na svoje noge, brez moledovanja za plačilo društvenih funkcionarjev. Na eni izmed delavnic sem slišal, da društvo poleg strokovne revije (takrat smo imeli samo *Acrocephalus*) za rast in zadovoljno članstvo potrebuje še društveni bilten. Z Borutom Mozetičem sva naredila in razmnožila nulto številko Novic DOPPS, ki je že po šestih letih prerasla v revijo Svet ptic. Moj predsedniški mandat je potekal v obdobju, ko je bil DOPPS že v zrelih letih in z izjemno družbeno odgovornostjo. Danes sem se od društva nekoliko odmaknil, vedno pa rad rečem, da sem na DOPPS ponosen.

Monografija »Mednarodno pomembna območja za ptice v Sloveniji, Important Bird Areas (IBA) in Slovenia« je izšla leta 2000. Bil si koordinator projekta IBA in v knjigi ste s sodelavci obširno predstavili prvi inventar mednarodno pomembnih območij za ohranitev ogroženih vrst ptic in habitatov pri nas, kar je bila osnova za kasnejše imenovanje območij Natura 2000. Kdaj je potekala raziskava in kakšne organizacijske zadolžitve je terjala?

Mednarodni projekt IBA je bil plod dolgoletnih, skrbno načrtovanih priprav partnerstva BirdLife International. Kot slovenski projektni koordinator sem na evropski IBA-delavnici v Španiji dojel, v čem je bistvo. Spet smo Slovenci v evropskih očeh zablesteli, ko smo brez moledivanja po denarju za zbiranje podatkov o populacijah ptic brezhibno izpeljali IBA-projekt. Delovali smo v veri, da rešujemo naravo, zbirali in zbrali kvantitativne podatke o populacijah naših ptic ter končno izdali prvo DOPPS-ovo monografijo. Menim, da je bilo za projekt ključno to, da sem okoli sebe zbral srčne in nesebične ljudi – lokalne IBA-koordinatorje. Ti so si izbrali svojo lokalno ekipo za delo na terenu. Recept za uspešno koordinatstvo je preprost; jasna navodila in obilo sprotne spodbujanja. Prevedel in v nekakšen elaborat sem skopiral gradiva, pripravil »mušter«, kako naj vsak izmed lokalnih koordinatorjev zbere podatke in izdela poglavje za svoj IBA. Opravili smo nekaj skupinskih terenskih popisov in delavnic in delo je steklo. Priznati moram, da sem razmeroma pozno spoznal, kakšno orožje in odgovornost imamo z IBA, ki so prerasli v SPA in kasneje v območja Natura 2000. Spominjam se trenutka, ko me je zmrzilo. Da bi si pomiril vest in odgovornost, sem si za magistrsko nalogo izbral temo »Koncept območnega varstva ptic v Sloveniji« in s prostorsko statistiko dokazal, da je bil izbor naših IBA povsem utemeljen.

4: *Crex Night*, kot je popularno poimenovana akcija štetja koscev na Cerknškem jezeru, poteka že 20 let in združuje ljubitelje ptic in narave.
foto: Darinka Mladenovič

MEDNARODNO POMEMBNA OBMOČJA ZA PTICE V SLOVENIJI

Important Bird Areas (IBA) in Slovenia

Uredil: Slavko POLAK

5

6

Metulji
NOTRANJSKE in
PRIMORSKE

7

5: Monografija Mednarodno pomembna območja za ptice v Sloveniji, Important Bird Areas (IBA) in Slovenia je nastala pod njegovim uredništvom in koordiniranjem.

6: V Notranjskem muzeju se Slavko ukvarja s preučevanjem jamskih živali, še posebno pozornost pa namenja raziskovanju jamskih hroščev podzemljarijev, med katere sodi tudi drobnorlatnik (*Leptodirus hochenwartii*). foto: Slavko Polak

7: Naslovnica Slavkovega žepnega fotografskega priročnika za določanje dnevnih metuljev v naravi *Metulji Notranjske in Primorske*.

Nekaj časa si bil tudi aktiven predsednik Notranjske sekcije DOPPS, katere glavna akcija je *Crex Night* na Cerkniskem jezeru, s katero te tudi povezuje veliko članov. Zakaj je ravno kosce tista vrsta, ki ste ji namenili takšno akcijo, in kaj so glavni dosežki te dolgoletne prostovoljne akcije?

Bil sem pobudnik ustanovitve in dolgoletni vodja notranjske sekcije DOPPS. Kar neverjetno je bilo, da v okolici takega bisera, kot je Cerknisko jezero, ni bilo ornitologov. To sem hotel spremeniti. Poleti leta 1992 sem organiziral ornitološki tabor, na katerem smo podrobno popisali gnezditelje jezera. Izkazalo se je, da ponoči na Cerkniskem jezeru poje tudi veliko koscev, ki so se po BirdLife-ovih kriterijih izkazali za kritično ogroženo vrsto ptice v Evropi. Ideja, da bi kosce prešteli vsako leto, je padla na plodna tla. *Crex Night*, kot smo akcijo popularno poimenovali, pa ni bila le akcija štetja koscev. To je bilo redno letno srečanje sekcije in praznik, ko smo na Cerkniskem jezeru gostili tudi prek 50 ljubiteljev narave. Prihajali so tudi pomembneži, direktorji, občinarji in župan. Vsakoletna akcija preštevanja koscev na Cerkniskem jezeru se še vedno nadaljuje, žal pa ni več tistega pravega druženja domačinov in ljubiteljev narave.

Poznamo te kot naravoslovca s širokim zornim kotom, saj se ne ukvarjaš le s pticami, marveč tudi z metulji, hrošči, sesalci in še s čim, v zadnjem času pa si aktiven tudi na področju molekularne filogenije.

Narava me preveč zanima in je preveč pestra, da bi življenje posvetil le eni skupini, pa naj bo še tako pisana, kot so ptice. Kot kustos sem zaposlen v Notranjskem muzeju Postojna, kjer sem ustanovil Biološki oddelek. Zbiram in preučujem vse živo! In tudi mrtvo, recimo kosti živali in fosile, saj je bila to ena mojih otroških želja. Danes se ukvarjam predvsem s preučevanjem jamskih živali. Tako na globalnem nivoju preučujem filogenijo in sistematiko jamskih hroščev podzemljarijev. V to skupino sodi znameniti jamski hrošč drobnorlatnik. Molekularni biolog pa

nisem, čeprav pri svojem delu za razumevanje sorodstvenih odnosov in izvora jamskih hroščev uporabljam tudi molekularne tehnike analize DNK. Tu sva s kolegom Petrom Trontljem prišla do fenomenalnih odkritij.

Pred kratkim si prevzel tudi predsedstvo Slovenskega entomološkega društva Štefana Michielija, ki je glede na svojo starost, ustroj in cilje nekoliko drugačno od DOPPS-a. Kako vidiš delovanje obeh društev, v katerih si imel vodilno funkcijo? V čem se ptice v naravovarstvenem in raziskovalnem smislu razlikujejo od žuželk?

Slovensko entomološko društvo združuje ljubitelje in preučevalce žuželk. Ocenjeno je, da v Sloveniji živi krepko čez 25.000 vrst žuželk. Prispevek neprofesionalnih entomologov k poznavanju domače favne žuželk je v Sloveniji velik in tradicionalen. Tradicija je skoraj daljša kot pri ornitologiji. Večjih in slikovitih vrst žuželk, kot so dnevni metulji, kačji pastirji, kobilice in večji hrošči, danes za določitev skoraj ni več treba žrtvovati. Pri preučevanju drobnih in po zunanem videzu enakih vrstah nekaterih skupin pa brez mikroskopskega pregleda določenih struktur in entomoloških zbirk pač ne gre. V Sloveniji primanjkuje poljudne literature za opazovanje in preučevanje žuželk. Da bi bilo mladim entomologom danes lažje, sem napisal mali žepni fotografski priročnik za določanje dnevnih metuljev v naravi.

V poslanstvu med društvoma ni bistvenih razlik. Tudi glede pomena v naravi in indikatorskega pomena pri ohranjanju narave med pticami in žužlkami ni bistvenih razlik. Za ohranjanje žuželk je v Sloveniji opredeljenih veliko območij NATURA 2000. Favno je treba najprej raziskati, večini ljubiteljev narave pa potreba po ohranjanju pestrosti vrst in naravnih okolij pride spontano. Pri prizadevanjih za ohranitev tega ali onega območja smo entomologi vedno zraven. ●

1

2

Orli v mestu ali ornitologija za najmlajše

// Alenka Bradač

Otroci zelo radi opazujejo in raziskujejo naravo, še posebno, če lahko to počnejo tako kot odrasli. S skupino štiriletnikov smo v lanskem letu z doma narejenimi rastlinskimi določevalnimi ključi prečesali okolico vrtca in odkrivali prve spomladanske cvetlice. Otroci so bili navdušeni in zato smo letos svoje poglede usmerili v nebo. Najpogostejše ptice, ki jih najlažje opazujemo v naši okolici, so poleg domačih golobov, domačih vrabcev, kosov, sivih vran še velike sinice, taščice in ščinkavci.

Tako smo:

- natisnili barvne fotografije s pticami, pod katere smo napisali njihova imena,
- izrezane fotografije plastificirali, da bodo uporabne še za naslednje rodove,
- jih preluknjali,
- obesili na kovinske obročke za ključe (za lažje listanje) ter
- skozi obročke napeljali tanjšo elastiko ter jo zavezali.

Pred odhodom na teren smo se pogovarjali tudi o tem, kako ptice opazujemo, in sicer tako, da:

- nismo glasni,
- hodimo počasi,
- ne tečemo za pticami,
- gledamo gor, dol in naokoli.

Na našem prvem terenskem obhodu nas je že takoj na začetku pozdravil močan veter. A kot ni motil ptic na krmilnicah med bloki, tudi nas ni. Ptice so navajene bližine

ljudi, zato smo se jim lahko dovolj približali in jih poiskali v naših določevalnih ključih. Pri tem so otroci živahno sodelovali med seboj. Poleg opazovanih ptic – golobov, sivih vran, kosov, velike sinice in domačih vrabcev – smo našli tudi dve kosovi gnezdi ter nekaj golobjih peres. Nekateri otroci nimajo predstave o velikosti ptice in s slike si jo težko predstavljajo. Predvsem velja to za ptice, ki jih opazujejo od daleč. Tako siva vrana, ko jo prvič vidijo od blizu, hitro postane orel. To se je zgodilo tudi nam. Ko smo vsi želeli pogledati orla, ki ga je opazila deklica, je ta »ravno zletel za blok«. Po zaključenem opazovanju smo se usedli na klopce in pili topel čaj, ki je bil dober kot še nikoli.

Določanje ptic smo naslednji dan dopolnili še z glasbenim ptičjim kvizom. Ob fotografijah iz ptičjega ključa in poslušanju zgoščenke dr. Tomija Trilarja *Gozdne ptice Slovenije* smo se zabavali med prepoznavanjem ptičjega oglašanja in veste kaj, šlo nam je odlično!

Predloge barvnih fotografij za izdelavo ptičjega določevalnega ključa najdete na <http://www.ptice.si/projekti/svetptic/> ●

1: Najpogostejše ptice smo natisnili in plastificirali ter naredili določevalne ključe, ki smo si jih potem obesili okrog vratov.

2: Poglej, takole je videti domači vrabc.

foto: obe Alenka Bradač

→ Vpišite se v e-skupino Ljubitelji ptic

Če želite prejemati naša obvestila o društvenih dogodkih ali prispevati svoje izkušnje oziroma mnenja, povezana s pticami in naravo, če želite prebrati, kakšne dogodivščine so izkusili drugi člani društva, si ogledati njihove fotografije ipd., potem vas vabimo, da se vpišete na skupino Ljubitelji ptic, in sicer na ljubitelji-ptic-subscribe@yahoogroups.com.

Program predavanj, izletov in akcij DOPPS april – junij 2012

Za dodatne informacije o dogodkih lahko pokličete v pisarno društva na telefon 01/426 58 75 ali vodjo izleta oziroma delavnice. Morebitne spremembe bodo objavljene na spletni strani društva www.ptice.si najkasneje na dan dogodka.

IZLETI

1. april 2012: Ornitološki sprehod po parku Tivoli (vodi Dare Fekonja)

Ta mesec si bomo lahko na sprehodu po parku Tivoli ogledali nekatere vrste ptic, ki se zadržujejo v grmovju ali visoko na drevesih, prisluhnili pa bomo lahko tudi njihovem petju. Če bi se radi naučili česa novega o pticah, ki jih lahko v naši bližini opazimo vsak dan, potem se nam pridružite na nedeljskem izletu v ljubljanskem parku. Dobimo se ob 9. uri na parkirnem prostoru pred kopališčem v Tivoliju. Izlet je primeren za ljudi vseh starosti in začetnike.

1. april 2012: Izlet v Mursko šumo (vodi Monika Podgorelec)

Murska šuma je spomladi izredno lepa, še posebej navdušujejo preproge petelinčkov, ki se razprostirajo med drevesi. Če se boste z nami odpravili na izlet v ta poplavni gozd, boste morda videli tudi črno škorkljo, skrivnostno prebivalko tovrstnih gozdov. Na poti skozi gozd bomo spoznavali še duplarje in druge vrste ptic, ki tam živijo. Zborna mesto je ob 7:30 uri na parkirišču pred Intersparom v Lendavi.

14. april 2012: Izlet v Krakovski gozd (vodijo Mojmir Pustoslemšek, Hrvoje Oršanič, Dušan Klenovšek in Andrej Hudoklin)

Krakovski gozd je največji nižinski poplavni gozd pri nas, posebej zanimiv in zavarovan pa je njegov osrednji del s stoletnimi hrasti. Na tradicionalnem izletu po Resslerovi gozdni poti lahko spoznavamo njegovo bogastvo ter raznolikost rastlinskega in živalskega sveta. Pot nas bo vodila mimo Trstenika, enega redkih močvirij v tem gozdu, na katerem raste tudi močvirska logarica

in veliki poletni zvonček. Tam pa seveda lahko najdemo tudi različne vrste ptic, katerih življenjski prostor so močvirja. Šli bomo tudi do roba pragozdnega rezervata, na celotni poti pa bomo lahko spoznavali predvsem gozdne vrste ptic. Zborna mesto je na parkirišču pri gostilni Žolnir v Kostanjevici ob 8. uri. Krakovski gozd je v spomladanskem času pogosto poplavljen, zato ne pozabite obuti škornjev!

27. april 2012: Tradicionalni izlet na Cerkniško jezero (vodi Anže Škoberne)

Vsako leto praznični dan izkoristimo za obisk Cerknškega jezera, na katerem opazujemo ptice na spomladanski selitvi. Izlet je dobra priložnost za to, da se ponovno srečamo in si izmenjamo vtise z naših pomladnih sprehodov v naravo. V našo družbo ste vabljeni tudi začetniki in nepoznavalci ptic! Dobimo se ob 8. uri na parkirnem prostoru za vasjo Dolenje jezero.

28. april 2012: Izlet na Golec (vodi Erik Šinigoj)

Za kraško pokrajino Golca so značilni ekstenzivni travniki in pašniki, ki jih prekinjajo meje. V tem času je tam mogoče videti hribske škrajnce, skalne in plotne strnade, kačarje, na izletu pa bomo spoznavali tudi druge vrste ptic, ki so značilne za tovrstni življenjski prostor. Dobimo se ob 6. uri pred trgovino Mercator v Braniku.

29. april 2012: Ptice v mestnem parku v Murški Soboti (vodi Željko Šalamun)

Po številu dreves je grajski park v Murški Soboti med najbogatejšimi v Sloveniji, saj v njem najdemo dvestoletne hraste, gabre, jesene in lipe, postavlja pa se tudi z bogatim živalskim svetom. Tako lahko v njem

vidimo in slišimo veliko zanimivih vrst ptic, če se le ozremo naokoli in jim prisluhnemo. Pridružite se nam ob 8. uri pri ribniku in spoznajte skupaj z nami skrivnostne pernate prebivalce grajskega parka v Murški Soboti.

6. maj 2012: Ornitološki sprehod po parku Tivoli (vodi Dare Fekonja)

Večina ptic se je k nam že vrnila iz toplejših krajev. Grmovnice in drevesa so se odela v pomladno zelenilo, zato bomo morali na majskem izletu skozi park še toliko bolj prisluhniti ptičjemu petju. Morda bomo spoznali tudi kakšno novo vrsto, ki se bo to nedeljsko dopoldne zadrževala v naši bližini. Dobimo se ob 9. uri na parkirnem prostoru pred kopališčem v Tivoliju. Izlet je primeren za ljudi vseh starosti in začetnike.

6. maj 2012: Izlet na Mariborski otok (vodi Matjaž Premzl)

Na izletu bomo obiskali otok na Dravi ter poskusili najti kakšno zanimivo ptičjo vrsto. Predvsem pa se bomo posvetili petju ptic v grmovju in krošnjah dreves. Pričakujemo lahko veliko vrst ptic pevk in nekatere vodne vrste ptic. Ogledali si bomo tudi kakšno botanično in geološko zanimivost. Dobimo se ob 8. uri pred gostilno v Koblarjevem zalivu.

25. maj 2012: Košček izlet v NRIM (vodi Dare Fekonja)

Še niste videli kosca? Nič zato, le redki ga vidijo, lahko pa mu skupaj z nami prisluhnete na večernem izletu v Naravni rezervat Iški morost. Na poti do Iškega morosta bomo prisluhnili tudi drugim vrstam ptic, ki pojejo in se oglašajo v večernem času. Skoraj gotovo bomo slišali glasno petje slavca, morda pa se mu pri petju pridruži tudi rečni cvrčalec. Dobimo se ob

20. uri na mostu čez reko Iško med Brestom in Tomišljem.

26. maj 2012: Noč na Krasu (vodi Tomaž Berce)

Noč ima svojo moč, zato bomo del te pomladne noči preživeli pod nebom na Krasu. Prisluhnili bomo pticam, kot so veliki skovik, podhujka in čuk, prav gotovo pa ne bomo preslišali pregovorno lepega petja slavcev. Če vas zanima, katere ptice še lahko slišimo ponoči, potem se nam pridružite na nočnem izletu na Kras. Dodatne informacije bodo objavljene na spletni strani www.ptice.si, dobite pa jih tudi pri vodji izleta na tel. št. 040 601 425.

3. junij 2012: Ornitološki sprehod po parku Tivoli (vodi Dare Fekonja)

Še zadnjič pred poletjem se bomo sprehodili skozi ljubljanski mestni park. Ptičje petje bo kmalu potihnilo, mladiči pa si že pridno utirajo pot v samostojno življenje. Pa pogledjmo, kaj se dogaja v gostem rastlinju v tem zadnjem pomladanskem mesecu! Dobimo se ob 9. uri na parkirnem prostoru pred kopališčem v Tivoliju. Izlet je primeren za ljudi vseh starosti in začetnike.

AKCIJE / DELAVNICE / SREČANJA

6. april 2012: Popis velikega škurha na Ljubljanskem barju

Tudi letošnje pomlad bomo opravili popis velikega škurha na Ljubljanskem barju, ki je poleg Cerknškega jezera njegovo edino slovensko gnezdišče. Zato je še bolj pomembno, da vemo, kaj se dogaja z njegovo populacijo na tem območju. Popisovali bomo v popoldanskih urah, zaradi same organizacije dela pa vas prosimo, da se na popis prijavite vnaprej, najkasneje do 5. aprila 2012, pri

koordinatorici popisa Katarini Denac na tel. št. 041 316 740.

19. april 2012: Srečanje Ljubljanske sekcije in delavnica izdelave gnezdilnic iz gline

Če ste morda zamudili delavnico izdelovanja gnezdilnic iz gline v preteklem letu, potem se je lahko udeležite tokrat v okviru srečanja Ljubljanske sekcije. Skupaj z Daretom Fekonjo boste lahko izdelali lično keramično gnezdilnico in jo odnesli domov. Zaradi nabave materiala zbiramo prijave, in sicer najkasneje do 16. aprila pri koordinatorju delavnice na tel. št. 041 513 440. Delavnica je sicer brezplačna, povrniti boste morali le stroške materiala in peke gnezdilnice, ki znašajo 15 €. Dobimo se ob 19. uri v prostorih DOPPS na Tržaški cesti 2 v Ljubljani.

12. maj 2012: Pregled gnezdilnic za belovrate muharje (koordinator Dare Fekonja)

Za belovrate muharje smo namestili dve »koloniji« gnezdilnic v Krakovskem gozdu, in sicer v zavarovanem in gospodarskem predelu. Tudi letos bomo ugotavljali gnezditveno biologijo na obeh predelih in jo primerjali med seboj. Nadaljnje informacije lahko dobite pri koordinatorju akcije na tel. 041 513 440.

12. maj 2012: Popis rumenih pastirc na Cerknškem jezeru (koordinira Anže Škoberne)

Na tradicionalnem popisu rumenih pastirc se bomo najprej seznanili z metodo popisa te vrste ptice in se zatem odpravili na izlet. Po končanem izletu bomo med popisovalce razdeli-

li popisne ploskve ter popisali pastirice, popisu pa bo sledilo družabno srečanje Notranjske sekcije. Zborna mesto je ob 8. uri pri čebelnjaku pri Cerknškem jezeru.

17. maj 2012: Srečanje Ljubljanske sekcije in predavanje o Avstraliji (predavata Ivan in Ivica Kogovšek)

Včasih je obisk znancev tam neke na drugi strani sveta dober razlog, da se človek ozre tudi za ptiči. Ivan in Ivica Kogovšek sta si ogledala nekaj bližnjih mest, parkov, znamenitosti in podeželje v okolici Melbourne v državi Victoria. Vtise s svojega potovanja bosta delila z nami v okviru srečanja Ljubljanske sekcije, ki se bo pričelo ob 19. uri v prostorih DOPPS na Tržaški cesti 2 v Ljubljani.

9. junij 2012: »Crex Night« 2012 (koordinira Anže Škoberne)

Tudi letos se bomo srečali pri Cerknškem jezeru, brž ko pade tema, in prešteli vse pojoče samce kosca na tem območju. S seboj prinesite nepremočljivo obutev in obleko ter ročne ali naglavne svetilke. Popis kosca bomo predvidoma končali ob 3. uri zjutraj. Zborna mesto je ob 22. uri pri čebelnjaku na Cerknškem jezeru.

Srečanja Ljubljanske sekcije

so predvidoma vsak tretji četrtek v mesecu ob 19. uri v prostorih društva na Tržaški cesti 2 v Ljubljani.

www.modrijanovaknjigarna.si

ugodje s knjigo

Trubarjeva cesta 27, 1000 Ljubljana T: 01 23 22 378 F: 01 23 22 379 E: knjigarna@modrijan.si

Odpriro: od ponedeljka do petka: 9.00–20.00, ob sobotah: 9.00–14.00

Slegur (*Monticola saxatilis*)

foto: Aleš Jagodnik

APRIL

1	ne	Ornitološki sprehod po parku Tivoli (Dare Fekonja) Izlet v Mursko šumo (Monika Podgorelec)
2	po	
3	to	
4	sr	
5	če	
6	pe	Popis velikega škurha na Ljubljanskem barju (Katarina Denac)
7	so	
8	ne	
9	po	
10	to	
11	sr	
12	če	
13	pe	
14	so	Izlet v Krakovski gozd (Mojmir Pustoslemšek, Hrvoje Oršanič, Dušan Klenovšek in Andrej Hudoklin)
15	ne	
16	po	
17	to	
18	sr	
19	če	DOPPS Delavnica izdelovanja gnezdilnic iz gline (Dare Fekonja)
20	pe	
21	so	
22	ne	
23	po	
24	to	
25	sr	
26	če	
27	pe	Tradicionalni izlet na Cerkniško jezero (Anže Škoberne)
28	so	Izlet na Golec (Erik Šinigoj)
29	ne	Izlet v mestni park v Murski Soboti (Željko Šalamun)
30	po	

MAJ

1	to	
2	sr	
3	če	
4	pe	
5	so	
6	ne	Ornitološki sprehod po parku Tivoli (Dare Fekonja) Izlet na Mariborski otok (Matjaž Premzl)
7	po	
8	to	
9	sr	
10	če	
11	pe	
12	so	Pregled gnezdilnic za belovrate muharje (Dare Fekonja) Popis rumenih pastiric na Cerkniškem jezeru (Anže Škoberne)
13	ne	
14	po	
15	to	
16	sr	
17	če	DOPPS Srečanje Ljubljanske sekcije in predavanje o Avstraliji (predavata Ivan in Ivica Kogovšek)
18	pe	
19	so	
20	ne	
21	po	
22	to	
23	sr	
24	če	
25	pe	Koščev izlet v NRAM (Dare Fekonja)
26	so	Noč na Krasu (Tomaž Berce)
27	ne	
28	po	
29	to	
30	sr	
31	če	

JUNIJ

1	pe	
2	so	
3	ne	Ornitološki sprehod po parku Tivoli (Dare Fekonja)
4	po	
5	to	
6	sr	
7	če	
8	pe	
9	so	"Crex night" 2012 (Anže Škoberne)
10	ne	
11	po	
12	to	
13	sr	
14	če	
15	pe	
16	so	
17	ne	
18	po	
19	to	
20	sr	
21	če	DOPPS Srečanje Ljubljanske sekcije
22	pe	
23	so	
24	ne	
25	po	
26	to	
27	sr	
28	če	
29	pe	
30	so	

Spoznajmo naše trstnice in cvrčalce

// Dare Šere

Kako velik pomen imajo trstnice v Sloveniji, nam zgornjo pove že naslov naše revije *Acrocephalus*, kakor tudi zaščitni znak našega društva. Te skrivnostne ptice nas s svojim vedenjem in petjem izredno privlačijo. Ker vse vrste živijo skrito v močvirski vegetaciji, grmovju ali trstičju in so na selitvi ali preletu skoraj nevidne, se z njimi najpogosteje srečujemo obročkovalci ptic.

Trstnice imajo značilno stopničasta in zaokrožena repna peresa. Za vse (razen tamariskovko) je značilno, da se začnejo seliti v osrednjo Afriko že konec julija, višek dosežejo v avgustu, posamezni primerki pa pri nas ostanejo še celo ves oktober. Spomladanska selitev poteka v drugi polovici aprila, višek v maju, nekateri osebki so bili ugotovljeni na preletu tudi do sredine junija (to velja predvsem za srpično trstnico).

Še najbolj prepoznavna in določljiva je močvirska trstnica (*Acrocephalus palustris*), saj je s svojim petjem oziroma odličnim oponašanjem drugih vrst ptic nezamenljiva. Za gnezdišče si izbere vlažne predele z zlato rozgo, močvirskim osladom in drugim rastlinjem. Zelo podobna ji je srpična trstnica (*A. scirpaceus*), ki pa si za svoje gnezdišče izbere skoraj izključno trstičevje. Po petju se zelo razlikuje od močvirske trstnice, po obarvanosti pa sta si zelo podobni, še posebno njuni mladiči. Nezamenljiv zaradi značilnega petja, obarvanosti in velikosti je rakar (*A. arundinaceus*), ki je največja trstnica pri nas. Je tipičen predstavnik močvirij z bogatim trstičevjem, kjer tudi gnezdi. Vse tri navedene trstnice po telesu nimajo prog ali črtic, po čemer se razlikujejo od preostalih treh trstnic, ki so po hrbtu in drugod po telesu črtkasto obarvane. Bičja trstnica (*A. schoenobaenus*) ima značilno svetlo progo nad očmi. Zelo številna je na Cerkniškem jezeru in Ljubljanskem barju. Zelo podobna ji je povodna trstnica (*A. paludicola*), ki ima izrazito svetlo črto prek temena in svetlo nadočesno črto. Pred dobrimi sto leti je še zanesljivo gnezdila na Cerkniškem jezeru in takrat so jo imenovali

ojstrična trstnica. Med letoma 1970 in 1980 se je pri nas še pojavljala na preletu in selitvi, medtem ko je zadnjih dvajset let nismo več zabeležili. Podobno se je z njo zgodilo tudi v sosednjih državah, kjer se je njeno območje razširjenosti tako občutno skrčilo, da sodi med najredkejšje evropske ptice pevke. Ostane nam še tamariskovka (*A. melanopogon*), ki je podobna bičji trstnici, a je temneje obarvana. V Sloveniji gnezdi občasno. Najbližja gnezdišča so na Madžarskem, zato se obročkovalci s to vrsto srečujejo večinoma meseca oktobra, ko se prek naših krajev seli na sredozemska trstišča, kjer prezimuje.

Za vse tri naše cvrčalce (*Locustella*) je značilen izredno stopničast in zaobljen rep, tako da podrepno perje presega zunanji repni peresi. Petje vseh treh vrst spominja na oglašanje različnih vrst kobilic ali na brenčanje neke žuželke, morda celo na šum šivalnega stroja ali petje zelene krastače. Vse živijo skrito življenje in najlažje jih najdemo in opazujemo v času gnezdenja, ko samec poje na izpostavljenem mestu. Kobiličar (*Locustella naevia*) je po hrbtu črtkast, medtem ko sta druga dva brez teh črtic. Trstni cvrčalec (*L. luscinioides*) je tipični predstavnik trstičevja, v nasprotju z rečnim cvrčalcem (*L. fluviatilis*), ki živi na namočvirjenih travnikih, obraslih z grmovjem in drevjem, ali v topolovih in drugih nasadih z bogato podrastjo.

Morda ne veste,

da smo s pomočjo obročkanja ugotovili:

- da naše močvirske trstnice in rečni cvrčalci prezimujejo v vzhodni Afriki (Kenija),
- da se pri nas obročkane srpične trstnice selijo prek Španije in Maroka v osrednji del Afrike (najdbi v Mavretaniji),
- da je bičja trstnica, obročkana na Švedskem, preletela 1191 kilometrov do Slovenije v samo treh dneh,
- da imamo najdbo tamariskovke v Španiji in na Korziki,
- da smo v Sloveniji ujeli kobiličarja, ki je bil obročkan v Franciji,
- da smo močvirsko trstnico zabeležili v Sloveniji tudi nad 1600 metrov nadmorske višine (Vršič, Uršlja gora).

1: Rakar (*Acrocephalus arundinaceus*) je zaradi značilnega petja, obarvanosti in velikosti skoraj nezamenljiva trstnica pri nas. foto: Dejan Bordjan

Trstnice in cvrčalci

Ilustracije Jan Hošek

Rakar (*Acrocephalus arundinaceus*)

velikost: 16–20 cm
čas opazovanja v Sloveniji: od aprila do oktobra (IV–X)
čas gnezdenja: maj do junij (V in VI)
značilnost: največja evropska trstnica, skoraj nezamenljiva

močan kljun, podoben, kot ga imajo drozgi

Srpična trstnica (*Acrocephalus scirpaceus*)

velikost: 12–14 cm
čas opazovanja v Sloveniji: od sredine aprila do oktobra (IV–X)
čas gnezdenja: maj–julij (V–VII)
podobnost: močvirska trstnica
značilnost: enolično petje v trstičevju

rjava trtica in hrbet

noge temno rožnate barve

Močvirska trstnica (*Acrocephalus palustris*)

velikost: 13–15 cm
čas opazovanja v Sloveniji: od maja do sredine oktobra (V–X)
čas gnezdenja: konec maja do začetka julija (V–VII)
podobnost: srpična trstnica
značilnost: odlično oponaša petje drugih vrst ptic

svetlo olivno-siva trtica in hrbet

noge svetlo rožnate barve

teme, hrbet in trtica rjavkasti

podrepna peresa imajo blede obrobe

Trstni cvrčalec (*Locustella luscinioides*)

velikost: 13,5–15 cm
čas opazovanja v Sloveniji: od aprila do oktobra (IV–X)
čas gnezdenja: maj do junij (V–VI)
podobnost: rečni cvrčalec
značilnost: močno podrepno perje presega zunanji repni peresi in je brez prog ali črtic

Dodatek:

- Za vse trstnice in cvrčalce je značilno, da se jim v času gnezdenja letalno perje in rep močno obrabita. Zaradi tega se po obarvanosti lahko ločijo od svojih mladičev, ki imajo sveže in neobrabljeno perje.
- V Sloveniji so se obročkocalci srečali še z robidno (*Acrocephalus dumetorum*) in plevelno trstnico (*A. agricola*), kar priča o skitem življenju trstnic.
- Petje trstnic in cvrčalcev je šele za izkušnjami mogoče kar dobro ločiti. Vzorce petja posameznih vrst lahko poslušate na povezavi <http://www2.pms-lj.si/cdbarje/>, v poglavju *Nekaj zvokov s cedeja*. Izvirni posnetki so objavljeni tudi na zvočnem cedeju Tomija Trilarja Ljubljansko barje – skrivnostni svet živalskega oglašanja.
- Če želimo uspešno ločevati zgoraj omenjene vrste, jih moramo imeti v roki (pri obročkanju, ogledu prepariranih osebkov npr. v Prirodoslovnem muzeju Slovenije).

Za konec pa dober nasvet! Po dobrih risbah ali slikah trstnic ali cvrčalcev se ocenjuje dober priročnik za določevanje ptic.

svetla široka črta
nad očesom

zelo poudarjena
svetla črta nad
očesom

teme skoraj
enobarvno črno

svetla široka črta
nad očesom in
tudi prek temena

svetlo
grlo in
temno
lice

temno
sive noge

temne črtice
na prsih,
bokih in trtici

noge svetlo
rjavkaste barve

Bičja trstnica (*Acrocephalus schoenobaenus*)

velikost: 11,5–13 cm

čas opazovanja v Sloveniji: od aprila do oktobra (IV–X)

čas gnezdenja: maj do junij (V–VI)

podobnost: povodna trstnica in tamariskovka

značilnost: poje tudi v zraku

hrbet rjavo-sivo
progast

rjava trtica brez
vzdolžnih črtic

noge rjavkasto-
sive

Tamariskovka (*Acrocephalus melanopogon*)

velikost: 12–13,5 cm

čas opazovanja v Sloveniji: na preletu marca do aprila (III–IV), septembra do oktobra (IX–X), posamezni osebki občasno pri nas tudi gnezdiijo ali celo prezimujejo v trstičevjih našega Primorja

značilnost: najtemnejša rjava trstnica pri nas

Povodna trstnica (*Acrocephalus paludicola*)

velikost: 11,5–13 cm

čas opazovanja v Sloveniji: pred letom 1990 (aprila ali avgusta do septembra)

podobnost: bičja trstnica, ki pa je brez črtic na boku in trtici

značilnost: najredkejša evropska ptica pevka

po hrbtu je
progast

podrepno perje
je vidno temno
črtkasto

rep je zelo
stopničasto
zaokrožen

teme, hrbet in trtica
so olivno sive barve

rahle črtice
po prsih

podrepna
peresa so
poudarjena,
svetlo obrobljena

Rečni cvrčalec (*Locustella fluviatilis*)

velikost: 14–16 cm

čas opazovanja v Sloveniji: od konca aprila do septembra (IV–IX)

čas gnezdenja: maj do junij (V–VI)

značilnost: močno podrepno perje presega zunanji repni peresi in je brez prog ali črtic

Kobilicar (*Locustella naevia*)

velikost: 12,5–13,5 cm

čas opazovanja v Sloveniji: od sredine aprila do oktobra (IV–X)

čas gnezdenja: maj do junij (V–VI)

podobnost: progaste trstnice

značilnost: močno podrepno perje presega zunanji repni peresi, poje tudi ponoči kot kobilica

Objavo ilustracij sta omogočila: avtor ilustracij Jan Hošek, ČSO (Česká společnost ornitologická) - češki partner BirdLife International in Alena Klvaňová, urednica revije Ptáčí svět, za kar se jima iskreno zahvaljujemo.

Risbo trstnic in cvrčalcev si lahko ogledate tudi na spletni strani revije Svet ptic. ●

1

O najmanjši slovenski kuri

// Jakob Smole

1: Samička prepelice (*Coturnix coturnix*) izvali v gnezdo na tleh od osem do trinajst jajc. Če se jim posreči izogniti lisicam, kunam in kosilnicam, se iz njih izvalijo piščančki. risba: Kristina Krhin

»PET-PEDI, PET-PEDI«,
SE OGLAŠA PREPELICA. NEKA-
TERI PA SLIŠIJO DRUGAČE:

»FIČ-FIRIČ, FIČ-FIRIČ«.
IN PREPELICA NI KAR TAKO! MED
VSEMI SLOVENSKIMI KURAMI JE
NAJMANJŠA, JE PA TUDI EDINA,
KI SE POZIMI ODELI, ODPRVI
NA POČITNICE, BI LAHKO REKLI.
KAM PA?
V AFRIKO, SKORAJ DO SAHARE.

TAM SO TUDI POZIMI ŽUŽELKE,
KI JIH JE V TEM LETNEM ČASU
PRI NAS MNOGO MANJ. V TOPLE
KRAJE PA SE NE ODPRVI Z LE-
TALOM, AMPAK KAR Z LASTNI-
MI PERUTMI. RES, PA ČEPRV NI
MNOGO VEČJA OD ŠKORCA.
IN TO POTOVANJE JE POLNO
TEŽAV. ZA DOLGO POT PORABI
OGROMNO MOČI. TEŽAV PA JI NE
POVZROČA LE VREME, MARVEČ
TUDI ČLOVEK. V MNOGIH
DEŽELAH SO PREPELICE POSLAS-
TICA, ZATO JIH NEUSMILJENO
LOVIJO. V TOPLE KRAJE PA NE
ODLETI ZGOLJ ZATO, KER SO
TOPLI, AMPAK KER JE TAM POL-
NO ŽUŽELK.

KO JE ZIME KONEC, JE TREBA SPET NAZAJ K NAM. ZNOVA ČEZ VSE NEVARNOSTI. PRI NAS PA SE PO NJIHOVEM PRIHODU NA NEKATERIH TRAVNIKIH ZASLIŠI:

»PET-PEDI«.

SAMČKI SI IŠČEJO DRUŽICO IN GOVORIJO DRUGIM SAMČKOM:

»TA KOS TRAVNIKA JE MOJ!«.

KMALU ZATEM, KO SE PARČEK NAJDE, SAMIČKA IZLEŽE IN IZVALI JAJCA. KOLIKO MENITE, DA JIH IZLEŽE?

ENO, DVE, TRI? NE, MNOGO VEČ! NEKJE OD OSEM DO TRINAJST!

PREPELIČJI ZAROD PA JE V NEVARNOSTI, ŠE PREDEN SE IZVALI. LISICE, KUNE IN KOSILNICE!

GNEZDO JE NAMREČ NA TLEH, DANES PA LJUDJE NE KOSIMO VEČ S KOSO, NA ROKE, AMPAK S STROJI. TI SE PREMIKAJO IN KOSIJO HITREJE OD LJUDI, ZATO JE PRED NJIMI TEŽKO ZBEŽATI. RAZEN TEGA SO VČASIH KOSILI SREDI POLETJA, DANDANES PA ŽE MAJA, ZATO SO V MNOGIH GNEZDIH ŠE JAJCA. IN VSAK VE, DA SE JAJCA PAČ NE PREMIKAJO. NO, KLJUB VSEMU PA SE NEKATERIM PIŠČANČKOM USPE IZVALITI IN ODRASTI. IN KO PREPELICA ODRASTE, KAJ NAREDI? NE VESTE? O SEVEDA VESTE! ODLETI V AFRIKO. •

Pomladna opazovanja v naravi

// Ivan Esenko, Simona Strgulc Krajšek, Al Vrezec, Petra Vrh Vrezec

v gozdu

Lesna sova (*Strix aluco*)

V gozdu, njegovi bližini ali celo v parku lahko ponoči poslušamo živahne pevske pogovore lesnih sov. Najpogosteje bomo poslušali območno petje samca »hu-hu-huuuuu«, ki obvešča druge samce o zasedenosti območja. Samica se partnerju pogosto pridruži s svojim »kevik«. V drugi polovici maja, zagotovo pa v juniju, naredi par pevski premor. Takrat ima delo z vzrejo svojega podmladka, ki iz gnezda poskače že okoli prvega maja. Pozor – v tem času najdemo kako mlado sovico tudi na tleh, saj še ne leti. Ni zapuščena in starši niso daleč! Prestavimo jo le na višjo vejo, kjer bo varnejša. foto: Matej Vranič

ob vodi

Mali ponirek (*Tachybaptus ruficollis*)

Regljajoče zveneče oglašanje, ki preveva pomlad na ribnikih in jezerih, je svatbeni napev malega ponirka. Ti so pomladi še posebej lepo svatovsko obarvani, par pa ob neprestanih potopih nabira vodno rastlinje za graditev gnezda nekje v trstičju. Zaraščeni ribniki in mlake, kot jih najdemo v Ormoških bazenih, na Čretah pri Medvedcah ali v ribnikih Drage pri Igu na Ljubljanskem barju, so še posebej imenitni za spomladansko opazovanje naših najmanjših ponirkov. foto: Gregor Bernard

Močerad (*Salamandra salamandra*)

V senčnem in vlažnem delu gozda bomo spomladi prav gotovo naleteli na močerada, zlasti ob spomladanskem deževju. Pogosto se zadržuje v bližini potokov in manjših mlak, kamor samice odlagajo ličinke, v nasprotju z večino dvoživk, ki odlagajo jajca. Ličinke se razvijajo v telesu samice tudi več kot šest mesecev. Samica potem odloži nekaj deset ličink v vodo. Ob rojstvu imajo že dobro razvita oba para okončin in peresaste škrge ter nakazane značilne močeradje maroge. foto: Duša Vadnjal

Obrobljeni kozak (*Dytiscus marginalis*)

Žabji mresti in paglavci spomladi privabijo mnoge vodne plenilce. Med najzgodnejšimi je velik vodni hrošč obrobljeni kozak, ki zimo preživi zakopan nekje ob robu mlake in je spomladi med prvimi žuželkami, ki jih lahko opazimo v vodi. Navadno ždi skrit v vodnem rastlinju. Pod vodo diha s pomočjo zračnega mehurčka pod pokrovkami, zaloge pa si mora vsake toliko obnoviti na vodni površini, kar je primeren trenutek za opazovanje. Je uren plavalec, če pa mu voda ne ustreza več, zleze na suho, se posuši in odleti. foto: Al Vrezec

na travniku

Prosnik (*Saxicola torquata*)

Vrh grmovja, na nizki veji ali višji travni bilki lahko vidimo posedati črnoglavega ptiča z belim ovratnikom - prosnika. V času od aprila do junija ima s posedanjem na izpostavljenem mestu in urnimi spusti na tla še posebno veliko dela. Naloviti mora namreč dovolj žuželk zase in za svoje mladiče. Skrbna, manj kontrastno obarvana samica gnezdo zgradi na tleh pod grmom ali nizko v grmu, kjer je od zgoraj dobro zaščiteno in težko opazno. Prosnika najdemo povsod po Sloveniji, nikjer pa ni zelo številen in zato vedno vreden pozornosti. foto: Milan Cerar

okoli našega doma

Škorec (*Sturnus vulgaris*)

Škorci so med gnezdilkami na vrtu tisti, ki najbolj zaznamujejo pomladni čas. Prijetno je poslušati njihovo raznoliko petje, sestavljeno iz žvižgajočih in brnečih tonov ter zelo dobrih posnemanj drugih ptičev in zvokov. Med iskanjem hrane neutrudno stikajo med travnimi bilkami in s kljunom bezajo po tleh za bramorji ali polži, ki so namenjeni mladičem. Če imamo srečo, lahko aprila ali maja samica zgradi neurejeno gnezdo kar v naši gnezdilnici, katere premer luknje naj bo večji - 45 mm. A pozor, škorčnica je lahko gnezdišče tudi redkejših vrtnih gostov, vije-glavke (*Jynx torquilla*), velikega skovika (*Otus scops*) ali smrdokavre (*Upupa epops*). foto: Ivan Esenko

Travniška kadulja (*Salvia pratensis*)

Travniška kadulja je pogosta vrsta, ki uspeva na travnikih po vsej Sloveniji. Je sorodnica bolj znanega žajblja. Ima velike temno vijolične dvoustnate cvetove, ki privabljajo žuželke. Žuželka pristane na spodnjem delu cveta in seže globoko vanj, da pride do sladke medicinske. Pri tem z glavo pritisne na vzvod, ki spusti prašnike izpod zgornjega dela venca na njen zadek. Tako žuželka dobi tovor peloda, s katerim se oprasijo naslednji obiskani cvetovi kadulje. Poskusi s tankim stebлом trave seči v cvet kadulje in opazuj, kaj se zgodi. foto: Simona Strgulc Krajšek

Dnevni pavlinček (*Inachis io*)

Dnevni pavlinček je v sonaravno negovanih vrtovih povsem običajna vrsta metulja. Prezimi kot metulj, ki se skriva po lopah, kleteh in podstrešjih, kjer otrpel čaka na toplejše dni. Prvi sončni žarki ga prebudijo in lahko ga vidimo že v zgodnji pomladi, ko prične z obiskovanjem večine cvetočih okrasnih rastlin. Pomembnejše od teh pa so koprive, na katere že zgodaj pomladi prične odlagati kupčke olivno zelenih jajc. Koprive so namreč hrana črnih in trnastih gosonic, ki se pojavljajo na koprivah od maja dalje. foto: Ivan Esenko

Ko ohranjena narava postane prednost

// Tanja Šumrada

1: Velika in Mala Polana sta leta 1999 prejeli naziv Evropska vas belih štokelj. S tem imenovanjem je skrb za štoklje (*Ciconia ciconia*), njihov habitat in ustrezen odnos ljudi postala »občinska moralna obveza«. foto: Tone Trebar

2: V središču Velike Polane so odprli park Dežela štokelj, ki je tudi vstopna točka za obisk okoliških kulturnih znamenitosti. Ena izmed njih je Copekov mlin na sliki. foto: Tonci Hozjan

Velika Polana - Evropska vas belih štokelj v Sloveniji

Imenovanje varovanih območij pogosto spremlja strah lokalnega prebivalstva pred spremembami, ki jih s seboj prinašajo naravovarstvene smernice. Vendar varstvo narave za življenje ljudi in razvoj gospodarstva ne pomeni omejitev. Prav nasprotno. Zdravo naravno okolje je namreč neizpodbitna vrednota, in če spretno uporabimo posebnosti določene regije, je tako imenovani sonaravni razvoj velika razvojna priložnost. Dokaz za to je vrsta tujih pa tudi slovenskih primerov dobre prakse. Eden izmed njih je gotovo prekmurska Občina Velika Polana, kjer se pomena ohranjanja naravne in kulturne dediščine dobro zavedajo, z njim živijo in ga razvijajo. O razvojnih priložnostih za sonaravni razvoj regije in turizem smo se pogovarjali z županom, gospodom Damijanom Jaklinom.

Evropska vas štokelj

Naziv Evropska vas belih štokelj sta Velika in Mala Polana prejeli leta 1999. To odlikovanje izbranemu kraju v vsaki državi podeli evropska fundacija Euronatur. Osnovala je izbor sta gnezdenje belih štokelj (*Ciconia ciconia*) v posebno velikem številu in pripravljenost domačinov za sodelovanje pri tej mednarodni pobudi. »S tem imenovanjem je skrb za štoklje, njihov habitat in ustrezen odnos ljudi postala naša moralna obveza. Tudi v smislu načrtovanja bodočega razvoja in mednarodnega sodelovanja z drugimi evropskimi vasi štokelj,« meni župan.

Na občini trenutno največji izziv vidijo v ohranjanju ustreznega življenjskega prostora belih štokelj. V zadnjih desetletjih namreč nekdanje obsežne površine vlažnih travnišč izginjajo zaradi opuščanja in sprememb kmetijske dejavnosti. Prav obsežne ekstenzivno obdelovane površine so v preteklosti botrovale veliki koncentraciji štokelj na tem območju. Takšni travniki z visoko stopnjo biotske pestrosti so bogat vir hrane in osrednje prehranjevalno območje za štoklje, gnezdeče v Polani. Degradacija teh območij je žal vodila tudi k upadu števila gnezdečih parov v zadnjih letih. V prihodnje zato načrtujejo očiščenje sedaj zaraščenih površin in pripravo ukrepov za spodbujanje rabe s pašno živinorejo. Občina podpira aktivnosti kmetovalcev tudi s pomočjo izobraževanja na temo sonaravnega kmetovanja.

Naravi prijazen turizem

Ena izmed pomembnih priložnosti za lokalno prebivalstvo in varstvo narave je tudi turizem. Ob tem Jaklin poudarja: »Ker se zavedamo kritične obremenitve okolja s številom obiskovalcev, smo se odločili, da naše naravne dediščine ne želimo obremenjevati s preveč turisti. Ljudi želimo izobraževati in ozavešiti na naravi prijazen način.« Rešitev so našli v postavitvi središča za interpretacijo naravne in kulturne dediščine Natura 2000, skupaj s pripadajočo infrastrukturo. Novembra odprti park Dežela štokelj, kjer je z večjezičnimi informativnimi tablam prikazano življenje bele štoklje, so uredili v središču Velike Polane.

Park je tudi vstopna točka za obisk okoliških kulturnih znamenitosti. Mednje sodita na primer nedavno obnovljena domačija pisatelja Miška Kranjca in stari Copekov mlin. Slednji je edini ohranjeni mlin na potoku Črncu, ki deluje še danes. V okviru posebne ponudbe je možno v njem tudi prespati, si zmlati svojo moko in speči domači kruh – arhaično in nepozabno doživetje. Podobnih prese-

nečenj je v Občini še več, saj ponujajo celostno doživetje naravne in kulturne dediščine prekmurskih ravnin. Ob obisku Polane pa ne pozabite s seboj vzeti kolesa – na celotnem območju so lepo urejene kolesarski poti, kar je še en prispevek k spodbujanju trajnostnih oblik preživetja prostega časa in kakovostnega doživljanja okolja.

Vabljeni na obisk občine Velika Polana! Več informacij najdete na njihovi spletni strani <http://www.velika-polana.si/>, na vaša vprašanja pa vam bodo z veseljem odgovorili v občinskem turističnem informacijskem centru.

Ptice naših krajev, Portret ptice in Novice (tabela 3). Med boljše branimi rubrikami pa so še Varstvo ptic, Narava Slovenije, Mi za ptice in naravo (društvena dogajanja) in Poljudni članek. Pričakovano so najmanj brane rubrike, ki so namenjene manjšim ciljnim skupinam – otrokom (Ptičje zgodbe za otroke), vzgojiteljem, staršem in otrokom (Skupaj rastemo) in mladim (Mladi ornitolog). Pri vprašanju »Kaj bi želeli spremeniti pri reviji?« vas 52 % meni, da je revija dobra in spremembe niso potrebne, 28 % pa vas želi še več poljudnih in izobraževalnih rubrik (tabela 2).

1 in 2: V anketi o reviji Svet ptic nas je zanimalo, koliko člankov v reviji preberete, katere rubrike so vam bolj všeč in kaj bi želeli v reviji izboljšati, spremeniti. Anketo je bilo možno reševati tudi prek spletne strani, za kar se je odločilo 32 anketirancev.

Tabela 1: Kaj naredim z novo številko Sveta ptic, ko jo dobim na dom?

Kaj naredim z revijo?	%
preberem samo zanimive članke	49
revijo preberem v celoti	49
prelistam revijo	1
pregledam fotografije in preberem podnapise	1
pogledam naslovnico in revijo spravim v arhiv	0

Tabela 2: Kaj bi želeli spremeniti pri reviji?

Kaj spremeniti	%
Spremembe niso potrebne	52
Več poljudnih in izobraževalnih člankov	28
Več fotografij	12
Več o društvenem delu in aktivnostih	12
Krajši članki	4

Anketa o reviji Svet ptic

// Petra Vrh Vrezec

Decembrski številki revije Svet ptic smo priložili anketo, v kateri smo vas spraševali, kako zadovoljni ste bralci z revijo in kako bi jo za vas lahko še izboljšali. Do konca februarja smo prejeli 32 elektronskih in 73 pisnih izpolnjenih anket, skupaj torej 105 anket, kar kaže, da vam za revijo ni vseeno. Najlepša hvala za vašo pomoč!

Rezultati obdelave anket

Ob pregledu anket smo ugotovili, da polovica bralcev prebere revijo v celoti, druga polovica pa samo zanimive članke (tabela 1), kar je glede na hitro tempo življenja, ki ga živimo, zelo dober rezultat. Najbolj brane rubrike so

3: Prelomne naslovnice revij Svet ptic: prve številke pod uredniki Andreje Ramšak (letnik 6 številka 1, leto 2000), Damijana Denaca (letnik 9 številka 2, leto 2003 in oblikovno prenovljena revija letnika 10 številka 1, leto 2004), Urše Koče (letnik 11 številka 1, leto 2005), Petre Vrh Vrezec (letnik 14 številka 1, leto 2008) in Barbare Vidmar (letnik 16 številka 1, leto 2010).

Tabela 3: Branost rubrik. S temno zeleno so označene prve tri najbolj brane rubrike, s svetlo zeleno pa tri najmanj brane rubrike.

Naslov rubrike	Vedno (%)	Občasno (%)	Nikoli (%)
Uvodnik	53	43	4
Ptice naših krajev	87	12	1
Poljudni članek	65	34	1
Ornitološki potopis	60	37	3
Varstvo ptic	69	29	3
Narava Slovenije	69	28	4
Portret ptice	81	19	0
Določevalni kotiček	59	35	6
Skozi objektiv	63	31	6
Iz tujega tiska	46	46	9
Portret ornitologa	56	40	4
Skupaj rastemo	37	50	13
Ptičje zgodbe za otroke	43	37	20
Mladi ornitolog	44	39	17
Mi za ptice in naravo	66	33	1
Z društvenega izleta	42	52	6
Ptičarske prigode	59	38	3
Novice	76	22	2

Zaključek

Več vas je poudarilo, da želite vedeti, kaj se dogaja s pticami in naravo v posameznih letnih časih. V tej številki zato že lahko prebirate novo rubriko Nasveti za opazovanje. S sliko in kratkim besedilom vam bomo odslej postregli z informacijami, ki bodo dobrodošle pri vaših izletih v naravo in pri opazovanju ptic in narave v posameznih letnih časih. Kar nekaj želja je bilo tudi, da se v Svet ptic vrne rubrika Kam na izlet, v kateri ste pred leti dobivali ideje za nedeljske izlete. Rubrika se torej vrača v revijo. V njej bomo na kratko predstavljali posamezna območja z napotki o dostopu na območje in s kratkimi informacijami, kaj tam lahko opazujemo. Upamo, da vam bomo z novima rubrikama lahko še obogatili izlete v naravo. Želimo vam veliko zanimivih pomladnih doživljanj s pticami v tem zanje sila pomembnem obdobju leta!

Letni zbor članov DOPPS 2012

// Petra Vrh Vrezec

V soboto 10. marca se je na letnem zboru članov Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije zbralo približno petdeset članov DOPPS na sedaj že stalni gostujoči lokaciji v Grand hotelu Union. Po uvodnem pozdravu predsednika DOPPS Rudolfa Tekavčiča in direktorja dr. Damijana Denaca je bilo nekaj minut posvečenih spominu nedavno tragično preminulega Borisa Kočeverja, dolgoletnega in zaslužnega člana ter srčnega naravovarstvenika. Sledila je predstavitev varstveno ornitološkega sektorja DOPPS, katerega delo je kot vedno zanimivo predstavil Tomaž Mihelič. Eva Vukelič je v nadaljevanju predstavila izobraževalno in člansko dejavnost društva. O lanskem delu v DOPPS-ovih naravnih rezervatih je spregovorila Nataša Šalaja. Posebno pozornost je posvetila naravnemu rezervatu v nastajanju – lagunam Ormož, in sicer o načrtovanju njihove obnove in ureditve ter iskanju virov za to. Podrobno je navzoče seznanila z vsebino v lanskem letu prijavljenega projekta LIFE+ LiveDrava. Po poročilu o uspešnem upravljanju v vseh treh naravnih rezervatih smo si navzoči lahko ogledali privlačen kratak film o monitoringu in izobraževanju v Škocjanskem zatoku, ki nazorno prikazuje požrtvovalno in srčno delo predvsem primorske ekipe pisarne DOPPS.

V nadaljevanju so se predstavile sekcije društva. O delu Štajerske sekcije je poročal predsednik sekcije Matjaž Premzl. Opravljenih je bilo veliko popisov, med katerimi sta največ pozornosti zbudila 11. popis velikih srakoperjev (*Lanius excubitor*) in 13. popis belih štokelj (*Ciconia ciconia*), izvedli pa so tudi veliko število drugih popisov, akcij, predavanj itd. Pomurska sekcija, katere delo je pred-

2

stavil predsednik Željko Šalamun, se je lansko leto izkazala predvsem pri izobraževanju lokalnega prebivalstva o pticah. Aljaž Rijavec je spregovoril o Severnoprimorski sekciji, ki se je lani posvetila predvsem odkrivanju novih lokalitet redkih vrst ter njihovemu varovanju. Z letom 2012 vodenje sekcije prevzema Erik Šinigoj. Sledilo je poročilo Dareta Fekonja o delovanju Ljubljanske sekcije, ki je bila zelo aktivna pri popisih na Ljubljanskem barju, na devetih izletih po parku Tivoli pa je navdušila in privabila veliko nečlanov. Predsednik Notranjske sekcije, Anže Škoberne, se srečanja ni mogel udeležiti, zato je o njihovem delu - mesečnih predavanjih in tradicionalnih popisih koscev (*Crex crex*) in rumenih pastiric (*Motacilla flava*), poročala predstavница vseh sekcij v upravnem odboru Cvetka Marhold. Tudi Mladinska sekcija je bila, kot smo zvedeli iz poročila Tanje Šumrada, lani izjemno dejavna, tako pri izpeljavi projekta o postovki (*Falco tinnunculus*) kot pri Srečanju mladih ornitologov Slovenije, mladinskem posvetu itd. Vsebinsko bogata poročila so pričala o pomembnem delu sekcij pri popisih, izobraževanjih in akcijah, ki prispevajo k prepoznavnosti in poslanstvu DOPPS, predvsem pa h krepitvi skupinskega društvenega duha, katerega srce so sekcije DOPPS.

Po kratkem finančnem poročilu o lanskoletnem pozitivnem finančnem zaključku direktorja je prof. dr. Peter Legiša prebral zapisnik seje nadzornega odbora, ki je med drugim tudi potrdil novega člana upravnega odbora DOPPS Tilna Basleta. Volitve temeljnih organov društva so potekale brez zapletov. Udeleženci so za predsednika DOPPS ponovno izvolili Rudolfa Tekavčiča, za podpredsednico pa dr. Tatjano Čelik.

Podeljena je bila tudi nagrada Zlati legat, ki jo društvo podeljuje slovenskim ornitologom za najboljše delo s področja ornitologije v Sloveniji. Nagrado je prejela Katarina Denac za delo *Popis selečih se ujed na Breginjskem stolu (SZ Slovenija) – prvo potrjeno ozko grlo v Sloveniji*, ki je bilo objavljeno leta 2010 v reviji *Acrocephalus*. Članek razkriva

3

1: Na letnem zboru članov DOPPS se je zbralo približno petdeset članov.

2: Delo Severnoprimorske sekcije je predstavil Aljaž Rijavec.

3: Predsednik DOPPS Rudolf Tekavčič in podpredsednica dr. Tatjana Čelik.

4: Katarina Denac, dobitnica nagrade Zlati legat, med pogovorom z mlado ornitologinjo Nežo Kocjan.

foto: vse Peter Legiša

4

5

6

7

8

5, 6 in 7: Letos sta bili podeljeni dve priznanji Aviana. Eno je prejel gospod Evgen Simonišek, drugo pa je bilo podeljeno gospodu Darju Markežiču. foto: arhiv DOPPS

8: Nagrajen je bil članek *Popis selečih se ujed na Breginjskem stolu (SZ Slovenija)* – prvo potrjeno ozko grlo v Sloveniji. Na sliki so kanje (*Buteo buteo*). foto: Miha Krofel

9: Mladinska sekcija je izdelala štorke in zbrala precej sredstev za letošnji mladinski posvet. foto: Matej Gamser

9

novo, manj poznano področje raziskav ter je pomemben dokaz, kako lahko člani s skupnimi močmi ustvarijo pomembno delo. Na društvu se nečlanom za prizadevanja pri varstvu ptic podeljuje tudi priznanje Aviana. Letos sta bili podeljeni dve. Eno je prejel ključar in mežnar cerkve svetega Kancijana v Vrzdencu gospod Evgen Simonišek. V domači cerkvi je po obnovi stavbe in namestitvi novih zvonov našel prostor tudi za lesno sovo (*Strix aluco*), ki ji je v notranjosti zvonika izdelal gnezdilnico. Aviana pa je bila podeljena tudi Darju Markežiču iz Škocjanske poti v Kopru. V njegovem seniku je na kupu sena pred leti začel gnezditi čuk (*Athene noctua*). Lastnik se je odločil, da ga ne bo vznemirjal, ampak ohranil njegovo gnezdišče. Obe nagradi sta »vzoren primer ljubiteljskih naravovarstvenikov, ki svoja dejanja opravijo povsem nesebično in brez pričakovanega plačila, zgolj iz iskrene ljubezni do narave«, je prebrala obrazložitev mlada ornitologinja Neža Kocjan.

Med polurnim odmorom so lahko člani na stojnici Mladinske sekcije s prostovoljnimi prispevki posvojili bele štorke iz blaga, ki so jih izdelali mladi z namenom zbiranja sredstev za letošnji mladinski posvet o upravljanju in priložnostih varstva narave v naravnih rezervatih. Bilo pa je tudi dovolj časa za druženje in klepet med člani.

V drugem delu je sledil ogled filma Gregorja Šubica o beločelih gosih (*Anser albifrons*) v Škocjanskem zatoku, Tomaž Mihelič pa je pripravil kratko predavanje o belki (*Lagopus muta*). Prijetno dopoldansko druženje članov se je tokrat zaključilo nadvse izvirno. Mladi so pripravili dražbo treh črnih štorkejev (*Ciconia nigra*) iz blaga in še bolj razvneli ozračje med udeleženci skupščine ter popestrili srečanje. Črne štorkeje z imeni Uršula, Betka in Oskar, vsaka s svojo zgodbo, so naposled dobile lastnike, dražba pa ni minila brez dramatičnega dvigovanja cen, saj je bilo očitno zelenih lastnikov več, kot je bilo štorkejev. Najvišjo ceno je dosegel Oskar – 150 evrov. Mladim čestitamo za izvrstno idejo in izvedbo ter jim želimo obilo uspeha pri izobraževalnem in naravovarstvenem delu. ●

Naravni rezervat Iški morost na Ljubljanskem barju

// Eva Vukelič

Če spremljate delo našega društva in berete revijo Svet ptic, ste gotovo že slišali za Iški morost. Tisti, ki ga še niste obiskali, ste vabljeni, da ga spoznate tudi v živo. V rezervatu je ohranjenih nekaj najlepših primerov vlažnih travnikov na Ljubljanskem barju, kar je zelo pomembno za obstoj redkih travniških vrst ptic ter drugih živali in rastlin. Ogledate si lahko tudi druga značilna okolja Ljubljanskega barja: mejice, sestoje visokih steblik, grmišča, poplavni gozd ter vse prehodne oblike, na delu rezervata pa tudi obnovljene travnike, ki so se že zaraščali.

Priporočljiva pot obiska: Rezervat si najlažje ogledate s Koščeve učne poti. Po nasipu ob Iški in po lesenem podestu je speljana utrjena pot, ki se konča pri opazovalnici iz šibja. Če se od opazovalnice vrnete nazaj do nasipa, lahko pot nadaljujete po daljši neutrjeni poti.

Priporočen čas obiska:

JAN	FEB	MAR	APR	MAY	JUN	JUL	AVG	SEP	OKT	NOV	DEC
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Zanimive vrste ptic:

košec (*Crex crex*), repaljščica (*Saxicola rubetra*), prepelica (*Coturnix coturnix*), rjava penica (*Sylvia communis*), močvirska trstnica (*Acrocephalus palustris*), kobiličar (*Locustella naevia*), rečni cvrčalec (*L. fluviatilis*), slavec (*Luscinia megarhynchos*), drevesna čipa (*Anthus trivialis*), kobilar (*Oriolus oriolus*), rumeni strnad (*Emberiza citrinella*), divja grlica (*Streptopelia turtur*), trstni strnad (*Emberiza schoeniclus*), bičja trstnica (*Acrocephalus schoenobaenus*), repnik (*Carduelis cannabina*), priba (*Vanellus vanellus*), veliki škurh (*Numenius arquata*), poljski škrijanec (*Alauda arvensis*)

Zanimive živali: metulji; barjanski okarček (*Coenonympha oedippus*), močvirski cekinček (*Lycaena dispar*), kačji pastirji, bogomolka, zelena rega (*Hyla arborea*), srna (*Capreolus capreolus*), poljski zajec (*Lepus europaeus*)

Zanimive rastline: močvirska (*Orchis palustris*) in prstasta kukavica (*Dactylorhiza* sp.), munec (*Eriophorum* sp.), veliki poletni zvonček (*Leucocorydon aestivum*), močvirski osat (*Cirsium palustre*), zdravilne rastline, plodonosne grmovnice

Kulturno - zgodovinske zanimivosti: prazgodovinska kolišča v okolici Iga, Plečnikova cerkev v Črni vasi, ...

Status območja: naravni rezervat v okviru Krajinskega parka Ljubljansko barje

Dejavniki ogrožanja: zaraščanje, hoja in vožnja čez travnike (še posebej v gnezditveni sezoni)

Varstvena prizadevanja: košnja in odstranjevanje grmovja (izven gnezditvene sezone), izobraževanje

Priporočljiva oprema: daljnogled, lahko tudi teleskop, močnejša pohodna obutev, po obilnih padavinah pa tudi škornji.

Gostilne, trgovine v okolici: Trgovina Sonček, Picerija Mars in Picerija MM v vasi Brest

Dodatne informacije:

- Vodnik po koščevi učni poti,
- Ljubljansko barje, izletniška karta (1: 25 000)
- spletna stran: www.ptice.si, (www.life-kosec.org)

Dostop do območja:

Rezervat je iz Ljubljane dostopen po makadamski cesti, ki pelje od Črne vasi oziroma Lip vzporedno z reko Iško proti jugu. Na to cesto zavijete malo pred tablo, ki označuje začetek naselja Lipe. Vhod v rezervat je pri lesenem mostu čez reko Iško. Iz smeri Iga je rezervat dostopen z asfaltno cesto, ki vodi od Bresta proti Podpeču. Tudi tu pri mostu čez reko Iško zavijete desno na makadamsko cesto, dokler ne pridete do lesenega mostu, kjer je začetek učne poti.

foto: Barbara Vidmar

veliki srakoper (*Lanius excubitor*), pepelasti lunj (*Circus cyaneus*), velika bela čaplja (*Egretta alba*), kozica (*Gallinago gallinago*), travniška čipa (*Anthus pratensis*), vriskarica (*Anthus spinoletta*), drozgi, penice

Št. vrst ptic: 115, od tega jih 52 vrst tudi gnezdi

- gnezditveni čas
- selitveni in zimski čas
- priporočen čas obiska

1

2

3

4

Vtis z zimskega štetja vodnih ptic (IWC 2012)

// Gregor Bernard

Mednarodno štetje vodnih ptic, najobsežnejši sistematični in organizirani popis ptic v Sloveniji, je letos potekalo 14. in 15. januarja. Moja naloga je bila prešteti ptice v zadnjih kilometrih reke Krke pred izlivom v Savo pri Brežicah. S štetjem sem začel ob sedmi uri zjutraj na mostu, ki povezuje Cerklje ob Krki in Dolnjo Pirošico. Sonce še ni vzšlo izza Gorjancev, a je bila vidljivost že zelo dobra, saj megle ni bilo.

1// Ko je posijalo sonce, se je temperatura začela hitro dvigovati. Ker se mi je zdel lažje prehodni in dostopen levi breg, je bila nekaj časa edina težava nizko sonce, ki je bleščalo v daljnogled in je bil tako senčni nasprotni breg slabše viden. Od Račje vasi naprej so bile razmere za štetje idealne.

2// Žal pa nas ljubitelje ptic ob takih dogodkih lahko presenetijo tudi varuhi narave drugačne vrste. Datuma štetja namreč sovpadata z zadnjima dvema dnevoma lovne dobe na mlakarico (*Anas platyrhynchos*) in velika možnost je, da se skozi daljnogled in puškino cev srečata dva malo drugače misleča. Okoli desete ure so pri vasi Boršt počili prvi streli.

3// Jata 21 mlakaric se je dvignila v zrak, nekaj jih je prestrašenih begalo po gladini, liske (*Fulica atra*) so se poskrile med korenine na bregovih. S štetjem sem za nekaj časa prekinil, kasneje pa se je nekaj ptic že vrnilo. Nadaljeval sem s štetjem, hkrati pa razmišljal o regularnosti štetja. Taka je žal realnost.

4// Na spodnjem delu odseka Krke je bilo ptic manj, kar pa je bila verjetno tudi posledica streljanja. Pod jezom v

Krški vasi me je le razveselila večja skupina malih ponirkov (*Tachybaptus ruficollis*). Tudi mlakarice so začele pristajati nad jezom. Druga senčna polovica odseka Krke pred izlivom je delovala precej prazno, nato pa sem le opazil skupino mlakaric, ki je počivala v senci. Na sončni strani pa je ob bregu raziskovala osamljena tukalica (*Gallinula chloropus*; na sliki). S štetjem sem zaključil zgodaj popoldan, prehodil skoraj 12 kilometrov in preštel 141 vodnih ptic.

foto: vse Gregor Bernard

Prvi izlet sekcij na Ptujsko jezero in Šturmovce

// Matjaž Premzl

V soboto, 4. februarja, smo se skupina dvanajstih najpogumnejših srečali na prvem izletu vseh sekcij. Izlet bo odsej tradicionalen, potekal pa bo vedno na drugi lokaciji po vsej Sloveniji.

1// Zbrali smo se v zavetrju nasipa Ptujskega jezera. Le redki udeleženci so si upali pogledati na jezero, kajti severni veter je ob pogledu skozi teleskop mimogrede priklinal solzo ali dve. Kljub temu smo na jezeru opazili nekaj galebov, ki so se prehranjevali, in race, zbrane v zelo tesni jati. Jezero je bilo kot ogromno drsališče. Vsi smo se strinjali, da se raje odpravimo v zavetje gozda v Šturmovcih. V mlaki, ki se obogati z odplakami iz Perutnine Ptuj in čistilne naprave in zato ne zmrzne, smo opazili kostanjevko (*Aythya nyroca*), ki je v družbi kreheljcev (*Anas crecca*), konopnic (*A. strepera*), sivk (*Aythya ferina*), malih ponirkov (*Tachybaptus ruficollis*) in druge perjadi pobirala hrano.

foto: Monika Podgorelec

2// Že v naslednjem trenutku nas je preletel običajen gost tega območja, belorepec (*Haliaeetus albicilla*). Bil je mlad osebek. Med drugim je bilo na tej mlaki ogromno sivih (*Ardea cinerea*) in velikih belih čapelj (*Egretta alba*). Na poti do sotočja Drave in Dravinje smo zasledili nekaj jat dolgorepk (*Aegithalos caudatus*, na sliki). Na poti smo našli še zanimivo najdbo, in sicer ostanke pegaste sove (*Tyto alba*).

foto: Gregor Bernard

3// Do sotočja nismo šli, saj je v njegovi bližini na naplavljenem drevesu sedela jata počivajočih pritlikavih kormoranov (*Phalacrocorax pygmeus*; na sliki). Odpravili smo se naprej, če bi našli kaj zanimivega med njivami, redkimi travniki in zaraščajočimi se območji. To je bila prava odločitev, saj smo na poti našli ostanke pepelastega lunja (*Circus cyaneus*). Na poti nazaj smo se čudili naraščajočemu številu njiv, novim cestam in celo starim preoranim cestam, vse v območju NATURA 2000 in Krajinskem parku Šturmovci.

foto: Miha Podlogar

K zborni lokaciji in avtomobilom smo se vrnili hitro, saj je veter odpihnil večino ptičev v zavetrne lokacije. Skupaj smo zabeležili 44 vrst, če ne štejem treh poginjenih. Po zaključku izleta smo se odpeljali na okrepčilo, temu pa je sledil sestanek. Po oceni predstavnika vseh sekcij, Cvetke Marhold, smo se dobro odrezali. ●

Sredozemska mokrišča: od Gradeža do Agadirja in naprej

// Nataša Šalaja

1: Slovenske udeleženke simpozija v Agadirju (od desne proti levi): dr. Gordana Beltram (Park Škocjanske jame), mag. Barbara Vidmar (Zavod RS za varstvo narave) in Nataša Šalaja (DOPPS) po prašnem terenskem popoldnevu.
foto: Jean Jalbert

2: Sipine so tudi na maroški obali ogrožene zaradi graditve turistične infrastrukture. Takole ohranjene smo si ogledali v narodnem parku Souss-Massa, južno od Agadirja.
foto: Nataša Šalaja

Sredozemska mokrišča sodijo med najbolj produktivne ekosisteme na planetu. V Sredozemlju, ki hkrati velja za zibelko civilizacij, so ta dragocena življenjska okolja pod vse večjimi pritiski človeka. Samo v 20. stoletju smo izgubili 50 % sredozemskih mokrišč, z degradacijo premnogi, ki ostajajo, pa izgubljammo številne dobrine, s katerimi nas preskrbujejo vitalna mokrišča. Še ena zgodba, ki vse preveč spominja na tisto o žaganju veje, na kateri sedimo ...

Omenjeni pritiski in hitro izginjanje sredozemskih mokrišč so februarja 1991 pripeljali do prvega mednarodnega simpozija o mokriščih v Gradežu v Italiji. Na simpoziju sta bili sprejeti Gradeška strategija in deklaracija, neposredno usmerjeni v doseganje ključnega cilja: zaustaviti uničevanje in degradacijo mokrišč v sredozemskem bazenu. Rezultat simpozija je bil tudi osnove prve regionalne pobude v okviru Ramsarske konvencije leta 1992 – programa MedWet (sredozemska mokrišča) – in s tem mednarodne koordinacije prizadevanj za zaščito mokrišč v Sredozemlju.

Dvajset let pozneje – v začetku letošnjega februarja – smo se na simpoziju o ohranjanju sredozemskih mokrišč setali v maroškem mestu Agadir. Dogodek je potekal pod visokim pokroviteljstvom maroškega kralja, udeležili pa smo se ga predstavniki skoraj vseh sredozemskih držav, nevladnih in mednarodnih organizacij ter konvencij. Naš namen je bil oceniti napredek pri ohranjanju mokrišč v zadnjih dvajsetih letih kot tudi spremembe in izzive za naprej. Pozitivni premiki so bili znatni, saj se je močno

okrepila skupnost vseh akterjev, ki skrbimo za varstvo in upravljanje mokrišč in vodnih virov. Nekateri arabske države uvajajo sistem »hima«, ki pomeni lokalno partnerstvo za trajnostno rabo naravnih virov. Domačini postanejo skrbniki mokrišča in po njihovih izkušnjah so takšna območja najboljše zavarovana. Na severu regije je pomembne rezultate prinesel pravni red Evropske unije, ki je z orodji, kot so direktive o pticah, habitatih in vodah ter omrežje Natura 2000, ključno prispeval k izraziti upočasnitvi uničevanja mokrišč v državah EU. Kot primer obnove degradiranega mokrišča, z zaščito katerega nam je uspelo ohraniti večji del njegovih ekosistemskih storitev, smo predstavili Škocjanski zatok, ki se je tudi pred mednarodno publiko potrdil kot zgodba o uspehu.

Izzivov in sprememb pa je seveda bistveno več. Države v Sredozemlju zadnja leta pesti kriza: evropske ekonomske, severnoafriške in bližnjevzhodne pa politična. Število prebivalcev v regiji je v zadnjih dvajsetih letih naraslo s 378 na 465 milijonov, število turistov pa s 167 na 270 milijonov letno. Potreba po vodi bo zaradi vedno večjega števila ljudi in spremembe življenjskega sloga vsekakor večja, s tem pa tudi pritiski na vodne vire in mokrišča. Skoraj 40 % prebivalcev v regiji namreč še vedno živi z bistveno manj vode, kot je po mednarodnih standardih predpisana za zadovoljevanje osnovnih človeških potreb.

Agadir sem zapustila z mislijo, da preudarna raba vode in mokrišč v teh negotovih razmerah pravzaprav postaja nuja. Za doseg ciljev ohranjanja mokrišč bomo vsi, ki delamo na tem področju, morali še veliko več in bolj učinkovito sodelovati z odločevalci in drugimi sektorji, predvsem vodarskim, energetske in turističnim. DOPPS bo moral skrbeti za mrežo dejavnih skrbnikov mednarodno pomembnih območij za ptice, med katerimi so številna mokrišča. Z vrednotenjem in promocijo ekosistemskih storitev, s katerimi vitalna mokrišča oskrbujejo človeštvo, pa bomo nemara njihovo vrednost lahko razložili tudi tistim, ki še številke razumejo zgolj v primeru, če je za njimi pomenljivi znak – »€«.

Delavnica »Campaigning for Nature« v Bruslju

// Bia Rakar

Začelo se je s stavko javnih prevoznikov in dvomom, ali bomo sploh lahko prišli do cilja. Bo letalo lahko pristalo na uradno zaprtem letališču? Bo metro vozil tudi po polnoči? Bruselj, glavno mesto Belgije, z več kot milijonom prebivalcev, sedežem Evropskega parlamenta, je bil tokrat predvsem mesto, ki se je za en dan ustavilo ali vsaj upočasnilo svoj običajni ritem. Ob omembi Bruslja marsikdo verjetno najprej pomisli na parlament, kulturo, čokolado, morda na pivo, številne parke z vnesenimi pristoživečimi vrstami papig; meniškimi papigami (*Myiopsitta monachus*) in aleksandri (*Psittacula krameri*). Za ljubitelje ptic pa je še mnogo več od naštetega, saj je sedež svetovne zveze za varstvo ptic BirdLife International, ki si prizadeva in skrbi za status ptic, njihovih habitatov in dejavnike, ki vplivajo na njihovo življenje. Gre za največje združenje naravovarstvenih organizacij v svetovnem merilu, partnerji namreč delujejo v več kot stotih državah in samo v Evropi združuje prek dva milijona ljudi. Tudi DOPPS je polnopravni partner.

In ravno delavnica z naslovom »Campaigning for Nature«, ki so jo organizirali v BirdLife-u, je bila vzrok poti v Bruselj. Delavnica o kampanji, »promociji« narave je za tri dni združila Belgijce, Poljake, Fince, Angleže, Irce, Grke, Bolgare, Dance, Turke itd., torej kar velik del Evrope. Namen izobraževanja je bil predvsem izmenjava izkušenj in pridobivanje znanja, potrebnega za uspešnejšo promocijo projektov ter učinkovitejše komuniciranje z mediji, s širšo javnostjo in nenazadnje tudi s političnimi inštitucijami. Predstavili so nam najučinkovitejše načine

komuniciranja z različnimi mediji, najustreznejše oblike izjav, sporočil za javnost, s poudarkom na vedno bolj pomembnih socialnih medijih. Marsikdaj lahko ravno mediji narobe interpretirajo podane informacije ali posredovano zgodbo in do tistega trenutka vloženi trud se nekako izjalovi. Prepričati prepričane seveda ni težko, kako pa prepričati tiste, ki jih tematika (še) ne zanima, kako pritegniti pozornost in pridobiti čas za obrazložitev?! Navdušeni prostovoljci, tako tisti, ki trdno delajo na terenu, kot tisti, ki ponujajo pomembno moralno podporo, včasih žal niso dovolj. Pritegniti je treba pozornost širše množice, celo tistih, ki so že »a priori« proti.

Kljub skrajšanemu programu se organizatorji niso omejili zgolj na podajanje informacij. Pridobljeno znanje smo uporabili tudi v praksi in preizkusili lastne spretnosti v retoriki in prepričevanju drugih udeležencev. Delavnice, ki jih organizirajo na BirdLife, namreč »slovijo« po inovativnosti, sproščenem ozračju in poudarku na praktičnem usposabljanju udeležencev. Del programa je bil tudi obisk uradnih ustanov. Če ste najprej pomislili na parlament, se niste zmotili. Po skrbnem pregledu potencialno nevarnih obiskovalcev so nas spustili v stavbo in nas napotili v sejno sobo, kjer štirikrat letno zaseda parlament. Ravno tisti dan so bile v teku priprave za popoldansko zasedanje. Evropski parlament in Evropsko komisijo smo obiskali predvsem z namenom, da bi se srečali s predstavniki, ki delujejo na naravovarstvenih področjih (biodiverzitet, Natura 2000 ...). Ob koncu njihovih predstavitev so sledile zanimive diskusije.

Nasvetov in koristnih informacij seveda ni nikoli preveč. Izkušnja nas ni obogatila zgolj z njimi, vzpostavili smo tudi stike z mnogimi ljubitelji narave, ki se, kot mnogi med nami, tako ali drugače trudijo za varstvo ptic. ●

1: Bruselj, glavno mesto Belgije in sedež Evropskega parlamenta, je tudi sedež svetovne zveze za varstvo ptic BirdLife International, ki je organizirala delavnico z naslovom »Campaigning for Nature«. foto: Bia Rakar

1

2

Misija klavžar

// Matej Gamser

1: Le od kod se je tu, pri Celju, vzelo to »čudo od klavžarja« (*Geronticus eremita*)? foto: Matej Gamser

2: Trimesečne klavžarje med selitvijo člani ekipe Waldrapp vodijo z motornim zmajem, saj ptice same ne bi znale najti poti v tople kraje. foto: M. Unsöld

Če bi mi kdo rekel, da bom imel v letu 2011 opravka s klavžarji (*Geronticus eremita*), bi se mu verjetno zgolj nasmešnil in dejal, da je to nemogoče. Vendar, dogajajo se tudi nenavadne reči! Nekega septembrskega dne me je na mobilni poklical Matjaž Premzl. Žal sem bil nedosegljiv, zato sem šele naslednji dan izvedel novico, da so prejšnji dan v okolici Šentjurja pri Celju opazili klavžarja. Takrat se mi je vse skupaj zdelo precej nenavadno. Veliko večja verjetnost je bila, da je bil opazovani ptič morda plevica (*Plegadis falcinellus*), ki je zelo podobna klavžarju, navsezadnje pa tudi bolj običajna za naše kraje. Čeprav nisem bil prepričan glede vrste, sem bil odločen, da to ptico najdem. A kje pričeti z iskanjem in kakšne so realne možnosti, da najdem eno samo ptico na tako velikem območju? Poleg tega je od opazovanja minilo že več kot štiriindvajset ur, zato bi lahko bil ta ptič že na povsem drugem koncu Slovenije. Zato sem idejo o iskanju kmalu opustil.

Za naslednji dan je bilo napovedano slabo vreme. Čeprav se je izkazalo, da so se vremenoslovci zmotili, sem zjutraj vendarle odšel v šolo z avtobusom in ne z motorjem kot ponavadi. Po končanem pouku sem se odpeljal z avtobusom iz Celja proti Ljubecni, kjer živim, mimo kraja Zadobrova. Med vožnjo sem kot ponavadi opazoval naravo in na manjšem travniku ob cesti videl večje število srak (*Pica pica*) in sivih vran (*Corvus cornix*). Pogled na ptice je nato zakrila hiša, vendar sem v zadnjem trenutku s kotičkom očesa zaznal tudi večjo črno ptico z dolgimi nogami. Že v naslednji sekundi sem pomislil na klavžarja ali plevico, toda ptico sem opazil prepozno, da bi lahko trdno sklepal.

V mislih sem imel tudi krokarja (*Corvus corax*), ki sedi na vrhu krtine, zato bi lahko bilo tudi videti, kot da ima dolge noge. Stvari sem hotel priti do dna, zato sem takoj po prihodu domov vzel daljnogled in fotoaparati, brž prižgal motor in se odpeljal slaba dva kilometra nazaj do travnika. Ustavil sem se na varni razdalji, da ne bi ptic preplašil. A večine teh, ki so se še pred dobrimi desetimi minutami prehranjevale na travniku, ni bilo več. Vendar pa sem srečen ugotovil, da je skrivnostnež z dolgimi nogami še ostal v bližini - zdaj je elegantno sedel na električnem drogu. Pogled skozi daljnogled je potrdil, da gre res za mladega klavžarja! Najprej sem naredil nekaj dokumentarnih posnetkov, nato pa obvestil Matjaža Premzla in druge ornitologe o vnovič opaženem klavžarju. Med telefoniranjem sem tudi ugotovil, zakaj so se vse vrane in klavžar umaknili na varna mesta. Na travniku se je namreč sprehajal ogromen nemški ovčar.

Ko sem razmišljal, od kod se je tu, pri Celju, vzelo to »čudo od klavžarja«, sem se takoj spomnil na avstrijski projekt Waldrapp (projekt klavžar). Namen projekta je vrniti te ptice v naravo na območju srednje in južne Evrope, kjer so izumrle že pred nekaj stoletji. Trimesečne klavžarje med selitvijo člani ekipe Waldrapp vodijo z motornim zmajem, saj ptice same ne bi znale najti poti v tople kraje. Po posvetu z Dejanom Bordjanom sem izvedel, da so ptice, ki jih vzgaja človek, običajno vajene ljudi, zato bi se klavžarju morda lahko približal do te mere, da bi s fotografije razbral obroček. Imel sem sicer nekaj pomislekov v zvezi z nemškim ovčarjem, ki je bil še vedno tam! Toda za klavžarja bi bile kakšne strgane hlače bolj majhna žrtev. Pes se je izkazal za miroljubnega, meni pa se je posrečilo posneti nekaj dobrih fotografij. Kolega Jure Novak, ki sem ga tudi obvestil o klavžarju, je prihitel s svetlobno hitrostjo od doma in v nekaj minutah napolnil spominsko kartico na svojem fotoaparatu. Klavžarja sva nato nekaj časa opazovala pri prehranjevanju. Svoj dolgi kljun je vsakič do konca potisnil v luknjo s čričkom in ga v vsaki luknji vselej ujel in pogoltnil.

Ko sem prišel domov, sem zgodbo povedal staršema. Oba sta bila navdušena, da je priletel eden izmed najredkejših ptičev na svetu ravno sem, skoraj k meni domov. Poklicali smo telefonsko številko, napisano na klavžarjevem obročku, da sporočimo opazovanje obročkane ptice. Govorili smo z vodjo projekta Waldrapp, dr. Johannesom Fritzom, in pojasnil nam je, da se trenutno celotna Waldrapp ekipa zadržuje v Kompolah pri Štorah blizu Celja, kar je kakih dvanajst kilometrov od travnika, kjer se je zdaj sprehajal potepuški klavžar. Pred nekaj dnevi je ekipa »valdrapovcev« s pticami opravljala poskusni let, a je medtem izgubila tri klavžarje; dva sta priletela nazaj še isti dan, enega pa so pogrešali že nekaj dni in ga kljub intenzivnemu iskanju še vedno niso našli. Seveda smo se doma po teh informacijah takoj odločili, da »valdrapovce« nemudoma poiščemo ter se nato skupaj z njimi vrnemo h klavžarju in ga ujamemo ter vrnemo med njegove »kolege« še pred mrakom in temo. Tako smo tudi storili. Dve članici Waldrapp ekipe sta silno srečni, da se je našel še zadnji pogrešani mladi klavžar, takoj zlezli v naš avto, in odpeljali smo se nazaj v Zadobrovo.

Ko smo prišli do travnika, pa klavžarja ni bilo nikjer! Vprašal sem tamkajšnje prebivalce, ali so ga morda kaj videli, a so odgovorili, da je bil še nedolgo predtem v družbi vran pred hišo. Če je odletel, torej najverjetneje ni bil zelo daleč. Skoraj sem že obupal nad uspešnim zaključkom zgodbe, saj se je klavžar spet izgubil, dan pa se je hitro prevešal v noč. A avstrijski oskrbnici klavžarjev sta bili pripravljeni tudi na takšen scenarij. Iz kovčka sta potegnili ogromen megafon ter pričeli klicati: »Komm, komm Waldi, komm!« (Pridi, pridi, klavžarček, pridi!) Ne boste verjeli, toda po desetih minutah klicanja je »potepuh« kar nenadoma priletel in pristal le dober meter pred oskrbnico. Ta je nato iz žepa potegnila škatlico, v kateri so bile ličinke mokarjev. Lačni ptič je takoj planil po hrani, oskrbnica pa ga je lepo prijela, kot kakšnega mačka. Da ne bi spet pobegnil, smo ga hitro zaprli v pasji kovček. Nato smo se z dragocenim ptičem vrnili nazaj v kamp pri

Včlani se

**v Društvo za opazovanje in
proučevanje ptic Slovenije
(DOPPS)**

foto: Dare Fekonja

Skupaj za ptice in ljudi!

S tem boš:

- postal(a) del društva, ki trenutno z več kot 1000 člani rešuje največje naravovarstvene probleme in aktivno prispeva k veljavi varstva narave v naši družbi,
- dobil(a) obilo priložnosti za sodelovanje na različnih delavnicah in pri prostovoljnem naravovarstvenem delu,
- lahko postal aktiven član regionalnih ali Mladinske sekcije in se udeleževal ornitoloških taborov in srečanj za mlade,
- se lahko udeleževal(a) mesečnih predavanj o pticah in naravovarstvu in vodenih izletov po Sloveniji in tujini,
- prejemal(a) poljudno revijo Svet ptic (4x letno) in po želji strokovno ornitološko revijo Acrocephalus.

Informacije dobiš na:

DOPPS, Tržaška c. 2, 1000 Ljubljana, T 01 426 58 75
dopps@dopps.si
www.ptice.si

3

4

3: Oskrbnica iz ekipe Waldrapp je iz žepa potegnila škatlico, v kateri so bile ličinke mokaerjev, in lačni ptič je takoj planil po hrani. Da ne bi spet pobegnil, smo ga hitro zaprli v pasji kovček.
foto: Matej Gamser

4: Klavžarji iz projekta Waldrapp so naučeni, da v širokem loku zaobidejo Alpe in se posledično selijo prek precejšnjega dela Slovenije. Tako so v prihodnosti seveda še možna nova opazovanja teh redkih ptic pri nas! Zemljevid je uporabljen z dovoljenjem Waldrappteam (jesen 2011).

Štorah ter izgubljenca združili s preostalimi štirinajstimi »valdiji« (klavžarčki). Prav zanimivo je bilo poslušati njihovo nežno gruljenje ob ponovnem snidenju. In po prijetnem klepetu s še drugimi člani Waldrappove ekipe je bila naša dogodivščina zaključena.

Prek interneta sem v naslednjih dneh redno spremljal napredovanje njihove selitve proti končnemu prezimovališču v Toskani. Zanimivo je, da se je kmalu po prečkanju slovensko-italijanske meje ponovno izgubil prav isti klavžar! Očitno je res pravcati pustolovec in raziskovalec!

Od dogodka s klavžarjem sta minila dobra dva meseca, ko ponovno zazvoni telefon. Klicatelj je bil Matjaž Premzl. Sam pri sebi sem rekel: »Menda ja niso v bližini spet kakšni klavžarji!?« In res – prav to je bilo! Nekdo naj bi bil na Ljubecni opazil kar štiri osebkke te vrste! Isti dan je moja mami prejela po telefonu informacijo svoje frizerke, ki živi kakih 500 metrov od našega doma, da se na njihovem vrtu sprehajajo štiri velike črne ptice, podobne čapljam. Tem sosedom smo enkrat prej pripovedovali o našem septembrskem srečanju s klavžarjem, zato so se spomnili na nas. Ptice so tudi fotografirali, da je bilo dobro vidnih nekaj barvnih obročkov. Tokrat so klavžarji prileteli na Ljubecno sami od sebe, brez spremstva Waldrappove ekipe. Žal sem bil tedaj odsoten in zato mi ni uspelo videti teh ptic, ki so se na območju zadrževale dva dni. Še posebej zanimivo pa je, da so bili nato isti štirje klavžarji ponovno najdeni tri dni kasneje v bližini italijanskega mesta Aquila. Torej so v tem času preleteli kar 800 kilometrov!

Vendar jata štirih »ljubečanskih« klavžarjev ni imela sreče. Divji lovci v Italiji so si namreč dali duška in streljali nanje. Usmrtili so dva osebkke, eden je bil ranjen, eden pa je vendarle imel srečo in ostal nepoškodovan. Waldrappovo osebje je zaradi prevelikega tveganja obe preživeli ptici ujelo. V telesu poškodovanega klavžarja so našli vsaj tri šibre. Njegovo stanje je bilo kritično.

Zdaj sta preživeli ptici del kolonije 40-ih klavžarjev, ki prezimujejo v Toskani. Primer štirih klavžarjev pa je doslej najbolje dokumentiran primer ilegalnega lova na to vrsto v sedanjem času. Zgolj v letu 2011 se je na »seznam pogrešanih« uvrstilo kar 11 klavžarjev in skoraj zagotovo so večino med njimi pokončali strelji iz pušk divjih lovcev! Izkazalo se je, da so za klavžarje največja grožnja prav italijanski lovci, ki žal s svojimi nemoralnimi dejanji v trenutku uničijo upanje, trud in sanje mnogih naravovarstvenikov po vsem svetu, ki si želimo, da klavžarji ponovno naselijo Evropo.

Klavžarji, imenovani tudi plešasti ibisi, iz projekta Waldrapp so naučeni, da se selijo prek precejšnjega dela Slovenije. Razlog za to je, da mlade, trimesečne ptice, s katerimi se ukvarjajo člani Waldrappove ekipe, niso zmožne preleteti Alp na poti iz Avstrije na prezimovališče v Italijo. Zato je njihova selitvena pot načrtovana tako, da v širokem loku zaobidejo Alpe in posledično letijo prek Slovenije. Tako so v prihodnosti seveda še možna nova opazovanja teh redkih ptic pri nas. Zato prosim, da vsa morebitna opazovanja klavžarjev sporočite na DOPPS, le-ta pa bo podatke in informacije posredoval avstrijskim kolegom. Če se le da, ugotovite in sporočite tudi barvno kombinacijo obročkov. ●

→ Fotografije fundacije Saxifraga

Zbirka fundacije Saxifraga šteje več kot 150.000 naravoslovnih fotografij, ki jih za objavo v naravovarstveni publikaciji v primeru, da finančna sredstva niso na voljo, dobite brezplačno.

S svojimi fotografijami pa se lahko pridružite skoraj 100 evropskim naravoslovnim fotografom, ki so z namenom, da bi pripomogli k varstvu narave, že prispevali fotografije v zbirko Saxifraga.

Saxifraga je pripravila spletno stran www.saxifraga.nl, kjer lahko za namene predavanj brezplačno dobite slike ptic, rastlin, dvoživk, plazilcev, rib, žuželk, pokrajin ipd.

Ptice potrebujejo tudi vodo

// Eva Vukelič

Napajalnik za ptice

Včasih lahko opazujemo ptice, kako čofotajo v kakšni cestni luži. Z nastavljanjem vode jih lahko privabimo tudi v svojo bližino in jih pri pitju in kopanju opazujemo prek celega leta. Napajalnik bo najbolj obiskan spomladi in poleti, ptice pa bodo iskale vodo tudi pozimi.

Kakšen naj bo?

Za začetek lahko z vodo napolnimo plitev podstavek za rože, lahko pa uporabimo tudi kakšno drugo plitvo posodo. Na splošno velja: voda naj bo tako plitva, da tudi najmanjše ptice lahko stojijo v njej. Pregloboka voda je za ptice past, saj se v njej lahko utopijo. Pomembno je tudi, da ima posoda hrapavo površino, da pticam ne drsi. Če imamo možnost, uredimo na vrtu mlako s položnimi, ne-dreščimi bregovi.

Kam ga postavimo?

Napajalnik postavimo na mesto, kjer imajo ptice dober pregled nad okolico, hkrati pa je v bližini grmovje ali drevje, kamor se lahko umaknejo v primeru nevarnosti.

Priporočljivo je, da napajalnik namestimo na dvignjeno mesto, da bodo ptice varnejše pred mačkami. Po kopanju so namreč še bolj ranljive, saj z mokrim perjem slabše letijo.

Kako skrbimo za napajalnik?

Vodo menjamo po potrebi, odvisno od letnega časa in padavin. Poleti enkrat dnevno, pozimi lahko redkeje. Še posebej v toplem vremenu večkrat odstranimo alge, ki se v plitvi vodi hitro razrastejo. Pozimi, ko voda zmrzuje, lahko odstranjujemo led. Nikakor pa vodi ne smemo dodajati snovi proti zmrzovanju, saj le-te škodujejo perju ali pa so za ptice celo strupene.

foto: Ivan Esenko

Nova Zelandija se spopada s posledicami razlitja nafte

// prevod Petra Vrh Vrezec

Oktober 2011 je zaradi razlitja nafte ob brodolomu Rene, tovorne ladje v lasti grškega ladjarja Costamare Inc., v zalivu Plenty v Novi Zelandiji poginilo približno 20.000 ptic. Potem ko je 8. januarja 2012 ladja razpadla, pa je poginilo ali bilo poškodovanih še več ptic.

V združenju Forest & Bird (BirdLife Nova Zelandija) so bili zaradi uničujočih posledic brodoloma za ptice in druga morská bitja zelo zaskrbljeni. Prizadevali so si očistiti zaliv Plenty in omejiti vplive razlitja na živalstvo in okolje. V zadnjem tednu so zbrali 60 poginjenih, z nafto prekritih ptic, vendar je to le približno 10 % vseh poginulih ptic. Po nekaterih raziskavah naj bi večina ptic brez sledu izginila v morju. Približno 12 z nafto zamazanih pritlikavih pingvinov (*Eudyptula minor*) in tri dolgoperute švigavce (*Pterodroma macroptera*) ter enega rdečepersga deževnika (*Charadrius obscurus*) pa so odpeljali na rehabilitacijo v Odzivni center za pomoč divjim živalim ob naftnih razlitjih v Mt Maunganuiju in na Univerzo Massey v Palmerston Northu.

Zaskrbljujoči so bili tudi vplivi dela tovora potonjene ladje, zlasti prosojnih plastičnih kroglic, na prosto živeče živali. Ena izmed ptic, ki so jo oskrbovali v centru, je dobesedno bruhalá plastične kroglice, na plaži pa so opazili ptice, ki so se z njimi hranile. Pobrežniki se namreč hranijo s postranicami in ribjimi jajčeci, ki so jim prozorne umetne kroglice na las podobne. Plavajoče kroglice pa so nevarne tudi za morske ptice, ki se hranijo na vodi. V času nesreče je bilo v zalivu Plenty veliko mladičev pobrežnikov in morskih ptic. Zato je grozila nevarnost, da bodo mladiči goltali ostanke razbitin, ko se bodo učili prehranjevalnih navad. Drugi vplivi brodoloma na tamkajšnje živalstvo pa so se kazali v propadanju gnezd, nevarnem zapletanju ptic v različna vlakna in kopičenju strupenih snovi.

Forest & Bird se je lani lotil projekta »Rešimo pobrežnike zaliva Plenty«, ki ga financira Oddelek za varstvo narave. Projekt se osredotoča na omejevanje vpliva škodljivih organizmov, izobraževanje ljudi in izboljšanje okolja za pobrežnike. V sklopu projekta si bodo prizadevali zmanjšati stalne vplive nesreč oziroma brodolomov tovornih ladij. BirdLife zbira sredstva za projekt tudi prek spletne strani. Več informacij o projektu in načinu zbiranja donacij je mogoče najti na spletni strani: <http://tinyurl.com/82lws27>.

Forest & Bird poziva k popolni preiskavi brodoloma ladje Rena. Le-ta bi rabila kot vzorčni primer najhujše novozelandske pomorske okoljske katastrofe. Odgovorni niso mogli preprečiti uničujočega razlitja nafte, ki se je zgodilo blizu najbolj obremenjenega pristanišča Nove Zelandije. Treba bo narediti precej več za preprečevanje ladijskih nesreč. Globokomorsko razlitje nafte in plina bi lahko povzročilo še veliko hujše okoljske tragedije. Forest & Bird verjame, da bi morali sprejeti moratorij za vrtnanje v globokem morju, dokler ne bodo znani rezultati preiskave o nesreči Rene in sprejeta različna priporočila.

Izvirni članek s spletne strani BirdLife International (2012): <http://www.birdlife.org/community/2012/01/new-zealand-oil-clean-up-needs-to-focus-on-wildlife/>

foto: Forest & Bird

avtorji:

Damijan Denac
Katarina Denac
Urša Koce
Primož Kmecl
Bojana Lipej
Tomaž Mihelič
Tadeja Oven
Borut Rubinič
Al Vrezec

fotografi:

3: Primož Kmecl
4: Kajetan Kravos
9: Miha Jeršek
11: Metodija Velevski
12: Luka Esenko

1// Upkač

Sredi oktobra 2011 smo se na društvu lotili projekta Visokodebelni biseri (akronim »Upkač«), ki ga delno financirata Evropska unija in Evropski sklad za regionalni razvoj v okviru slovensko – madžarskega teritorialnega sodelovanja. Projekt bo potekal tri leta, med 15. oktobrom 2011 in 14. oktobrom 2014. Vodilni partner je Regionalna razvojna agencija Mura d.o.o., poleg DOPPS pa v njem sodelujejo še Krajski park Goričko, Razvojna agencija slovenska krajina in Narodni park Őrség. Projekt je osredotočen na ohranjanje in trajnostno rabo ekstenzivne kmetijske krajine, predvsem visokodebelnih sadovnjakov, s projektnimi površinami na Goričkem in v narodnem parku Őrség (Madžarska). Vsebine DOPPS bodo izobraževalne in raziskovalne narave. V sklop prvih sodijo predavanja za učence lokalnih osnovnih šol, delavnice za predstavnike lokalnih skupnosti, izdelava izobraževalnega plakata o pticah kulturne krajine, organizacija in izvedba mladinskega ornitološkega tabora, izdelava in promocija krajšega filma o pticah in naravi Goriškega ter izdaja strokovne publikacije o pticah v kulturni krajini. V okviru raziskovalnih dejavnosti se bomo posvetili dvema tipičnima vrstama visokodebelnih sadovnjakov, smrdokavri (*Upupa epops*) in velikemu skoviku (*Otus scops*). S pomočjo

kamer na gnezdu in telemetrijskega spremljanja odraslih osebkov bomo ugotavljali njun domači okoliš, izbor habitata in prehrano, kar nam bo v pomoč pri oblikovanju upravljaljskih smernic in naravovarstvenih ukrepov. Na območju Goriškega bomo opravili tudi popis drugih vrst ptic. **KD**

2// Preštete vodne ptice načrtovanega biosfernega rezervata

Januarja 2012 nismo šteli vodnih ptic le v Sloveniji. Z namenom, da preštejemo vodne ptice načrtovanega čezmejnega biosfernega rezervata Mura-Drava-Donava in opozorimo na pomen tega območja, smo člani DOPPS sodelovali pri organizaciji in se aktivno vključili v štetje tudi na Hrvaškem. Množični koaliciji nevladnih organizacij iz Slovenije, Hrvaške, Madžarske in Srbije je uspelo uresničiti zahtevno nalogo in prešteti vodne ptice vzdolž 470 kilometrov Mure, Drave in Donave. Rezultat 163.291 prešteti vodnih ptic jasno kaže na mednarodni pomen širšega rečnega bazena, ki se razteza na površini kar 800.000 hektarjev. Med preštetimi pticami je bilo 1.868 ogroženih pritlikavih kor-

moranov (*Phalacrocorax pygmeus*) in kar 223 belorepcev (*Haliaeetus albicilla*). Mednarodne naravovarstvene organizacije BirdLife, WWF in EuroNatur so izrekle priznanje vsej koaliciji, ki ji je uspelo opraviti štetje, in se zavzele za vzpostavitev ter ustrezno varstvo celotnega območja načrtovanega rezervata. Ni namreč dovolj varovati posameznih območij na rekah, reke so pomembni selitveni koridorji in jih je naravovarstveno treba obravnavati v celoti. Dne 13. februarja 2012 je koalicija izdala skupno mednarodno izjavo za javnost. **DD**

3// Delavnica PECBMS

V Mikulovu na Češkem je bila med 6. in 8. februarjem 2012 organizirana delavnica PECBMS (Pan-European Common Bird Monitoring Scheme oziroma Vseevropski monitoring pogostih vrst ptic). Delavnico so organizirali ČSO (Češko društvo za ornitologijo), RSPB (Kraljevo društvo za varstvo ptic Velika Britanija) ter EBCC (Evropski svet za census ptic), udeležili pa so se je predstavniki shem spremljanja pogostih vrst ptic iz skoraj vse Evrope ter kar nekaj predstavnikov akademske sfere. Beseda je tekla o metodoloških problemih, uporabi indikatorjev na nivoju Evropske unije, razvoju novih indikatorjev (denimo celinskih mokrišč), uporabi novih orodij pri analizi podatkov, posebej pa tudi o razvoju

4

sheme v posameznih državah. Delavnica je prispevala k mnogim koristnim pobudam in srečanjem, med drugim so se je udeležili tudi sedanjí in bodoči partnerji v BirdLife s področja nekdane Jugoslavije. Delavnice se je v imenu DOPPS udeležil Primož Kmecl, ki je imel na plenarnem sestanku tudi kratko predstavitev stanja v Sloveniji. Primerjalno gledano je kmetijska krajina v Sloveniji s popisom dobro pokrita; od leta 2007 popisujemo pogoste vrste ptic kmetijske krajine na 102 ploskvah s transektno metodo, za nekatere vrste pa imamo na voljo tudi daljše časovne serije. Ob tej priložnosti je treba izreči zahvalo vsem prostovoljcem, ki v Sloveniji shemo omogočajo, ter Ministrstvu za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, ki jo sofinancira. **PK**

4// Izobraževanje na Portugalskem

Konec decembra sva se sodelavki, Katarina Denac in Urška Koce, udeležili dvodnevne izobraževanja o metodologiji za opredelitev morskih območij IBA, ki so ga za nas pripravili v portugalskem BirdLife partnerju SPEA (Sociedade Portuguesa para o estudo das aves). Portugalski strokovnjaki so naju seznanili s standardno metodo za popis morskih ptic na morju (ESAS) ter z analitičnimi metodami za opredelitev meja morskih območij IBA, z napa so delili tudi številne dragocene

izkušnje, ki so jih pridobili med večletnim terenskim delom na morju. Portugalska je ena od šestih držav Evropske unije, ki je že ustrezno opredelila morske IBA, zdaj pa pri njih poteka proces razglasitve morskih območij Natura 2000. SPEA in španski BirdLife partner SEO (Sociedad Española de Ornitología) sta v okviru projektov LIFE odigrala ključno vlogo tudi pri vzpostavljanju standardne metodologije za opredelitev morskih območij IBA. Svoje izkušnje in znanje sedaj delijo z organizacijami iz drugih evropskih držav, v katerih program opredeljevanja teh območij še poteka ali pa so se mu, tako kot Slovenija, pridružile nedavno. **UK**

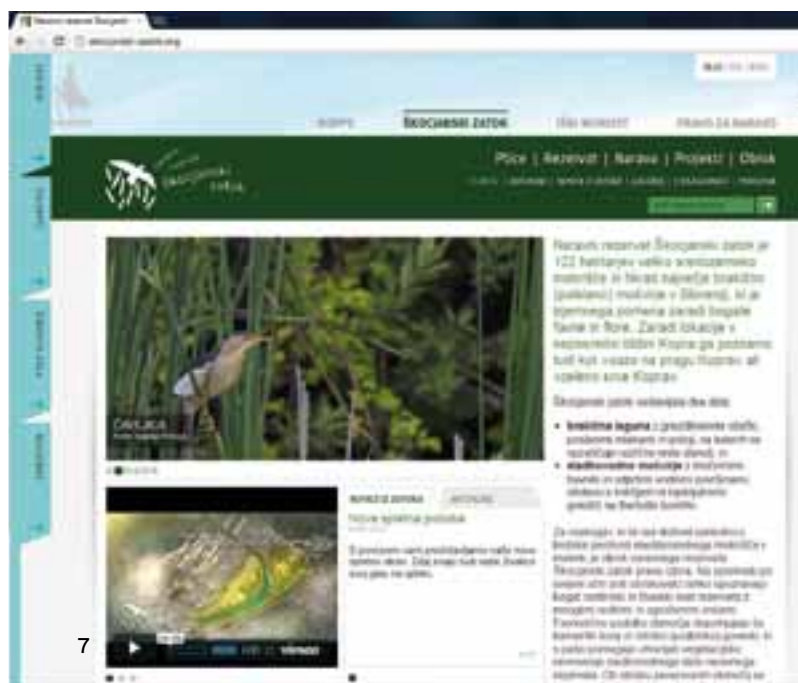
5// Film Mokrišča v plamenih

Ob Svetovnem dnevu mokrišč 2. februarja 2012 je bil na RTV SLO ob 18:15 predvajan krajši film z naslovom Mokrišča v plamenih, ki je nastal v sodelovanju več naravovarstvenih organizacij, tudi DOPPS. Film obravnava problematiko ilegalnega lova na pomembnih selitvenih postojankah za ptice. Če ste zamudili premiero, si ga lahko še vedno ogledate na <http://www.ekofilm.org/>. **DD**

6// Novi ornitološki atlas gnezdišč Slovenije v zaključni fazi

Novi atlas gnezdišč je močno zaznamoval terensko delo na društvu v

obdobju 2002-2010 in lahko si predstavljate količino podatkov, ki se je nabrala v tem času. Ptice smo ciljno prešteli na več kot 3.200 kilometrov dolgi popisni poti in v dveh ponovitvah skupaj opravili blizu 2.000 terenskih dni. Poleg tega je treba všteti še ciljne popise težavnejših vrst in vse druge vzporedno zbrane podatke. Da je bilo delo sploh lahko opravljeno, gre največja zasluga popisovalcem prostovoljcem, brez katerih tako velik projekt preprosto ne bi bil mogoč. Projekt je sedaj v sklepní fazi. Letos nam je na razpisu Švicarskega prispevka uspelo pridobiti sredstva, namenjena zaključitvi projekta, s katerimi bomo zagotovili kvalitetno obdelavo in predstavitev podatkov. Seveda pa je želja, da pri ustvarjanju publikacije sodelujemo v večjem številu. S pomočjo t.i. vrstnih koordinatorjev želimo dati projektu dodano vrednost, zato vse tiste, ki vas zanima študij nekaterih posameznih vrst in pisanje besedila za njih v atlasu, vabimo k sodelovanju. V društvu bomo poskrbeli, da vam bodo podatki na voljo in v obliki, ki bo uporabna in prijetna za delo. Že sedaj kaže, da bo za nekatere najbolj atraktivne vrste »gnečca«, a to je sladka skrb, saj timsko delo krepi društveni duh. Mislim pa, da je prav, da pri izboru koordinatorjev šteje tudi vložek, ki ste ga popisovalci vložili v pomoč pri terenskem delu. Vabljeni ste, da se za vrstno koordinatorsvo obrnete na e-mail: tomaz.mihelic@dopps.si. **TM**

7// Naravni rezervat Škocjanski zatok ima novo spletno stran

Konec leta 2011 smo spletno stran Naravnega rezervata Škocjanski zatok vsebinsko in oblikovno prenovili. Tako kot doslej so na voljo osnovni podatki o rezervatu, njegovem bogatem rastlinskem in živalskem svetu, o zaključenih in tekočih projektih, več pa je aktualnih vsebin oziroma informacij za obiskovalce in drugo zainteresirano javnost. Med novostmi sta rubriki e-razglednice in galerija, kjer si lahko poleg fotografij ogledate tudi različne dokumente in publikacije o Škocjanskem zatoku. Novost sta tudi rubriki aktualno in novice iz zatoka, kjer bodo za obiskovalce vedno na voljo sveže novice o dogajanju v rezervatu, o prireditvah in zanimivih opažanjih na terenu. Poleg tega si lahko na novi spletni strani ogledate tudi tri kratke filme o flori in fauni Škocjanskega zatoka ter drugih zanimivostih s področja upravljanja in obiskovanja. Produkcijo videospotov smo ustvarili skupaj s filmsko ekipo Ekofilm ob finančni podpori Luke Koper d.d. (v okviru sklada Živeti s pristaniščem) in Ministrstva za okolje in prostor. S snemanjem bomo nadaljevali tudi v prihodnje ter vsako leto pripravili dva do tri kratke izobraževalne filme, ki bodo na ogled tudi na spletni strani naravnega rezervata Škocjanski zatok. Iz posne-

tih filmskih gradiv bomo do konca leta 2014 pripravili tudi dokumentarni film o naravnem rezervatu Škocjanski zatok.

Trenutno so vsebine predstavljene samo v slovenskem jeziku, v prihodnje pa bodo še v angleškem in italijanskem jeziku. **BL in TO**

8// Uvodni sestanek za BiE 3

BirdLife International je na Češkem med 8. in 10. februarjem 2012 organiziral uvodni sestanek za pripravo novih populacijskih ocen za gnezdeče in nekatere prezimujoče vrste ptic v Evropi (Birds in Europe, tretja izdaja – BiE 3). Zadnja tovrstna publikacija je bila namreč izdana leta 2004 in nekateri podatki v njej ne odsevajo več dejanskega stanja. Knjiga bo predvidoma gotova l. 2014, kar se časovno ujema z nekaterimi drugimi pomembnimi projekti s področja varstva ptic: pripravo nacionalnih poročil članic EU po 12. členu Direktive o pticah (2013), pripravo novega rdečega seznama ptic Evrope (2013), novih populacijskih ocen za vodne ptice (Waterbird Population Estimates, 5. izdaja, 2015), poročila po sporazumu AEWA (2015) ter novega evropskega atlasa gnezdilk (2020). Delo na vseh teh projektih bo potekalo čim bolj usklajeno, z uporabo enakih ali primerljivih metod, kajti zaželeno je, da bi prišli do enotnega nabora podatkov za posamezno državo s čim manjšim podvajanjem dela. Na delavnici smo

se seznanili s predvidenim časovnim potekom in vsebino projekta, identificirali nekatera metodološka vprašanja ter izmenjali nacionalne izkušnje glede koordinacije tako velikih projektov. Sestanka sva se iz Slovenije udeležila Primož Kmecl in Katarina Denac. **KD**

9// Ljubljansko barje in njegov živi svet

V Prirodoslovnem muzeju Slovenije je do konca maja 2012 na ogled vitrina četrtletja, ki je tokrat posvečena predvsem pticam Ljubljanskega barja. Avtor razstave in dobri poznavalec Ljubljanskega barja, kustos Ivo A. Božič, na kritičen način predstavlja današnje Barje in njegov izginjajoči živi svet. Na razstavi je prikazana zbirka fotografij, ki jih je avtor v desetletjih posnel na Ljubljanskem barju. Med njimi tudi vrste, za katerimi je ostal le še fotografski spomin in so na Barju v zadnjih desetletjih izginile, denimo južna postovka (*Falco naumanni*) in črnočeli srakoper (*Lanius minor*). Ljubljansko barje je v dolgih stoletjih človek temeljito spremenil. Če so si sprva mostiščarji gradili kolišča v plitvem jezeru, so pozneje ljudje skoraj do kraja porezali šoto z najjužnejšega visokega barja v Evropi. In danes so na vrsti travniki, ki jih še vedno poseljuje imenitni veliki škurh (*Numenius arquata*). Avtor pa za izginjajočo naravo vsa ta desetletja ni oprezal le s fotoaparatom, pač pa tudi s kamero.

11

Za razstavo je iz nešteti ur posnete- ga materiala pripravil film z najlep- šimi barjanskimi utrinki iz življenja ptic, kakršna je skrivnostna čapljica (*Ixobrychus minutus*). AV

10// Veleposlanik kraljevine Nizozemske je obiskal Tovarno sladkorja

V ponedeljek 20. februarja 2012 je njegova ekselenca, veleposlanik kraljevine Nizozemske, gospod Jos Douma s soprogo Aleid Bolhuis obiskal Tovarno sladkorja, d.d. v lik- vidaciji in nekdanje bazene za od- padne vode – lagune – sedaj v lasti DOPPS. Gospod Douma je bil tudi eden izmed svečanih govorcev ob podpisu prenosa lastništva 2. mar- ca 2010 v Ljubljani. V tovarni ga je z njeno zgodovino, s poudarkom na zaprtju zaradi reforme sladkornega sektorja EU in izvedbo prestrukturir- ranja, seznanil direktor TSO, gospod Jurij Dogša. Nadalje smo mu podrob- no predstavili naše aktivnosti na območju bazenov za vzpostavitev naravnega rezervata. Predstavitvi je sledil skupni terenski ogled lagun, ki smo ga zaključili s postankom na Ormoškem jezeru ob naši ornitolo- ški opazovalnici. Gospod Douma nam je izrekel priznanje za naravo- varstvena prizadevanja na območju lagun, nas spodbudil, da z njimi nadaljujemo ter uresničimo vizijo naravnega rezervata in nam zaželel veliko uspeha s projekti. S časom, ki si ga je veleposlanik vzel za podrob-

no seznanitev z našim delom in z in- tenzivnim dialogom, je izkazal velik naravovarstveni posluš in podporo trajnostnemu regionalnemu razvo- ju, za katerega si prizadevamo. Zato mu izrekamo vse spoštovanje in ga že sedaj vabimo kot prvega ugle- dneega gosta na otvoritev urejenega rezervata. DD

11// Krila nad Balkanom v iskanju novih vzgornjnikov

Zadnje leto projekta Krila nad Bal- kanom si je sedem partnerjev z za- hodnega Balkana pod mentorstvom DOPPS in BirdLife International intenzivno prizadevalo za formalno varstvo izbranih sedmih območij (v petih državah nekdanje Jugosla- vije), pomembnih za ptice. Partner- ske organizacije so organizirale se- stanke in okrogle mize z deležniki na testnih območjih ter vladnimi službami, odgovornimi za varstvo in upravljanje z bodočimi zavarovanimi območji. Na Hrvaškem so partnerji tako predlagali zavarova- nje dela otoka Raba, kjer je bila pred kratkim odkrita edina populacija južne postovke (*Falco naumanni*) v tej državi. Drugo predlagano obmo- čje na Hrvaškem je delta reke Nere- tve, ki slovi kot območje izjemnega pomena za mnoge ptičje vrste, a velika večina obsežnega območja še vedno nima nikakršnega varstvene- ga statusa. V Bosni in Hercegovini po pomenu za ptice ne zaostaja Li- vanjsko polje, največje kraško polje

na Balkanu, ki si tudi v okviru ome- njenega projekta prav tako prizade- va za pridobitev varstvenega statu- sa, najverjetneje krajinskega parka. V Makedoniji so se partnerji lotili predloga zavarovanja prvinske reke Bregalnice, kjer gnezdijo kraljevi orli (*Aquila heliaca*), egiptovski ja- strebi (*Neophron percnopterus*), zlato- vranke (*Coracias garrulus*) in mno- ge druge vrste. Nekoliko manjša, a zato nič manj pomembna območja, so bila izbrana v Srbiji. Partnerja iz Srbije sta vsem pomembnim upo- rabnikom območij dobro predsta- vila predlog postopka formalnega zavarovanja in bodočega upravlja- nja dela brega Donave v Beogradu – Kožare – pomembne zaradi tiso- čerih prezimujočih pritlikavih kor- moranov (*Phalacrocorax pygmeus*) in mrtvice Rusande v Vojvodini, ki je pomembna zaradi desetstisočglavih selečih se jat vodnih ptic, gnezdi- tvene kolonije rdečenogih postovk (*Falco vespertinus*) in mnogih drugih razlogov.

Vse organizacije so se aktivno vklju- čile tudi v mnoge primere kršenja zakonov, povezanih s pticami, in so odgovornim organom pošilja- le številne prijave kršitev. Svoje znanje glede vodenja organizacij, opredeljevanja IBA ter prihodnjih prioritet varstva v tem delu Evrope smo poglobljali na dveh skupnih delavnicah, februarja v Samoboru na Hrvaškem ter novembra v Štipu v Makedoniji. Pomemben stranski rezultat aktivnosti v deželah nek-

12

danje Jugoslavije je bil tudi sprejetje t.i. »Štipske deklaracije«, v kateri smo se vsi partnerji pri pričujočem projektu zavezali k nadaljnjemu sodelovanju in medsebojnim prizadevanjem za učinkovitejše varstvo ptic in njihovih življenjskih prostorov na območju zahodnega Balkana. Krila nad Balkanom se z zaključkom projekta niso sklenila, pač pa jemljejo nov zalet z intenzivnimi pripravami na številna nadaljevanja aktivnosti, o katerih bo v prihodnosti nedvomno še veliko govora. **BR**

12// Tradicionalni popis velikih srakoperjev na Ljubljanskem barju

Na Ljubljanskem barju smo 26. novembra 2011 opravili že četrti tradicionalni skupinski popis prezimujočih velikih srakoperjev (*Lanius excubitor*). K sreči nam je bilo vreme letos naklonjeno, saj smo se v preteklih dveh letih spopadali z visoko snežno odejo in meglo. Barje je po dolgem in počez prečesalo kar 45 popisovalcev, ki smo se razdelili v 17 popisnih skupin. Zabeležili smo 48 velikih srakoperjev, pri čemer ocenjujemo, da smo preiskali okoli 90 % območja Ljubljanskega barja. V prvem prav tako uspešnem popisu v zimi 2008-2009 smo na približno enako velikem območju zabeležili 51 osebkov.

Veliki srakoper je v Evropi sicer široko razširjen gnezdec, v Sloveniji pa zgolj prezimuje. Prve ptice, ki se k nam priselijo z mrzlega severa,

lahko opazujemo že v zgodnji jeseni, zadnje pa nas zapustijo v že kar prijetno topli pomladi. V Ljubljanski sekciji, ki vsako leto organizira popis, se je že pred časom porodila ideja, da bi velike srakoperje tudi obročkali. Lansko leto se je naš izkušeni obročkovelec Dare Fekonja izuril v lovu velikih srakoperjev in jih nekaj tudi uspešno obročkal z aluminijastimi obročki. V letošnjem letu pa smo se pridružili tudi evropski shemi barvnega obročkovanja teh ptic, kar pomeni, da bomo ujete osebkke odslej označevali z individualnimi kombinacijami barvnih obročkov. To nam bo omogočilo prepoznavanje posameznih osebkov na terenu brez ponovnega ulova. Z zanimanjem že pričakujemo popis v prihodnjem letu, ko bomo ugotavljali, koliko označenih osebkov se je vrnilo nazaj na naše barjansko prezimovališče. **UK**

13// Zaključeno sponzorstvo Mobitela

Na družbi Telekom, ki se ji je lani pripojila hčerinska družba Mobitel, so se odločili, da bodo v letu 2012 prekinili sponzorsko sodelovanje z DOPPS. Odločitev obžalujemo, hkrati pa se zavedamo, da je Telekom odgovorno podjetje, ki veliko prispeva na različnih področjih, ki so prav tako velikega družbenega pomena. Partnerstvo med DOPPS in Mobitelom je bilo ena največjih sinergij med gospodarstvom in naravovarstvom, kar jih je Slovenija doživela,

in njegovi rezultati bodo živeli, tudi ko nas vseh ne bo več. Od leta 1995 smo si »S pticami delili nebo«, izdali multimedijški CD, izdelali razstavo Drava-Mura, organizirali devet fotografskih natečajev, prodanih je bilo več kot milijon Mobipaketov in več milijonov Mobikartic, ki so prinesli sporočila o ogroženih vrstah ptic in pomenu njihovega varstva skoraj v sleherno slovensko družino, tisoči so se vozili z avtobusi »Dan brez ptic je kot noč brez zvezd« in se mimogrede naučili malo bolj spoštovati pernate soživaljane in naravo, knjižici Ptice Slovenije – Mali priručnik s 142 najpogostejšimi vrstami ptic in Vodnik po Mednarodno pomembnih območjih za ptice (IBA) pa še danes sodita s 170 oz. 400 tisoč izvodov v sam vrh slovenskega založništva. In to je le nekaj dejstev našega uspešnega sodelovanja. Zaključujem z odstavkom Boruta Mozetiča iz jubilejne 4. številke Sveta ptic leta 2004: »Družba Mobitel je s podporo našega društva poskrbela za temeljit miselni preskok v slovenskem prostoru: varstvo ptic in narave, prej zapisano splošni družbeni okostenelosti in neuspešnosti, je postalo del našega dinamičnega vsakdanjika in pozitivnega družbenega dogajanja. Nedvomno je Mobitel tisto slovensko podjetje, ki je skrb za okolje in naravo poneslo tudi v gospodarstvo. Skupaj s partnerji utira nove poti pri njenem varstvu.« In dodajam: »Da, tako je bilo z Mobitelom in žal je malo takšnih, ki to razumejo.« **DD**

1

2

In memoriam

Boris Kočevár

(roj. 9. 3. 1955, Ptuj – 3. 3. 2012 Središče ob Dravi)

Na prvo pomladno soboto je nepričakovano omahnil Boris Kočevár. Narava ga je nevsakdanje privlačila. Z reko Dravo in njeno govorico je bil tako rekoč spojen.

Boris Kočevár je bil človek obrušenih faset: navzven vedno uglajen gospod, navznoter vrelec zamisli varstva narave, izjemen praktik, izvrsten organizator in neverjeten zagovornik kulture, živali in rastlin. Sploh je bil Boris Kočevár izjemno kultiviran. Bil je človek, ki je zjutraj pripravljali stene za breguljke, popoldan pa je pred ministrom zagovarjal nevzdržnost protinaravnih posegov regulacije Drave, ki bi potopila Središče in uničila te obrežne lastovke. Bil je nosilec in uresničevalec zamisli o naturi kot kulturi in o kulturi kot naturi. Presunljivo nasprotje siceršnjega vsakdanjika.

Boris Kočevár je bil točka, v kateri se je obrobno podeželje Središča ob Dravi spremenilo v vozlišče televizijskih dokumentarcev, sestankov, mnogoterih čezmejnih stikov, delavnic in raziskovalnih projektov, obrambe domovine in kovanja najdrznejših zamisli varstva narave na Slovenskem. To je znal tudi uresničiti. Svojo zamisel je gradil mozaično in vztrajno. Rasla je v številnih majhnih odkupih zemljišč za svobodo narave, v novonastalem ornitološkem rezervatu bazenov TSO in zorela v Krajinskem parku med Ormožem in Središčem kot delu mednarodnega Biosfernega rezervata Drava-Mura-Donava. Pokrajina med Alpami in Donavo je bila tudi njegov notranji dom.

Na pogled nenavadno za pravnika je Boris Kočevár kar žarel ob pogledu na belorepca, bobra ali črno štor-klo. Vonj brstečega aprilskega poplavnega gozda je

štel za svoj kulturni vonj. Temu je stal nasproti racionalni juristični vsakdanjik.

Danes so ptice v Središču ob Dravi obmolknile. Morda se bo tej tišini našel kdo, ki bo nadaljeval začeto in domala do konca prignano apostolsko opravilo.

Borisa Kočevarja bomo strahovito pogrešali.

Borut Štumberger

1: Boris Kočevár je 17 let vodil pripravo in oblikovanje peščenih sten za breguljke (*Riparia riparia*) ob reki Dravi. Breguljka bi brez te pomoči na Dravi v Sloveniji izumrla.

foto: Branko Brečko

2: Boris Kočevár je ustvaril enkratni niz varstvenih akcij skoraj brez primera na Slovenskem.

foto: Denis Cizar

Resnično slovo

»Dne 26.10.1890 ob isti uri, ko so starega Wutteja* položili v grob, se je pojavilo sedem lopatastih govnač (*Stercorarius pomarinus*) na požeti njivi ajde posestnika Schimondla v Vrhovem dolu nedaleč od Maribora.«

Dne 8.3.2012, ob istem trenutku, ko so Borisa Kočevarja položili v grob, se je nad pokopališčem pojavilo 36 žerjavov (*Grus grus*), ga preletelo, se obrnilo, trikrat častno zakrožilo in se spustilo na Središko polje.

* Wutte je bil zbiralec in gačitelj, ki je spremljal svetovno znane mariborskega ornitologa Othmarja Reiserja.

Zapis je iz Reiserjevega dela *Ptice Maribora in okolice* iz leta 1925.

Union KAVARNA

Vsak dan vas pričakajo sveže sladice iz lastne slaščičarne, unionska kava ali skodelica čaja ob prebiranju dnevnih časopisov. Večerne ure v kavarni zaznamujejo literarni večeri, večeri plesa, variete, gledališke igre ter potopisna predavanja.

Program "Unionske novičke" najdete na www.gh-union.si ali pri nas v Kavarni Union!

Vljudno vabljeni!

Odprto: od ponedeljka do sobote od 9. do 17. ure,
v času prireditev pa od 19. do 24. ure.
Lokacija: center Ljubljane, pritliče Grand Hotela Union,
Miklošičeva 1, Ljubljana
T: 01 308 1972, W: www.gh-union.si

GRAND HOTEL UNION
hotel in konferenčni center

Naložba v vašo prihodnost
OPERACIJO DELNO FINANCIRA EVROPSKA UNIJA
Evropski sklad za regionalni razvoj